

Редакційна колегія:

ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу всесвітньої історії та міжнародних відносин Інституту історії НАН України;
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол;
ДЕНИСЕНКО А.В.,
кандидат історичних наук, головний редактор наукового щорічника "Україна дипломатична";
ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України, член-кореспондент НАН України, директор Інституту законодавства Верховної Ради України;
КОПШЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
КОСМИНА В.Г.,
доктор історичних наук, професор;
КУДРЯЧЕНКО А.І.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України, директор Інституту всесвітньої історії НАН України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом Інституту історії України НАН України;
ЛЕЩЕНКО Л.О.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
МИКИТЕНКО Є.О.,
Спеціальний Представник України з питань Близького Сходу та Африки;
ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Української академії політичних наук;
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ТРОЯН С.С.,
доктор історичних наук, професор;
ЦВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ЧЕКАЛЕНКО Л.Д.,
доктор політичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ШЕРГІН С.О.,
доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри регіональних систем та європейської інтеграції Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України протокол № 01 від 01.09.2012 р.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Ольга Таукач, Юлія Валєєва, Володимир Семенов, Леся Савчин, Галина Яворська, Валерій Гришаков.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції. Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних оголошень.

"Зовнішні справи", науковий журнал
2012, № 11. Виходить щомісяця.

Засновники – Міністерство закордонних справ України, Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал Міністерства закордонних справ України "Політика і час".

Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18

Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua, www.uaforeignaffairs.com
Видавець: ДП "Політика і час"

Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР від 29 грудня 2008 р.
Друк: ТОВ "Вістка". Тираж 1000 примірників.

Відпускна ціна редакції – 15 гривень. Передплатний індекс: 74402.
"Зовнішні справи", 2010.

На наших обкладинках:

1 стор. – малюнок Михайла Шлафера;
2 стор. – репродукція картини Галини Москвітної.

Є давня християнська притча про молодого монаха, який нещодавно прийняв постриг. У монастирі його першим завданням стало допомагати старшим братам у переписуванні церковних укладів, псалмів і законів.

Після тижня роботи юнак звернув увагу на те, що всі переписують ці матеріали з попередньої копії, а не з оригіналу. Здивований цією обставиною, він звернувся до отця-настоятеля:

– Падре, якщо хтось колись припустився помилки в першій копії, вона буде повторюватися вічно, її неможливо виправити, оскільки ні з чим порівняти!

– Сину мій, – відповів настоятель, – таким чином ми тиражували наші фоліанти протягом багатьох століть, однак у твоїх роздумах є зерно здорового глузду.

Із цими словами святий отець спустився до підмурів, де у величезних сундуках зберігалися першоджерела, що віками ніхто не відкривав, і зник там.

Через добу, стурбований тривалою відсутністю свого наставника, молодий монах спустився до підвалів. Він знайшов святого отця відразу – той сидів перед величезним томом із телячої шкіри і щось невизначно бурмотів.

– Що з Вами, святий отче? – закричав юнак. – Що сталося?

– Celebrate, – простогнав отець-настоятель, – слово було: «celebrate», а не «celibate»!

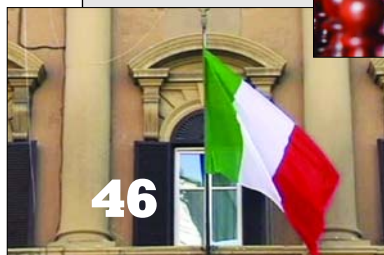
Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити "Зовнішні справи" ви можете у наших партнерів:

- ДП „Преса” Тел./факс: +38 (044) 289-07-74;
- ТОВ „НВП „Ідея”, вул. Артема, 84, м. Донецьк. Тел. +38 (062) 304-20-22;
- ООО Фірма „Періодика” Тел. + 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термінали самообслуговування мережі “24 nonstop” та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com;
- АТЗТ „Саміт” (Київ, 044), 521-40-50 (багатокан.), 521-23-75;
- ТОВ „Саміт-Кременчук” (Кременчук, 0536(6)), 5-69-27, 777-971, 779-755;
- філія ТОВ „Саміт-Кременчук” (Полтава, 0532), 63-68-40;
- ДП „Саміт-Дніпропетровськ” (Дніпропетровськ, 056), 370-44-23, 370-45-12;
- АТЗТ „Саміт-Харків” (Харків, 0577), 142-260, 142-261;
- ДП „Саміт-Крим”, (Сімферополь, 0652), 516-355, 516-356;
- філія ДП „Саміт-Крим” (Ялта, 0654), 32-41-35,

або придбати вроздріб у редакції журналу „Зовнішні справи” за адресою: 01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18.
Відпускна ціна видання – 15 гривень.

5 Головування України в ОБСЄ у 2013 році буде одним із основних пріоритетів зовнішньої діяльності держави

УКРАЇНА І СВІТ – 20 РОКІВ ВЗАЄМНОГО ВІДКРИТТЯ

6 Посол України в Малайзії Ігор Гуменний: «Азіатський напрям зовнішньої політики повинен стати вагомим чинником забезпечення потреб економічного розвитку України»

9 Посол України в Грецькій Республіці Володимир Шкуров: «Нами пройдено шлях від початкових декларацій до стабільного політичного діалогу»

ПОЛІТИКА

14 Реувен Дін Ель: «У нас немає під цим небом іншої країни»

19 «Круглий стіл» із гострими кутами

24 Євразійський Союз: вперед у минуле?

БЕЗПЕКА

28 Європейська безпека крізь призму інтеграції

ГЕОПОЛІТИКА

32 Підсумки зовнішньої політики Б. Обами

38 Політика США у сфері безпеки в регіоні нових незалежних держав

42 Виграш... За гральним столом – США та КНР

46 Out of crisis with another Europe: Italian case

50 Публічна та культурна дипломатія Республіки Польща ХХІ століття: інституційний аспект

56 Українські акценти у створенні Держави Ізраїль

5 o'clock

60 Українській дипломатії – 95 років

61 ГДП виступила Генеральним спонсором 20-го Різдвяного благодійного ярмарку

КУЛЬТУРА

62 Чорне море об'єднує Туреччину й Україну

Головування України в ОБСЄ у 2013 році буде одним із основних пріоритетів зовнішньої діяльності держави

Важливими міжнародними заходами наприкінці року є участь Міністра закордонних справ України Костянтина Грищенка в засіданні Ради міністрів закордонних справ країн СНД та 19-му засіданні Ради міністрів закордонних справ країн ОБСЄ. На спеціальному брифінгу стосовно цих подій відзначалося, що в рамках цього заходу – підсумки ірландського головування в ОБСЄ, після якого з 1 січня 2013 р. розпочнеться головування України. Слід наголосити, що наша країна вперше головуватиме в ОБСЄ. Як зазначається в офіційних документах, це є можливістю зробити вагомий внесок у забезпечення стабільності та безпеки, а також зміцнити свій авторитет. Ідеться також про те, що головування України в ОБСЄ у 2013 р. буде одним із основних пріоритетів зовнішньої діяльності держави.

Серед подій останнього місяця осені відзначається робочий візит Міністра закордонних справ України Костянтина Грищенка до Франції, що відбувся 12 листопада цього року. Голова зовнішньополітичного відомства України взяв участь і виступив на міжнародній конференції «Україна як стратегічне перехрестя Європи». У конференції також взяли участь представники французького істеблішменту, колишній Президент Польщі

А. Квасневський та інші відомі посадові особи.

У рамках програми візиту К.І. Грищенко провів зустрічі з дипломатичним радником Президента Франції Полем Жан-Ортізом, Головою групи дружби «Франція-Україна» Сенату Франції сенатором Емре Мореем, дав низку інтерв'ю провідним французьким ЗМІ.

У ході зустрічей було обговорено результати парламентських виборів в Україні, а також увесь спектр порядку денного двосторонніх українсько-французьких відносин. Окремий наголос було зроблено на євроінтеграційних прагненнях України. К.І. Грищенко підкреслив незмінність курсу України на європейську інтеграцію та важливість інтенсифікації політичного діалогу між двома державами на високому та найвищому рівнях.

На українсько-російському кордоні, поблизу с. Сеньківка (Чернігівська обл.), 7 листопада 2012 р. встановлено перший прикордонний знак у рамках польового етапу робіт із демаркації українсько-російського державного кордону. Відповідні демаркаційні роботи проводяться на виконання домовленостей, досягнутих між Президентом України В.Ф. Януковичем і Президентом Російської Федерації В.В. Путиним.

Визначення лінії державного кордону на місце-

вості на практиці підтверджує засади, визначені базовим Договором про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31 травня 1997 року: визнання суверенітету, державних кордонів і територіальної цілісності одна одної, відсутність територіальних претензій.

Спільний українсько-російський захід відбувся під керівництвом голів делегацій України та Російської Федерації – першого заступника Міністра закордонних справ України Р.М. Демченка та статс-секретаря, заступника Міністра закордонних справ Російської Федерації Г.Б. Карасіна відповідно.

На виконання Указу Президента України від 26 вересня 2012 р. №561 «Про надання гуманітарної допомоги» Кабінет Міністрів України 7 листопада 2012 р. схвалив розпорядження «Про надання гуманітарної допомоги окремим державам регіону Близького Сходу» в розмірі 1 000 000 гривень. Допомога надаватиметься через механізми ООН державам зазначеного регіону, на території яких перебувають особи, які постраждали внаслідок збройного конфлікту в Сирійській Арабській Республіці.

Україна поділяє глибоке занепокоєння міжнародного співтовариства щодо насильства в цій державі та виходить із необхідності

врегулювання конфлікту на основі поваги до Статуту ООН і загальновизнаних принципів міжнародного права. Одним із ключових завдань є захист цивільного населення – мирних жителів, дітей і жінок. Минулоріч завдяки гуманітарній місії України з-під вогню в Лівії було вивезено громадян багатьох національностей, понад половина з яких – жінки та діти.

Розвиток відносин із Китаєм може сприяти залученню України до політико-економічного життя всього Азійського регіону. Як заявив заступник Міністра закордонних справ України Віктор Майко у статті для видання «Дзеркало тижня. Україна», офіційний Київ також має надію на отримання статусу спостерігача у Шанхайській організації співробітництва (ШОС).

«У цьому контексті зацікавленість для нас представляє ШОС, роль якої в питаннях міжнародної політики, економіки, безпеки протягом останніх років вийшла далеко за регіональні рамки, перетворюючи організацію у структуру євразійського масштабу. Зараз ми працюємо над перспективою отримання Україною в ШОС офіційного статусу спостерігача або партнера з діалогу», – зазначив В. Майко.

**За інформаційними
повідомленнями**

Посол України в Малайзії Ігор Гуменний: «Азіатський напрям зовнішньої політики повинен стати вагомим чинником забезпечення потреб економічного розвитку України»

З 1 по 10 листопада цього року відбувався візит делегації Київської ОДА до штату Селангор, Малайзія. Українську делегацію очолював заступник голови облдержадміністрації Є.А. Головін. За результатами низки зустрічей делегації з керівництвом штату, представниками місцевої ділової спільноти та державних агенцій було визначено параметри подальшої розбудови міжрегіонального співробітництва між Київським регіоном і штатом Селангор. Крім того, на запрошення керівництва штату, голова української делегації взяв участь у відкритті сучасного розважального комплексу в місті Шах-Алам «Ай-Сіті» (i-City).

До складу української делегації входили представники найбільших підприємств молочної галузі Київської області. У цьому зв'язку відбулася низка ділових зустрічей з метою розширення ринку збуту української молочної продукції, обміну технологіями та передовим

досвідом із малайзійськими підприємствами. Зокрема, українська делегація відвідала провідну фабрику з виготовлення упаковки «Aik Joo Can Factory», найбільше в Малайзії підприємство з виготовлення молочної продукції «F&N», хлібобулочний комбінат «Gardenia», пальмові плантації компанії «Sime Darby», заводи з переробки рослинних жирів «Premium Oils and Fats» та «Erapoly», фабрику з виготовлення соло-

доців «Monin». Представники українських підприємств провели також змістовні переговори з потенційними партнерами у сфері постачання компонентів виробництва молочної продукції «ASFAR», встановили ділові контакти з індонезійським представництвом компанії «Sanzl» та керівництвом Ради з питань пальмової олії Малайзії (MPOB).

Підсумки першого візиту делегації КОДА до Селангору було обговорено з Головним міністром штату – паном Абдулом Халід бін Ібрагімом під час прощальної вечери. В інтерв'ю журналу «Зовнішні справи» Посол України в Малайзії Ігор Володимирович Гуменний зазначив, що візит продемонстрував перспективність і значний потенціал для подальшого розвитку співробітництва між зазначеними адміністративними одиницями обох країн. За результатами візиту домовлено продовжувати та поглиблювати двосторонній діалог.

Для українців Малайзія залишається досить екзотичною країною, чи не могли б Ви розповісти про неї читачам?

Хотів би зазначити, що Малайзія є однією з найцікавіших і найяскравіших держав Південно-Східної Азії. Культура країни поєднує в собі спадщину трьох найдавніших цивілізацій: малайської, китайської та індійської. Країна приваблює мільйони туристів

своїми релігійними святами та фестивалями, найвищими у світі хмарочосами-близнюками Петронас, а також білосніжними пляжами, кораловими рифами та тропічними лісами. Малайзія має досить багату історію, культуру і традиції, є єдиною у світі федеративною монархією, яка з'явилася разом із проголошенням незалежності в 1957 р. через необхідність збереження привілеїв і по-

зицій султанів 9 штатів. Донині роль монархії в житті країни залишається досить впливовою, надаючи додаткових барв і шарму.

Малайзія є однією з економік як регіону, так і світу, що активно розвиваються. Завдяки Новій економічній політиці, втіленій у життя протягом 1970–1990 рр., країна із сільськогосподарської перетворилася на промисло-

ву. У 1991 р. було оголошено амбітний план «Vision-2020», що має на меті перетворити Малайзію до 2020 р. на індустріально розвинену державу. Основу економіки становить промисловість (46% ВВП) і сфера послуг (41%). Сільське господарство дає 13% ВВП. Особливо високого розвитку досягли електронна й електротехнічна промисловості, складання автомобілів (власний авто-

мобіль «Протон»), переробка нафти та газу (3 місце з виробництва скрапленого газу), текстильна промисловість. У світовій торгівлі має велике значення виробництво пальмової олії (перше місце у світі), натурального каучуку (третє місце у світі), олов'яного концентрату та лісоматеріалів.

Як би ви охарактеризували стан двосторонніх відносин між Україною та Малайзією?

Такі відносини між будь-якими країнами легко оцінити, взявши до уваги періодичність двосторонніх зустрічей високого та найвищого рівнів. На сьогодні контакти між лідерами та високими посадовими особами двох країн мають, переважно, епізодичний характер. Єдиним візитом найвищого рівня був офіційний візит в Україну Прем'єр-міністра Малайзії Махатхіра Мохамада (13-16 липня 2003 р.). Ресурс політичного діалогу, основу якого закладено в ході зазначеного візиту, уже вичерпався. Ураховуючи значні зміни у вищих ешелонах влади обох країн протягом останніх років, на перший план виходить необхідність здійснення контактів на вищому та найвищому рівнях. Їх необхідність є об'єктивною та загальною, оскільки, окрім розвитку політичного діалогу, вони сприяють просуванню економічних інтересів України як у Малайзії, так і в регіоні Південно-Східної Азії.

Які напрями розвитку двосторонніх відносин між Україною та Ма-

лайзією, на Ваш погляд, є найбільш перспективними?

Такими напрямами двостороннього співробітництва на сьогодні є енергетична галузь, аерокосмічна, військово-технічне співробітництво, суднобудування, хімічна галузь, металургія, сільське господарство (м'ясо-молочна продукція). Посольство вживає системних заходів з метою реалізації нових і розширення існуючих проєктів у зазначених сферах.

Яке місце у двосторонніх відносинах займає міжрегіональне співробітництво?

Стосовно регіонального співробітництва між Україною та Малайзією варто зазначити те, що воно знаходиться на стадії становлення. У цьому зв'язку Посольство активно вживає заходів, спрямованих на налагодження взаємодії між окремими регіонами України та відповідними малайзійськими штатами. Станом на сьогодні Посольством опрацьовується питання налагодження співробітництва між Київською областю і штатом Селангор, Одеською областю і штатом Малака,

КМДА та Мерією м. Куала-Лумпур, а також низка інших перспективних проєктів міжрегіонального співробітництва. З цією метою налагоджено дієві робочі контакти з Мерією м. Куала-Лумпур, керівництвом штатів Селангор, Саравак, Сабах, Малака та відповідними українськими органами місцевої влади.

Якими є перспективи налагодження співпраці штатів Саравак і Сабах (малайзійська частина о. Борнео) з українськими регіонами? У яких галузях?

Штати Саравак і Сабах становлять більшу частину загальної площі Малайзії. Важливість цих штатів як у формуванні економічного потенціалу країни, так і інтеграційної цілісності цієї держави складно переоцінити. За підсумками моїх візитів і зустрічей із керівництвом, представниками ділових кіл цих штатів протягом 2011-2012 рр. можна стверджувати про наявність досить серйозного потенціалу співробітництва з Україною.

Зокрема, у контексті можливості налагодження співробітництва між Україною та штатом Саравак

варто зазначити про наявність інтересу малайзійської сторони щодо постачання скрапленого газу до нашої країни та використання енергетичного обладнання й участі українських підприємств у розвиткові енергетичного сектору цього штату. Ураховуючи характер сільськогосподарського виробництва штату Саравак, існують також перспективи співробітництва між Україною та цим штатом у сфері налагодження постачання пальмової олії до нашої країни та експорту зернових культур до Сараваку. Крім того, представники влади та ділових кіл штату висловлюють неабияку зацікавленість у розширенні співробітництва з Україною в галузі освіти, передусім медичного профілю та туризму.

Щодо штату Сабах, то перспективним убагається торговельно-економічне співробітництво для підприємств і областей України, які здатні запропонувати конкретні спільні проєкти в таких сферах:

- залучення українських виробників до постачання енергогенеруючого обладнання для потреб штату

Сабах, участь у побудові електростанцій малої та середньої потужностей;

- виготовлення в Україні на замовлення малайзійської сторони морських суден, а також постачання до Сабаху сталі вітчизняного виробництва;

- започаткування центру регіональних вантажних авіап перевезень із вико-

ристанням українських літаків сімейства «Ан».

На якому етапі розвитку знаходиться налагодження відносин між столицями двох країн?

На розгляді КМДА знаходяться пропозиції Посольства щодо доцільності запуску зв'язків між КМДА та Мерією м. Куала-Лумпур. Зокрема, ідеться про можливість організації візиту представників КМДА до Малайзії у 2012-2013 рр. з метою встановлення безпосередніх міжрегіональних зв'язків, а також проведення презентацій інвестиційних можливостей міста Києва.

Які регіони України та Малайзії, на Вашу думку, мають найкращі перспективи розвитку двосторонньої співпраці?

Треба сказати, що Одеський регіон, будучи в економічному сенсі подібним до штату Малака, уже не вперше проявляє інтерес до встановлення двостороннього партнерства з ним. Обидва міста є стратегічними портами з добре розвинутою інфраструктурою, багатою історичною та культурною спадщиною, що свідчить про наявність низки спільних інтересів і значні перспективи налагодження взаємовигідної співпраці. Керівництво Одеської ОДА неодноразово висловлювало готовність прийняти делегацію штату Малака, зокрема, протягом вересня цього року розглядалася можливість організації візиту Головного міністра штату Малака до м. Одеси, проте, у зв'язку зі змінами планів

малайзійської сторони, захід, на жаль, не відбувся. У цьому контексті слід зазначити, що Одеська область уже має серйозні економічні відносини з Малайзією. Адже на Одещині розташоване підприємство з переробки пальмової олії, що імпортується з цієї країни та широко використовується в різних галузях вітчизняного виробництва.

У листопаді 2011 р. відбувся візит до Малайзії великої журналістської делегації з Одещини. Представники українських ЗМІ протягом двох тижнів мали можливість ознайомитися зі станом розвитку туристичної галузі країни, відвідати низку міст, зокрема Малаку. Було організовано зустріч українських журналістів із Міністром туризму Малайзії, а також візит представників українських ЗМІ до парламенту.

Наразі Посольство працює над тим, щоб наприкінці листопада 2012 р. відбувся другий візит представників ЗМІ та ділових

кіл Одеської області до штату Малака у форматі бізнес-прес-туру.

Разом з тим, ураховуючи нинішні та потенційні можливості для співробітництва, на наш погляд, існують великі перспективи для розвитку міжрегіональної співпраці з Малайзією в таких областях, як Харківська, Дніпропетровська, Луганська та Запорізька.

Якими, на Вашу думку, є першочергові завдання української зовнішньої політики як у регіоні ПСА, так і в Азії загалом?

Сучасний світовий розвиток характеризується істотним посиленням позицій азіатських держав у економічній, політичній, фінансово-інвестиційній і науково-технологічній сферах.

На мій погляд, відносини України з азіатськими державами мають значний нереалізований потенціал, що дає змогу говорити про них як про важливий і перспективний напрям зовнішньої політики України.

У рамках торгово-вельно-економічних відносин України з країнами Азії найбільш перспективною сферою є розвиток виробничо-інвестиційної співпраці, зокрема у формі залучення до економіки нашої країни прямих азіатських інвестицій і розміщення в Азії спільного виробництва із залученням українських технологій. Значні перспективи має така співпраця у стратегічних галузях: авіаційній, космічній, військово-технічній, енерге-

тичній і суднобудівній. Також перспективним для України напрямом є спільне будівництво та модернізація об'єктів промисловості, транспортної та енергетичної інфраструктури, розвідка та експлуатація корисних копалин.

При цьому, добре розуміючи внутрішньополітичні особливості більшості азіатських країн, хотів би відзначити, що подальше поглиблення двостороннього політичного діалогу між Україною та країнами Азії на високому та найвищому рівнях, значно сприяло б просуванню економічних інтересів України в Азії.

Щодо регіону ПСА, то, на мій погляд, було б корисним набуття Україною членства в Зустрічах Європа-Азія (Asia-Europe Meeting (ASEM)). Це відкрило б реальні можливості для керівництва Української держави на регулярній основі підтримувати політичний діалог із лідерами всіх країн – членів АСЕАН.

Посол України в Грецькій Республіці Володимир Шкуров:

«Нами пройдено шлях від початкових декларацій до стабільного політичного діалогу»

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Грецькій Республіці Володимир Шкуров майже 12 років присвятив розвитку відносин між Україною та Грецією – на посадах першого секретаря, радника Посольства, Генерального консула України в м. Сало-

ніки і, нарешті, із 2010 р. – як керівник дипломатичної місії України в Греції. В ексклюзив-

ному інтерв'ю «З.С.» український дипломат поділився своїм баченням уроків економічної кризи в Греції для України, а також розповів про результати, яких протягом 20 років нашим країнам вдалося досягнути в різних сферах співпраці.

Володимир Шкуров: За цей період багато зроблено. Розбудовано мережу посольств і консульських установ наших держав, яка ефективно працює, створено солідну договірно-правову базу, що суттєво допомагає гармонізувати розвиток українсько-грецьких відносин. Пройдено шлях від початкових декларацій до стабільного політичного діалогу, забезпечено дієві механізми захисту прав наших громадян, зроблено реальні кроки в напрямі культурно-гуманітарного взаємопізнання і, звичайно, забезпечено чималий доробок у царині торговельно-економічних відносин між Україною та Грецією.

Варто також відзначити регулярність проведення двосторонніх консультацій між міністерствами закордонних справ, засідань Міжурядової українсько-грецької робочої групи з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва, офіційних візитів високопосадовців двох держав усіх рівнів. Центральною подією в цьому контексті став триденний державний (уперше в історії двосторонніх відносин) візит Президента України В.Ф. Януковича до Грецької Республіки, який відбувся 6-8 жовтня 2011 року.

Під час візиту пройшли переговори сторін з усіх сфер двосторонньої взаємодії, визначено перспективні галузі економічного співробітництва, підписано 6 міжнародних двосторонніх документів. Грецька сторона чітко висловила підтримку європейської інтеграції України.

«З.С.»: Чи існують позитивні тенденції у співробітництві в економічному секторі, зокрема на фоні складних соціально-економічних перетворень у Греції?

Володимир Шкуров: За двадцять років Греція утвердилась як важливий зовнішньоекономічний партнер Ук-

раїни в регіоні Південних Балкан і Східного Середземномор'я. Товарообіг між Україною та Грецією тільки протягом останніх 5 років збільшився на 33%, у 2011 р. він становив 532 млн. доларів. Сальдо торгівлі залишалося позитивним і становило 212 млн. доларів.

Як Ви знаєте, Греція протягом останніх кількох років переживає складну фінансово-економічну кризу. Рівень безробіття у країні вже подолав критичну межу у 23%, а заробітна платня греків зменшилася на 16,7% порівняно з 2007 роком. Незважаючи на великі жертви грецького народу, державний борг країни зростає, збільшуючи хвилювання не лише у греків, а й на міжнародних ринках та у кредитних інституціях.

Безумовно, на розвитку українсько-грецької торгівлі

Посольство України в Грецькій Республіці провело в популярному курортному місті Лутракі для грецької громадськості, учасників 1-го Пелопоннеського міжнародного кінофестивалю, що там проходить, та української громади Греції культурологічний захід під тематичною назвою «День України». До його підготовки та проведення активно долучилися представники товариств української громади цієї держави. Присутніх привітали Посол України в Грецькій Республіці В.А. Шкуров, мер м. Лутракі Костас Логофетіс і настоятель монастиря Перетворення Господня Сагмата архімандрит Нектаріос

позначається складне фінансове становище Греції. За перше півріччя 2012 р. порівняно з відповідним періодом минулого року товарообіг між двома країнами скоротився на 19% (на 56 млн. дол.) і становить 239 млн. доларів. Обсяги експорту українських товарів і послуг зменшилися на 29% (64 млн. дол.) і становлять 157 млн. дол., а обсяги грецького імпорту в нашу країну збільшилися на 11% (8 млн. дол.) і складають 82 млн. доларів. Сальдо у торгівлі товарами та послугами за цей період залишалося позитивним для України і становило 75 млн. доларів. Основною причиною падіння двосторонньої торгівлі було зменшення ділової активності в Греції (у I півріччі 2012 р. спад ВВП – 6,2%; зменшення споживання – на 7,5%; промислового виробництва – на 6,3%; капіталовкладень – на 21,3%).

Особливістю українсько-грецької торгівлі є значна частка торгівлі послугами – 30% загального товарообігу. Україна надає Греції послуги в галузі ремонту, транспорту, зв'язку тощо. Основні грецькі позиції двосторонньої співпраці – це туризм та ділові послуги. Позитивним аспектом останнього часу було збільшення обсягів торгівлі послугами, які за перше півріччя 2012 р. зросли на 29%, причому експорт українських послуг збільшився на 33% (завдяки сферам туризму та транспорту).

Значне місце у двосторонніх економічних відносинах займає інвестиційне співробітництво. За обсягами інвестицій, що надійшли зі 128 країн світу до економіки України, Греція посідає 15 місце, а обсяг інвестицій з цієї країни становить 463 млн. дол. (0,9 % загального). Найбільш привабливою сферою для грецьких інвестицій є

фінансова діяльність (86,9% загального обсягу) та операції з нерухомим майном, оренда (9,1%).

З метою активізації співпраці між Україною та Грецією у сфері інвестицій налагоджено співробітництво між національними агентствами з інвестицій двох країн. Так, 6 жовтня 2011 р. було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами України та Грецькою державною агенцією «Invest in Greece».

Важливою складовою торговельно-економічних відносин обох країн є діяльність українсько-грецької Міжурядової спільної робочої групи з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва (МСРГ).

Останнє 5-е засідання МСРГ відбулося 13 липня 2011 р. в м. Афіни. У ході засідання МСРГ головну увагу приділено інтенсифікації співпраці в торговельно-економічній, енергетичній, транспортній, сільськогосподарській, суднобудівній і туристичній сферах. Наразі обидві сторони працюють над виконанням домовленостей.

Встановленню прямих контактів між підприємцями України та Греції слугує проведення бізнес-форумів. У жовтні 2011 р. в рамках економічної складової державного візиту Президента України В.Ф. Януковича до Грецької Республіки було проведено представницький бізнес-форум «Співпраця України та Греції в умовах світової економічної кризи: практичні можливості та перспективи співпраці», на якому були присутні понад 250 представників ділових кіл двох країн. У вересні 2012 р. відбувся регіональний бізнес-форум на острові Крит, у якому взяли участь 150 підприємців цього найбільшого грецького острова та Київської області.

«З.С.»: Чи означає вищесказане, що в торговельно-економічних відносинах важливу роль відіграє співпраця між окремими регіонами України та Греції?

Володимир Шкуров: Звичайно. Така співпраця відбувається на підставі угод про міжрегіональне співробітництво між Житомирською облдержадміністрацією та Регіональною адміністрацією Західної Македонії, про дружбу і співробітництво між Київською міською держадміністрацією та мерією м. Афіни, між містами Одеса та Пірей, Дніпропетровськ і Салоніки, Маріуполь і Пірей, Ніжин і Яніна, містом Сартана Донецької області та муніципалітетом Зографу м. Афіни, а також Угоди про співробітництво між Житомирською та Грецько-українською торгово-промисловою палатою.

Протягом 2012 р. було встановлено побратимські зв'язки між Київською областю та островом Крит, а також відбувається розбудова відносин між Харківською областю та областю Фессалії, Луганською областю та грецькою Лаконією.

Активно співпрацюють мерія о. Тінос і Миколаївська область. Мерія м. Судак вийшла з пропозицією до мерії м. Хіос стосовно започаткування побратимства з перспективою участі генуезьких фортець цих міст у номінації ЮНЕСКО. Триває робота над встановленням побратимських відносин Старобешівського району Донецької області та мерією грецького острова Егіна.

На мою думку, розвиток саме регіональної співпраці

між Україною та Грецією має найбільші перспективи в нинішніх умовах.

«З.С.»: Як відомо, Греція – туристична країна. Наскільки популярним є цей туристичний напрям для українського туриста? Чи існує зацікавленість у відвіданні греками нашої країни?

Володимир Шкуров: Туристичне співробітництво розвивається дуже динамічно. У 2011 р. Грецію відвідало понад 90 тис. українських туристів, що на 40% більше, ніж роком раніше. Згідно зі статистичними даними за перше півріччя поточного року обсяг туристичних послуг (екскурсії, перевезення, оплата проживання в готелях, організація відпочинку), наданих українським громадянам у Греції, збільшився у 2,3 раза. Успішно освоюють туристичний ринок Греції такі українські компанії як «Сіта», «МІБС Тревел», «Албіз», «ТПГ», «Ньюс Тревел» та інші. Їх контрагентами виступають як найбільші мережі туристичних готелів у Греції «Грекотель», «Альдемар», «Капсіс», так і невеличкі готелі та пансіонати.

В умовах кризи Греція практичними кроками підтверджує свою готовність більш активно розвивати туризм, збільшуючи кількість виданих українцям віз і зменшуючи кількість відмов у оформленні візи (за підсумками 2011 р. кількість виданих віз зросла більше ніж на 50%, рівень відмов – 1,3%). Нині майже немає безпідставних відмов у видачі туристичних віз українцям з боку консульських установ Греції в нашій країні. Збільшенню туристів з України сприяло впровадження грецьким урядом пілотного проекту щодо відвідання 5 грецьких островів без отримання шенгенських віз при відправленні з найближчих турецьких портів.

Співробітництво у цій сфері передбачає також збільшення кількості грецьких туристів, наприклад відвідання матчів футбольного чемпіонату «Євро-2012» в Україні.

Під час спільної урочистої церемонії відкриття річних загальних зборів Світового конгресу українців та V Форуму української діаспори в Греції, у підготовці та проведенні яких взяло участь Посольство України в Грецькій Республіці

Посол України в Грецькій Республіці Володимир Шкуров прийняв у Посольстві губернатора південної області Егейського моря Янніса Махерідіса та віце-губернатора зазначеної області з питань туризму та європейських програм Елефтерію Фтаклакі

Цікавим напрямом видається розвиток паломницького туризму, адже наші країни традиційно об'єднує християнська віра, а кількість відповідних пам'яток в обох державах є значною.

З метою більш тісної співпраці в туристичній галузі зараз опрацьовується питання створення Українсько-грецької комісії з туризму.

«З.С.»: Як розвивається співробітництво в гуманітарній сфері між обома країнами?

Володимир Шкуров: Відносини наших народів характеризуються міцними зв'язками дружби, взаємоповаги та взаємної підтримки, що ґрунтуються на спільних сторінках історії з прадав-

них часів, православ'я, інтенсивних міжлюдських контактах.

Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Грецією здійснюється на підставі міжурядової Угоди про співробітництво у галузі культури, освіти та науки, а також міжурядової програми, спрямованої на активізацію співпраці в галузях освіти, науки, вивчення мов тощо.

У 2008 р. Посольство започаткувало роботу культурно-інформаційного центру, який провів значну кількість різноманітних культурологічних заходів для грецької громадськості та української громади в цій країні.

Вагоме значення мало відкриття в березні 2010 р. в Афінах пам'ятника Т. Шевченку та вихід у світ улітку 2011 р. двомовного (українська, грецька мови) видання творів поета.

Наразі опрацьовуємо можливість включення важливих генуезьких пам'яток, що знаходяться на території Греції, до ініційованої Україною серійної номінації «Торговельні осередки та укріплення на шляхах генуезької комерції. Від Середземного до Чорного моря» до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а також укладення Протоколу щодо заборони та попередження незаконного ввезення, вивезення, транзиту та передання права власності на культурне майно.

Активно реалізується потенціал співробітництва в галузі вищої освіти. Укладено та виконується понад 20 прямих угод про співробітництво між українськими та грецькими вузами. В Афінському національному університеті з 2009 р. викладається українська мова. Провідні університети Греції щорічно надають стипендії для участі українських студентів і молодих науковців у літніх школах із новогрецької мови та культури.

Продовжується співпраця в такому важливому гуманітарному питанні як оздоровлення та відпочинок у Греції дітей з України.

У 2011 р. Посольство за сприяння українських і грецьких благодійників забезпечило безкоштовний переліт і відпочинок для дітей тих працівників шахт «Суходільська-Східна» ПАТ «Краснодонвугілля» та ім. Бажанова ДП «Макіїввугілля», які загинули або постраждали внаслідок трагічних подій 29 липня 2011 року.

У 2012 р. встановленням відносин співробітництва

Візит до периферії Фтіотіди (Центральна Греція)

між Регіональною владою острова Крит і Київською облдержадміністрацією започатковано оздоровлення на цьому острові дітей із Київської області, зокрема протягом літа оздоровлено 500 дітей.

Регулярно направляє групи дітей на оздоровлення до Греції Українська Рада Миру. Налагоджений дієвий контакт із мерією Афін дає змогу Посольству оперативно організовувати в літній період відпочинок українських дітей у приморському дитячому таборі поблизу столиці.

Велику допомогу в цьому питанні надає Грецька православна церква.

«З.С.»: Як Ви оцінюєте діяльність української громади в Греції, зокрема, її роль у суспільно-економічному житті цієї країни?

Володимир Шкуров: Для кращого розуміння поточного стану справ почну з довідково-статистичних даних. Українська громада Греції складається здебільшого з трудових мігрантів, які прибули до цієї країни в 1990-х рр. і залишилися в ній нелегально.

Завдяки реформі грецького уряду, запровадженій на вимогу ЄС у 2001 р., певна частина українських громадян отримала дозвіл на проживання. На сьогодні українська трудова міграційна громада є однією з найбільших (понад 20 тис. осіб, які на законних підставах проживають на території Греції). Громадянами Греції українського походження (мають посвідчення закордонного українця) на сьогодні є лише 15 осіб.

Більшість українців мешкає в мегаполісах – містах Афін, Пірей, Салоніки та Патра.

Національним громадам у Греції статус національних меншин не надано. Однак, ця держава у своїй етнічній політиці дотримується принципу рівності всіх у правах та обов'язках.

Хоча Греція не підписала Європейську хартію регіональних мов або мов меншин 1992 р., згідно з розпорядженням Міносвіти Греції національні громади можуть створювати класи з факультативного вивчення рідної мови та культури.

«З.С.»: У чому ж причина, що серед політиків, урядовців парламентарів, депутатів органів місцевого са-

моврядування, представників великого бізнесу, визначних діячів культури та мистецтва Греції про представників української громади майже не чути?

Володимир Шкуров: По-перше, це пов'язано з тим, що наша громада є зовсім молодого, порівняно зі «старими» українськими громадами, наприклад, у США та Канаді.

По-друге, переважну більшість цієї громади становлять громадяни України, які згідно з грецьким законодавством не мають права обирати та бути обраними до парламенту, займати високі посади в центральних органах державної влади, державних адміністраціях та органах самоврядування.

Водночас, усе більше дітей отримують грецьке громадянство та здобувають вищу освіту, що відкриває їм перспективи для працевлаштування, власного бізнесу, участі в економічному та суспільно-політичному житті Греції.

На сьогодні в цій країні зареєстровано 5 товариств: Український культурно-освітній центр «Берегиня» (м. Афіни), Асоціація українців Греції «Український журавлиний край» (м. Афіни), Асоціація української діаспори в Греції «Українсько-грецька думка» (м. Афіни), Центр підтримки і розвитку української культурної спадщини «Трембіта» (м. Афіни), Українсько-грецьке товариство дружби і розвитку «Спілка» (м. Афіни). Потужним осередком є громада Святого Миколая у складі парафії Собору Пресвятої Трійці (ГКЦ) у м. Афіни.

При товариствах «Українсько-грецька думка» та «Трембіта» діють суботні українські школи, при Культурно-освітньому центрі «Берегиня» – факультативна, які успішно співпрацюють із Міжнародною українською школою при МОН сім'ї молоді спорту.

«З.С.»: Останнім часом світові засобами масової інформації все більше уваги приділяють соціально-економічній ситуації в Греції. Як Ви оцінюєте причини та наслідки економічної кризи для цієї країни? Якими можуть бути рекомендації нашій державі?

Володимир Шкуров: Греція є однією з країн, що найбільше постраждали внаслідок глобальної економічної кризи – із 2009 р. вона знаходиться в стані економічної рецесії.

Під час зустрічі з губернатором Північно-Егейського регіону Греції Атанасіосом Гіакалісом

Причини такої ситуації, на думку більшості експертів, криються як у самій країні, так і за її межами і беруть своє коріння в минулому десятиріччі. У ході запровадження єдиної європейської валюти у 2001 р. не було повністю враховано наслідки валютної інтеграції країн із різним економічним потенціалом. Не було розроблено єдиного механізму бюджетно-кредитної політики країн, що увійшли в зону євро. Греція скористалася можливостями, що відкрились, для отримання дешевих кредитних ресурсів, які не завжди спрямовувалися на розвиток економіки, а використовувалися здебільшого для споживання. Зростали витрати на утримання апарату державного управління, соціальні виплати, збільшувався дефіцит зовнішньої торгівлі. Тільки у 2009 р. Греція запозичила 80 млрд. євро, що становило 30% ВВП країни. Як наслідок, державний борг перевищив 300 млрд. євро, а дефіцит державного бюджету склав рекордні 15,6% ВВП.

Стало зрозуміло, що без додаткової фінансової допомоги міжнародних фінансових інституцій країну очікує колапс системи державних фінансів, а це могло спричинити кризу всієї системи європейської валюти. Навесні 2010 р. за погодженням з урядом Греції було розроблено програму фінансової допомоги з боку Європейської комісії, Європейського Центрального банку та Міжнародного валютного фонду на суму 130 млрд. євро. Однак, цього виявилось замало, тому з березня 2012 р. до неї додалася програма в розмірі 110 млрд. євро. Таким чином, загальна сума кредитної підтримки становила 240 млрд. євро. У свою чергу, уряд країни пішов на безпрецедентні заходи бюджетної економії: скорочення чисельності держслужбовців, зниження зарплат і пенсій, зменшення всіх соціальних виплат, збільшення податків. У квітні 2012 р. вдалося домовитися з приватними кредиторами Греції про списання 107 млрд. євроборгів.

Однак, поки що всі заходи не зумовлюють реального поліпшення фінансового та економічного становища країни.

ВВП Грецької Республіки за перше півріччя 2012 р. скоротився на 6,2%. Загальне споживання зменшилося на 7,5%, промислове виробництво – на 6,3%, капіталовкладення – на 21,3%. Рівень безробіття в липні 2012 р. сягнув рекордних 24,4%.

Одним із небагатьох позитивних факторів став розвиток зовнішньої торгівлі Греції. За підсумками першого півріччя 2012 р. експорт товарів і послуг збільшився на 2,8%, імпорт скоротився на 18,7% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Це дало змогу зменшити дефіцит зовнішньоторговельного балансу країни за 6 місяців 2012 р. на 22,4%.

У 2012 р. соціально-економічна ситуація в країні характеризувалася політичною невизначеністю. За підсумками парламентських виборів 17 червня 2012 р. у Греції було сформовано коаліційний уряд на чолі з Прем'єр-міністром А. Самарасом, який підтримує розвиток подальшої співпраці з міжнародними кредиторами. Наразі проходить складне узгодження умов надання Греції чергового траншу допомоги в розмірі 31,5 млрд. євро. Без отримання цих грошей у листопаді

Відвідання Послом України Грецького державного підприємства авіаційної промисловості

2012 р. Грецію очікує дефолт за борговими зобов'язаннями.

Уряд Грецької Республіки 1 жовтня 2012 р. представив Парламенту проект державного бюджету на 2013 рік. Цей проект передбачає подальше скорочення ВВП країни на 3,8% до 193,078 млрд. євро. У проекті закладено збільшення державного боргу країни до 179,3% ВВП порівняно з 169,5% у поточному році. Таке збільшення обумовлюється зменшенням бази оподаткування та збільшенням міжнародних кредитів. Передбачається зменшення приватного споживання на 5,9%, державного – на 7,2%, інвестиції зменшаться на 3,7%. Очікується зростання експорту на 2,5%, і падіння імпорту на 5,3%. Інфляція наступного року планується на рівні 0,1%.

У сфері державних фінансів у 2013 р. заплановано зменшення бюджетного дефіциту до 4,2% ВВП, із 6,6% у 2012 році. Уряд має намір уперше за останні роки вийти на первинний профіцит бюджету (без урахування витрат на обслуговування боргу) в майбутньому році в розмірі 1,1% (первинний дефіцит у поточному році – 1,4%). Цю мету планується досягти за рахунок подальших скорочень державних витрат.

Аналіз причин виникнення та шляхів подолання економічної кризи в Греції доводить необхідність суворого контролю над станом державних фінансів, виділення необхідних ресурсів для інноваційного розвитку, збільшення соціальних витрат тільки відповідно до реального зростання економіки країни, вчасного та наполегливого проведення необхідних економічних реформ.

Щодо можливих рекомендацій, то, безумовно, Україна повинна враховувати досвід Греції у своїй економічній політиці. Нашій країні варто уникати занадто великих запозичень, слід утримувати баланс дохідної та видаткової частин національного бюджету, пильнувати дієздатність податкової системи, приділяти належну увагу саме розвиткові економіки та, певна річ, уникати популістських тлумачень складних фінансово-економічних проблем.

Реувен Дін Ель: «У нас немає під цим небом іншої країни»

Надзвичайний і Повноважний Посол Держави Ізраїль в Україні пан Реувен Дін Ель дав ексклюзивне інтерв'ю журналу «Зовнішні справи» МЗС України.

«З.С.» Пане Посол, якою є Ваша оцінка ізраїльсько-палестинського збройного ракетного протистояння?

– Можна говорити конкретно про те, що коїться нині, але не варто забувати про передумови цього в минулому: палестинська проблема існувала протягом усієї історії нашої держави. Не можна знайти рішення конфлікту, не вирішуючи всю проблему. Необхідно ознайомитися з фактами, щоб зрозуміти, що трапилося і чому.

По-перше, за останні 10 років із боку ХАМАС було здійснено понад 10 тисяч арт- і ракетних обстрілів території Ізраїлю. Зрозуміло, що Ізраїль у такій ситуації зобов'язаний забезпечити своїм громадянам умови для нормального, безпечного існування. Я маю на увазі звичайне, пересічне життя: перебування людей на роботі; функціонування шкіл і дитячих садків, які періодично закриваються через загрозу обстрілу. Це також зачіпає економічні, торговельні ін-

тереси. І це все накопичується. Коли людина змушена сидіти десь у бомбосховищі – життя у державі не є нормальним. Десять років безперервних обстрілів мирного ізраїльського населення накопичують напруження і створюють реальну загрозу існуванню нашої держави. Це завдає психологічної та моральної шкоди мільйонам людей, дітей, які змушені сприймати за норму, коли батьки відводять їх у бомбосховище або через загрозу ракетного обстрілу відмінюють шкільні заняття.

За ці роки ізраїльською

стороною було випущено у відповідь 2 тис. ракет, із них 800 – за час останнього конфлікту. Військова перевага очевидно знаходиться на боці Ізраїлю. Можна було б відповісти тим же. Можна було б розпочати наземну операцію. І єдине, чому наша країна проявляє витримку, – це розуміння того, що військові конфлікти, окрім жертв, нічого не несуть. Це не та проблема, яка може бути вирішена військовим втручанням, і палестинці це чудово усвідомлюють.

На мій погляд, відбувається використання ізраїльсько-палестинської проблеми в інтересах або особистих, або політичних. Тобто, розуміючи, що Ізраїль утримується від масованої військової реакції,

уникаючи кровопролиття, протилежна сторона протягом 10 років, образно кажучи, здійснює окремі теракти, обстріли і маніпулює ними.

Коли відбуваються події, що стосуються керівництва ХАМАС, це виливається в більш загострені конфлікти, які вимагають нашої присутності.

Військові дії, які нині здійснюють «із легким пальцем на курку» палестинські організації (той же ХАМАС), по суті не несуть жодного вирішення, а лише відволікають увагу, створюючи ескалацію конфлікту.

Чому це зрештою викликає відповідну реакцію з нашого боку? Тому що держава змушена у відповідь вживати певних заходів.

Спеціальний представник України з питань Близького Сходу та Африки Є. Микитенко зустрівся з Послом Ізраїлю в Україні Реувеном Дін Елем

Спеціальний представник України з питань Близького Сходу та Африки Євген Микитенко 19 листопада цього року зустрівся з Послом Ізраїлю в Україні Реувеном Дін Елем на його прохання. Співбесідники обговорили актуальні питання двосторонніх відносин, подальший розвиток їх економічної складової. Відбувся також обмін думками стосовно близькосхідної проблематики, зокрема, різкого загострення ізраїльсько-палестинського збройного протистояння, можливих шляхів виходу із ситуації, що склалася, а також перспектив

урегулювання конфлікту.

У контексті ескалації бойових дій було висловлено стурбованість МЗС України долею мирного населення, зокрема, громадян України, які мешкають у Секторі Газа, що зазнає ударів ізраїльської армії. Підкреслено також необхідність припинення палестинською стороною ракетних обстрілів ізраїльських населених пунктів, як важливої умови досягнення перемир'я.

Інформаційне повідомлення офіційного сайту МЗС України

«З.С.» Який настрій ні панує в суспільстві?

– Усі ми розуміємо, що вирішення цього питання залежить не тільки від нас. Більша частина залежить від палестинської сторони.

Держава робить усе можливе для забезпечення безпеки населення. На це йдуть мільярди коштів. Наприклад, для створення системи ПРО «Залізний купол», яка перехоплює ракети, що летять у бік Ізраїлю. Або, наприклад, при зведенні будинків, у відповідних стандартах обов'язково передбачається броньована кімната в кожній квартирі. Це фінансується державою. Усі такі заходи знаходять розуміння і сприймаються як необхідні. До речі, як і регулярні збори резервістів. Ми живемо в складному регіоні – але це наш дім.

«З.С.» Якою є Ваша оцінка реакції світової громадськості на нинішню обстановку?

– Світова спільнота, гуманна, ліберальна, у кращому випадку закликає нас

до взаємної згоди. Але в чому саме вона повинна полегати?

Мене втішає, що США, Велика Британія, Європа, зокрема, держава Україна, де я нині працюю, – прямо, або в більш дипломатичній формі, як це прийнято, – вимагають від палестинської сторони припинення ракетних обстрілів ізраїльських населених пунктів, покладаючи відповідальність за ескалацію нинішньої ситуації на ХАМАС.

«З.С.» Які кроки робить уряд Держави Ізраїль для врегулювання ситуації та припинення кровопролиття? Наскільки вони є ефективними та реальними?

– Через тривалість конфлікту у свідомості вже міцно вкоренився стереотип, що чергові переговори про перемир'я – це лише технологія, тактичний хід якоїсь зі сторін. Однак, це не тільки технологія.

Зрештою, це може бути щире бажання сторін припинити кровопролиття. Також мені зрозумілим є

сприяння в мирних переговорах Єгипту та інших країн – їм хотілося б, щоб на їхніх кордонах не виникало перестрілок. Сподіваюсь, це також усвідомлення якогось балансу, коли ХАМАС починає розуміти, що отримують не той результат, якого домагалися. Тому що наші дії у відповідь несуть Сектору Газа велику шкоду. Це має якось стримувати палестинську сторону. Існує реальний намір здійснити військову операцію, яка зведе нанівець засоби озброєння ХАМАС.

З іншого боку, ми не бачимо жодного бажання вести мирні переговори. У зв'язку з цим, стриманість ізраїльської сторони в такій непростій ситуації слід цінувати дуже високо. Адже Ізраїль має достатньо військових можливостей, щоб, не перетинаючи сухопутного кордону, зробити з Сектору Газа плато. Але, думаю, до цього ніколи не дійде, це не по-людськи.

Усі чудово розуміють, що необхідно заходити у Газу і зачищувати сектор від терористів, знищувати склади озброєння. Але наземна операція – найгірше з можливого. Тому що, турбуючись про збереження життя палестинського цивільного населення, ми втрачаємо життя наших дітей. Війна – це жертвування. Тому це особиста проблема кожного громадянина Ізраїлю, усього нашого суспільства.

«З.С.» Наскільки неприйнятними є умови, висунуті перед Ізраїлем, про припинення блокади Сектору Газа, відкриття кордону тощо?

– Про що може йтися, коли ХАМАС не визнає самого існування Держави Ізраїль, відкрито заявляючи про це Генасамблеї ООН?

Періодично, коли кор-

дон не закритий, терористам безперешкодно надходить озброєння. Після зняття блокади цей процес стане потужнішим. Тобто, це – необхідний захід безпеки, а не політичне рішення. Якщо ти достеменно знаєш, що відкриваючи кордон, отримаєш через рік у свій бік увесь накопичений за цей час військовий арсенал, то не захочеш таким чином підписувати собі смертний вирок.

Потрібно просто усвідомити, що все необхідне для існування автономії надходить безперешкодно. Існує певний список необхідних товарів, медичних препаратів, обладнання тощо. Також, продукти сільгоспвиробництва вивозяться з Сектору Газа, і за це туди надходять кошти.

Про яку блокаду може йтися, коли електропоса-

чання, вода, інфраструктура, фінансове наповнення бюджету – це все проходить через нас. Немає громади, яка може існувати без грошей, газу, електрики, питної води. Ізраїль це все постачає. Натомість отримує бомбардування. І «світова громадськість» вірить у цю надуману проблему «блокади»!

Я не звинувачую усіх без розбору. Але, щоб зрозуміти все, потрібно захотіти заглибитися в суть питання. Необхідно вийти, як мінімум, на рівень розуміння, що багато з того, що робиться з боку палестинців, спрямоване на унеможливлення існування Держави Ізраїль. І коли звідусюди лунають заклики до гуманізму та злагоди – ми чудово усвідомлюємо цю цим словам. Якби наразі вдалися до реальних

політичних авторитетних заяв, це дійсно могло б вплинути на нормалізацію нинішньої обстановки.

«З.С.» Повторимо за Бі-бі-сі фразу, яка в усіх на вустах: «Чи можливе перемир'я між Ізраїлем і ХАМАС?»

– Перекоаний, що нічого неможливого не існує. Перемир'я є реальним, якщо з обох боків відчувається розуміння, що через військові дії всі тільки програють.

Коли ж ідеться про мир, усе набагато складніше. Палестинська сторона повторює, що Ізраїль не хоче вести мирні переговори, тому що для нього цей стан справ є зручним. Хочу сказати, що для нашої країни цей стан справ – найнезручніше з усього, що може бути.

Є ініціатива, що, на мій погляд, і спричинила останній спалах ескалації бойових дій: це вимога, винесена на обговорення в ООН, про надання Палестині статусу держави-спостерігача в Організації Об'єднаних Націй. Це ніби й гуманно. Але саме в цьому криється найбільший самообман і просто злочинна недбалість тих відповідальних країн, які роблять політику у світовому співтоваристві та голосують за прийняття відповідної резолюції ООН. Не можна створювати державу, коли немає навіть реальних кордонів! Це призведе лише до чергової кривавої війни.

Як бути з територіальними претензіями? Як ділити питну воду, електроенергію? І чому ділити, якщо ми її виробляємо? Так можна зажадати пів-Єрусалима! Це для нас неприйнятно. Це прямий шлях до війни.

«З.С.» Пишуть, що війна вартує Ізраїлю 15 млн. доларів щодня. Чи здатна витримати цей стрес економіка країни?

– Це питання актуальне за будь-яких військових дій: вони не сприяють добробуту. Але є різниця між тим, коли ти ініціюєш ці бойові дії, і тим, коли тобі їх нав'язують. Ми в таких умовах будемо державу.

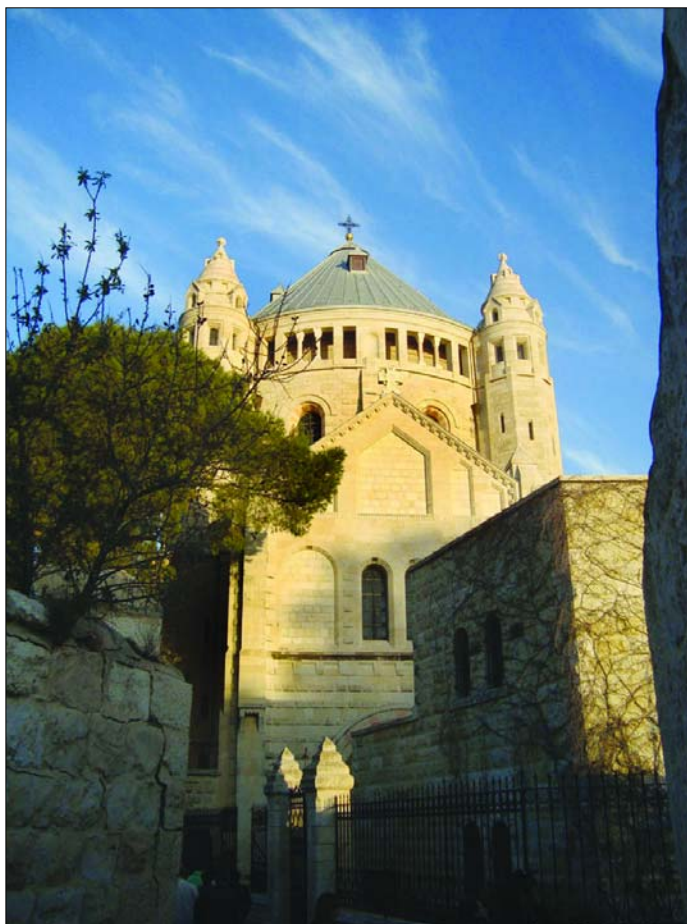
Ізраїльтяни працюють, сплачують податки, більшу частину яких віддають не на освіту чи просування науки, а на безпеку. Усім було б краще, якби гроші йшли в бюджет держави. Якби все було вкладено в медицину, що й так досягла відповідного рівня; у сільське господарство, яке й так є феноменом з огляду на землю й нестачу води; в освіту, що є запорукою всього, – ми просунулися б значно далі в розвитку. Однак ми змушені в першу чергу дбати про безпеку. Ми з цим живемо, але це не зламає державу.

«З.С.» Пане Посол, у чому вбачаєте секрет виживання Ізраїлю, якщо можна так висловитися?

– Знаєте, я не філософ, тому скажу як простий ізраїльтянин. Головне, що підтримує кожного мого співвітчизника, – усвідомлення того, що у нас немає під цим небом іншої країни.

Де тільки євреї не намагалися б оселитися, у якій країні не намагалися б асимілюватися, чи навпаки, виокремитися (згадайте Бірбіджан) – ніщо нам не замінить нашої держави. Звідки у людей з інших країн, за наявності добробуту, роботи, доходів, бажання бути громадянами Ізраїлю? Думаю, це перше, що підтримує нас.

Друге – ми змогли це по-

чуття розвинути в собі та передати нашим дітям. У цьому – органіка людей, які живуть у своїй державі та не підозрюють, що у них її могло не бути. Таке усвідомлення з'являється не тільки в уродженців Ізраїлю. Воно було ще у моїх батьків, які приїхали до цієї країни з Литви 1969 року, залишивши все нажите. Батько був директором фабрики, мати працювала в міністерстві легкої промисловості. Були і статус, і достаток... У Литві на той час уже була майже Європа, а Ізраїль у порівнянні з цим був містечковою маленькою державою. Що їх, моїх батьків, раптом підняло і понесло туди? Ось цим усім ми й живемо, очевидно.

«З.С.» Привід для нашої зустрічі дуже тривожний, однак хотілося б почути також про те, з чого складається Ваш робочий день, які основні питання доводиться вирішувати в Україні? Якого значення надаєте розвитку українсько-ізраїльських відносин?

– Знаєте, відносини між державами зазвичай коректні та визначені договорами, що змушує послів працювати в умовах чітких дипломатичних зобов'язань. Хоча великою мірою все залежить від характеру самих послів. Мушу зазначити, що в особі Надзвичайного і Повноважного Посла України в Ізраїлі Геннадія Надоленка я знайшов не просто хорошу людину та приятеля. Ми багато спілкуємося і співпрацюємо, у результаті робота на благо наших держав стає більш ефективною. Як, скажімо, договір про соціальне забезпечення між двома країнами – єдиний, підписаний Україною з ін-

шою державою. Хотілося б назвати договір про захист обопільних вкладів, архіважливий для розвитку підприємницької діяльності. Він підписаний і готовий до ратифікації. Існують також інші гуманітарні та економічні проекти, зокрема, завершення підготовки документів про зону вільної торгівлі. Також, на прохання прем'єр-міністра, готуємо договір про кредитну лінію для фінансування проектів в Україні.

До реально здійснених відноситься, наприклад, медичний проект у Вінниці. Тільки за спільної взаємодії можна було вибудувати від першої цеглини аж до наповнення обладнанням новітній діагностичний центр. Подібного не було в усьому СНД. Єдиною нашою умовою було те, щоб весь медичний персонал, який працюватиме в цьому центрі, навчався нами і за нашими вимогами. Тому що, коли подібний проект упроваджується, то керівництво запрошує, наприклад, на головну посаду авторитетного хірурга. І на цій посаді не можна послуговуватися тільки вже набутим досвідом, без набуття нового. У Ізраїлі чітко розуміють – коли, доктор не пише наукових статей, не розробляє й надалі якусь тему, не читає та не цікавиться науковими досягненнями у рамках своєї професії – то професіоналізм гальмується. У нас заведений порядок постійного підвищення кваліфікації. Це мільйонні витрати, але вони виправдані. І вже один із українських лікарів поїхав на навчання в Ізраїль за наш рахунок.

Варто також згадати проекти в галузі сільського господарства – із розвитку сучасних теплиць тощо. Це відбувається завдяки взаєморозумінню з Посольством України в Ізраїлі.

І я переконаний – значний крок уперед за останні півтора року вдалося здійснити завдяки тому, що Президент України, перебуваючи у нас із візитом, назвав відносини між Україною та Ізраїлем особливими. Ми вкладаємо в це поняття глибокий сенс.

Заслугує на увагу питання скасування віз. Як результат – обмін туристами зріс на 140%. Виникли умови, коли людина прилітає сюди не тільки у справі, а й жити та працювати. На сьогодні 40 тис. ізраїльтян перебувають на території України, багато з них мають тут свої підприємства або є компаньйонами українських підприємців. Це означає, що їхні сім'ї переїзять сюди. Дві держави, на мій погляд, починають відновлювати родинні зв'язки, які існували споконвіку.

Це перетворилося на щось більше, ніж міждержавні відносини – взяти хоча б культуру. Чому саме в Україні народився хашидизм? Це явище сві-

тового євреїства.

Величезна кількість українців на сьогодні визнані Праведниками Світу, що для мене є найбільшим проявом духовності та героїзму. Це ті люди, які, не будучи євреями, рятували ціною свого життя, життями своїх дітей, сім'ї когось із євреїв.

З усього цього розуміння виникає відчуття якихось особливо родинних відносин. Чому, зрештою, чимало творців і громадян Держави Ізраїль – вихідці з України?

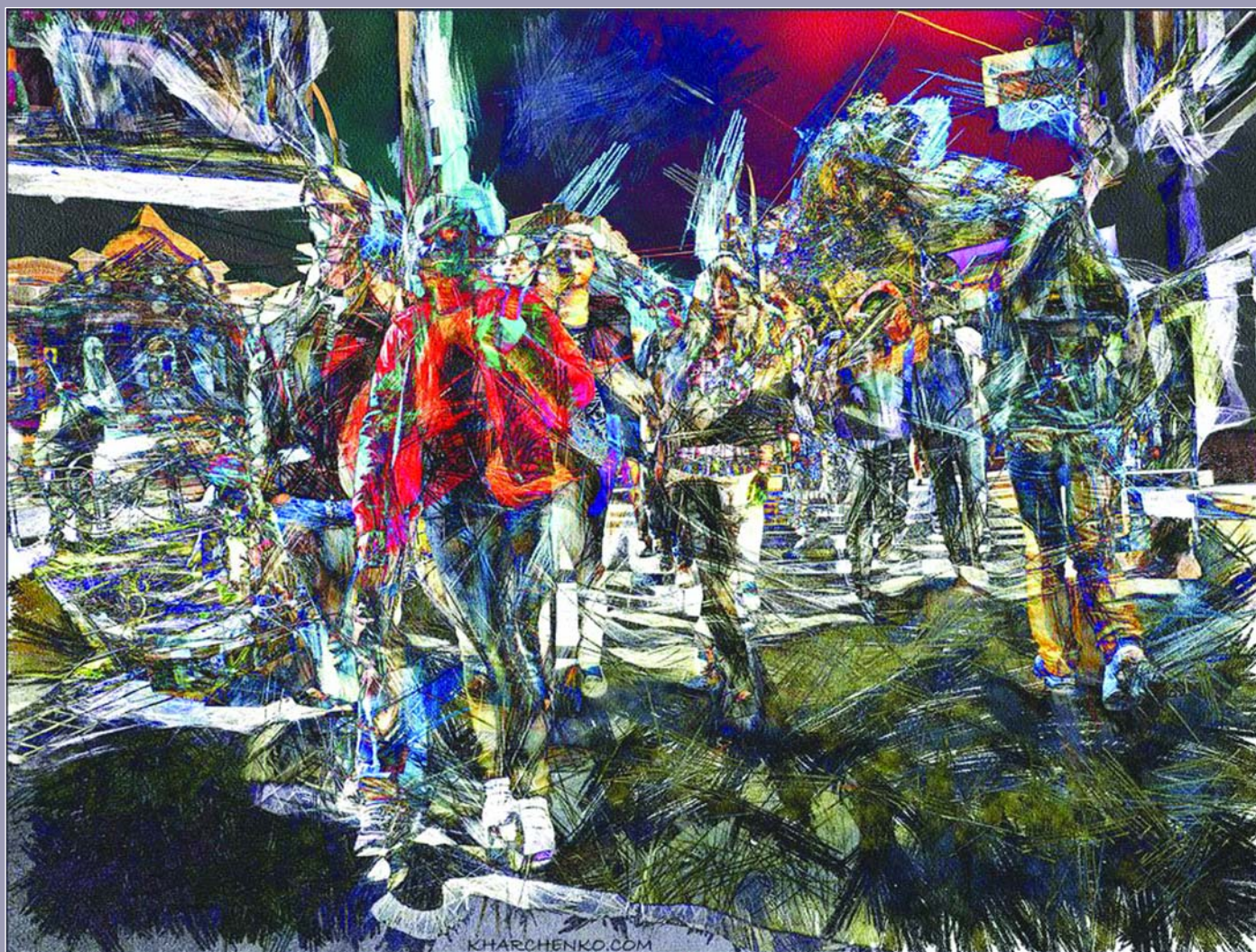
«З.С.» Ви знаходите відповіді на ці запитання?

– Так, і своєрідною відповіддю є моя перша книга. Я дійшов висновку, що перебування поряд упродовж сторіч поріднило наші нації.

На відносини співіснування накладаються також і релігійні думки. Адже коли з'явилося християнство, воно побачило в іудеях ту опору, на якій створювалася ця віра.

І я радію з того, що незважаючи на сьогоднішню основну тему розмови, ми згадали й про те, що маємо спільного і що нас ріднить. Це – заповідь усього.

*Інтерв'ю підготував
Володимир СЕМЕНОВ*

«Круглий стіл» із гострими кутами

Питання економізації зовнішньої політики вже давно привертають увагу фахівців у всьому світі, адже, як вони запевняють, «сама дипломатія виросла з торгівлі»¹, а нині, за словами відомого французького дослідника цієї проблеми К. де ля Карр'єра, вже не існує дипломатії без економіки². Такі тенденції обумовлені кількома факторами, серед яких слід відзначити:

- загальне зростання обсягів світової економіки та глобалізацію сучасної економіки (тобто лібералізацію умов здійснення економічних операцій і посилення їх транскордонного та наднаціонального характеру);

- загострення глобальних проблем (продовольча безпека, зміна клімату, охорона навколишнього середовища, загальносвітові епідемії, міжнародний тероризм тощо), вирішення яких вимагає значних матеріальних ресурсів, а їх акумуляція і використання потребує міжнародної співпраці та координації;

- поява й активна роль у світовій економіці нових субнаціональних акторів (перш за все, транснаціональних корпорацій);

- розвиток регіональних

Національний інститут стратегічних досліджень 7 листопада 2012 р. провів круглий стіл «Економізація зовнішньої політики України: стратегічні та тактичні завдання». Провідні науковці-економісти, експерти, дипломати обговорювали концептуальні проблеми економічної дипломатії в країні, питання взаємодії державних установ із діловими колами, пріоритети інституційного та кадрового забезпечення економізації зовнішньої політики України.

економічних інтеграційних об'єднань;

- зростання ролі та політичного впливу національного капіталу в країнах, що намагаються відігравати помітну роль у світовій політичній та економічній системах.

Розробленням цієї теми активно займаються фахівці Міністерства закордонних справ України спільно з Національним інститутом стратегічних досліджень, якими в листопаді 2012 р. було проведено засідання «круглого столу» із зазначеної проблематики. Доповідь відділу зовнішньоекономічної

політики НІСД представив завідувач сектору досліджень глобальної економіки доктор економічних наук, професор О.М. Шаров, який проаналізував основні напрями економізації зовнішніх міждержавних відносин і запропонував систему заходів, спрямованих на підвищення дій вітчизняної економічної дипломатії. Зокрема, він нагадав, що в лютому 2012 р. нову стратегію зовнішньої політики під назвою «Сприяти глобалізації – розвивати партнерство – розділяти відповідальність» ухвалив уряд Німеччини. Ця стратегія

заснована на зближенні з потрібними економічними партнерами на базі єдиної політичної мети. Уміле маніпулювання політичною доцільністю, пошук спільних політичних цілей слугуватиме реалізації економічних інтересів Німеччини. Ключовими словами нової зовнішньополітичної доктрини Федеративної Республіки є «пошук нових ринків». Велику увагу в цьому документі було приділено «висхідним державам» (Gestaltungsmachte), тобто «країнам, із якими Берлін не співпрацює в рамках ЄС, G8 або НАТО, що відрізняються у своїх регіонах економічним потенціалом, мають амбіції домінувати в регіональній політиці». Традиційно активну роль у зовнішньоекономічних відносинах відіграють зовнішньополітичні відомства Австралії, Канади та Великої Британії. Організатором і координатором такої роботи логічно виступають зовнішньополітичні відомства окремих держав. Утім, перетинання напрямів відповідної діяльності з зовнішньоекономічними відомствами невідворотно порушує питання про їхню взаємодію та співвідношення повноважень. Природним був паралельний розвиток діяльності міністерств закордонних справ і міністерств економіки/зовнішньої торгівлі, які в робочому порядку координували та узгоджували свої дії. У

¹ Попов В.И. *Современная дипломатия. Теория и практика*. – М., 2003, С. 112.

² Каррон де ла Каррьер Г. *Экономическая дипломатия. Дипломат и рынок*. – М., 2003. С. 11.

зв'язку з цим, питання щодо пріоритетності у відносинах між цими двома традиційними державними інституціями набувало не тільки теоретичного, а й практичного значення. Звісно, більш широкий масштаб зовнішньополітичної діяльності в принципі не припускає пріоритетності в таких відносинах для зовнішньоекономічного відомства.

Однак, низка держав (перш за все, Австралія та Канада, але також Швеція, Мозамбік і деякі інші країни, що розвиваються) обрали модель об'єднаного міністерства закордонних справ і торгівлі, що, на думку прихильників такого підходу, повинно забезпечити оперативність прийняття рішень і раціональне використання кадрового потенціалу.

За результатами проведеного аналізу було внесено рекомендації щодо певних заходів, частина з яких може бути здійснена міністерством закордонних справ самостійно, а частина – вимагатиме міжвідомчого узгодження та прийняття рішень на більш високому рівні. Зокрема, на думку доповідача, серйозної корекції потребують концептуальні підходи в галузі економічної дипломатії, які здебільшого не

формалізовані та не розглядаються в практичній роботі як дороговкази для прийняття рішень із конкретних питань поточної діяльності. Гармонізація політичних та економічних інтересів вимагає також координації зовнішньоекономічної діяльності між країнами-партнерами.

Звісно, такий підхід висуває особливі вимоги до кваліфікації економічних дипломатів. А це також є окремою проблемою, обумовленою «кадровим голодом», до причин якої відносяться:

- «історична традиція» (вимушеність створення дипломатичного корпусу незалежної України на основі кадрів, переважно, з філологічною та юридичною освітою;

- попередній ухил у напрямі зосередження такої роботи в системі міністерства економіки;

- недостатня увага розвитку економічної дипломатії, обумовлена як пріоритетністю (на попередніх стадіях розбудови зовнішніх відносин України) політичних і гуманітарних питань, так і відсутністю зацікавленості з боку вітчизняних підприємців, ділова активність яких на світовому ринку лише останніми роками набирає помітного масштабу;

- існуюча в МЗС система оплати, яка, в силу обставин, що склалися, пристосована для стимулювання перебування дипломатів за кордоном (у довгострокових відрядженнях), хоча сучасний механізм економічної дипломатії передбачає зосеред-

ження значної частки роботи (особливо, аналітичної) в центральному апараті міністерства;

- відсутність дієвої відомчої системи підготовки та перепідготовки кадрів у галузі економічної дипломатії.

У зв'язку з цим, можна констатувати, що на сьогоднішній день залучення висококласних фахівців-економістів значно обмежена, хоч і не вичерпана.

Після презентації доповіді відбулася загальна дискусія, яка часом набувала досить гострого характеру. По суті співдоповіддю на тему «Формування ефективної інституційної системи організації зовнішньоекономічної діяльності» став ґрунтовний виступ директора Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економічного розвитку і торгівлі, члена-кореспондента НАНУ І.Г. Манцурова. Він зазначив, що просування та захист українських інтересів у світовій економіці вимагають формування системи торговельних представництв нового типу – клієнтоорієнтованих, ефективних, мотивованих, таких, що відповідають сучасним вимогам управління. Створення клієнтоорієнтованих торговельних представ-

ництв за збереження їхнього державного статусу припускає формування системи торговельних представництв, націлених на активне та результативне просування економічних інтересів України та українських компаній за кордоном. Це означає, що торговельні представництва наділені необхідними функціями, сформована орієнтована на результат система мотивації. Переваги цього варіанта полягають у тому, що він дає змогу максимально використовувати державний статус і функції торгпредставництв для просування інтересів українських компаній, зберегти повноваження для організації взаємодії з органами державної влади в Україні та державі перебування і, разом з тим, упровадити проектний підхід у роботі з компаніями. Професор І.Г. Манцуров окремо підкреслив важливість концентрації роботи економічних дипломатів на допомозі малому та середньому бізнесу, а також налагодженню міжрегіональних економічних зв'язків. Учений також наголосив, що повинні бути реалізовані заходи, спрямовані на зміцнення кадрового потенціалу та поглиблення компетенції співробітників торговельних представництв, проведена атестація керівників і співробітників торгпредставництв, заснована на оцінці їхніх професійних знань. Необхідно також забезпечити підготовку кадрів у системі вищої освіти для подальшої роботи в торгпредставництвах, включаючи реалізацію програм цільової підготовки, програм підготовки на основі договорів із провідними вузами країни.

Як зазначив заступник Керівника Головного управління з питань міжнародних відносин Адміністрації Президента України В.О. Балута, на сьогодні посилюється конкуренція між окремими державами (навіть політичними союзниками), а також виникла необхідність забезпечення максимальної ефективності всього комплексу зовнішньоекономічних відносин, а не лише стимулювання експорту товарів і послуг. Адже в гострій конкурентній боротьбі, результатом якої є все більш витратні для держави «торговельні війни», перевага надається професійному та поглибленому економічному аналізу, доказовій базі існування причинно-наслідкового зв'язку між зовнішніми товаропотоками і станом галузі економіки, або видами економічної діяльності за класифікацією ООН. Держави-члени СОТ організували свій світовий інформаційний ресурс правил та умов торгівлі. Вони постійно вдосконалюють методи запровадження кращих торговельних практик у законодавство держав-членів. Аналіз глобальних торговельно-економічних відносин, вивчення ринків і переваг світової кооперації в процесі виробництва споживчих товарів усе більш формалізується, що необхідно враховувати при вивченні напрямів у цій роботі у сфері економічної дипломатії. Насправді центральним і все більш нагальним питанням є підвищення через міжнародну торгівлю рівня життя, забезпечення повної зайнятості та постійного сталого зростання реального доходу й ефективного попиту, про-

дуктивного використання світових ресурсів для розширення виробництва та обміну товарів. Тобто сучасний економіст-міжнародник повинен розробляти рекомендації не стільки в напрямі збільшення експорту та вивчення умов торгівлі, скільки в напрямі максимально ефективного використання з точки зору показників життя в державі розвитку як експорту, так і імпорту.

Про важливість інформаційної складової (на прикладі веб-сайту «Держзовнішінформ») наголосив директор департаменту торговельно-економічного співробітництва Міністерства економічного розвитку і торгівлі України Р.А. Осипенко. Він акцентував на необхідності ефективного використання інструментарію, який дає можливість надавати конкретну допомогу українським експортерам, підкресливши важливість координації дій між різними установами, перш за все, Міністерством закордонних справ і Міністерст-

вом економічного розвитку і торгівлі. Крім того, Р.А. Осипенко погодився з необхідністю розроблення Стратегії зовнішньоекономічної політики та повідомив, що така робота повинна бути завершена наступного року.

На відсутність концептуального документа, який встановлював би цілі й завдання, практичні заходи та їх ресурсне забезпечення в галузі зовнішньоекономічної політики вказував також колишній перший заступник Міністра зовнішньоекономічних зв'язків, а нині голова Спостережної ради Українського кредитно-банківського союзу, кандидат економічних наук Б.В. Соколов. На його думку, «концептуальні завдання економічної дипломатії поставлені з початку незалежності – не виконуються». Координатор напряму «Міжнародна економічна інтеграція» Координаційного центру з упровадження економічних реформ при Президенті України Ю.Ю. Белінська повідо-

мила про хід роботи над проектом закону про зовнішньоекономічну діяльність, який повинен частково заповнити прогалини щодо визначеності стратегічних напрямів економізації зовнішньої політики держави.

Досвід вітчизняної дипломатії в напрямі економізації зовнішніх відносин був детально висвітлений у виступі директора департаменту економічного співробітництва Міністерства закордонних справ України І.В. Ніколайко. На сьогодні МЗС практично завершило роботу з реалізації Указу Президента України від 8 квітня 2010 р. № 522 «Про деякі питання представництва економічних інтересів України за кордоном», яким було ліквідовано торговельно-економічні місії у складі закордонних дипломатичних установ України та створено відділи з економічних питань.

У контексті економізації зовнішньополітичної діяльності при МЗС створено та на періодичній осно-

ві проводяться засідання Ради експортерів і Робочої групи з питань взаємодії з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями щодо забезпечення координації та посилення ефективності співробітництва у сфері зовнішньоекономічних зв'язків. Значно посилено рівень взаємодії між провідними українськими експортерами, регіонами України та МЗС. Проводиться системна робота з питань просування української продукції на зовнішні ринки та залучення іноземних інвестицій. Започатковано практику проведення як усередині держави, так і за кордоном презентацій інвестиційних і виробничих можливостей регіонів України.

Міністерство закордонних справ підтримує постійні контакти з Міністерством економічного розвитку і торгівлі, Міністерством фінансів, Національним банком, іншими міністерствами та відомствами, забезпечуючи моніторинг стану внутрішньої економіки та зовнішньоекономічних відносин країни, проблемні питання у відносинах з іншими країнами та іноземними інвесторами, на підставі чого го-

туються відповідні пропозиції щодо їх вирішення у прийнятний спосіб, на основі вимог українського законодавства та з урахуванням міжнародної юридичної практики.

Таким чином, можна констатувати, що Україна визначилася стосовно економізації зовнішніх зв'язків як пріоритетного напрямку зовнішньої політики та інституційної структури механізму забезпечення зовнішньоекономічної політики та економічної дипломатії.

Про досвід інших країн розповіли Посол Південної Африки в Україні Стенлі Матабата, керівник економічної секції Посольства Польщі в Україні Павел Гебські та колишній економічний аташе Посольства США в Україні, а нині Головний виконавчий директор інвестиційної компанії Horizon Capital Наталія Яресько.

Зокрема, було проаналізовано роль ініціативи тодішнього заступника державного секретаря США Л. Ігелбергера. Так званий Ігелбергівський «Біль про права» був оприлюднений у листопаді 1989 року. Сутність цієї ініціативи полягала у визнанні першочерговим національним інтересом США підтримку економіки країни. «Таким чином, — констатувала

Н. Яресько, — завдання економічної дипломатії США полягає у підтримці інтересів американського бізнесу, у тому числі, приватного, яким і є здебільшого підприємництво у Сполучених Штатах, оскільки економічний інтерес — це головна складова національної безпеки».

Говорячи про економізацію зовнішньої політики, дуже важливо аналізувати підходи до цього питання різних країн, а не тільки світових лідерів (що продемонстрували виступи дипломатів із Польщі та Південної Африки). У цьому зв'язку доречно, мабуть, згадати принцип «убунту» — Umuntu Ngumuntu Ngabantu («Людина є людиною завдяки іншим людям»). Як зрозуміли учасники «круглого столу» — такий підхід і став одним із факторів, що сприяв потужному виходу ПАР на арену глобальної економіки, давши змогу увійти в помітну групу серйозних гравців, зокрема, стати членом BRICS, «локомотивом» розвитку на африканському континенті, одним із виразників інтересів країн із новоствореними ринками на переговорах у рамках СОТ тощо.

На думку в.о. ректора Дипломатичної академії при МЗС України, кандидата економічних наук, професора Н.О. Татаренко, зовнішньоекономічна політика України потребує корегування, що зумовлено як базовими зрушеннями в розвитку країни, так і позиціонуванням її у світовому економічному середовищі. Водночас загострюється проблема нової

якості супроводу та просування економічних інтересів країни на світовій арені. Посилення відкритості національної економіки, що відбувається на тлі її ринкової уніфікації, переважування індивідуалізму над комунітаризмом у внутрішньому економічному облаштуванні, стратегічне завдання експортної експансії вимагають від держави нових підходів до формування засад економічної дипломатії — нового напрямку, покликаного за формою і змістом відобразити сучасний інституційний стан і стратегію розвитку національної економіки.

На нинішньому етапі розвитку глобалізаційних процесів державним інтересам також починає протистояти (як правило, успішно) «корпоративна» дипломатія транснаціональних корпорацій. Водночас, сучасна економічна дипломатія має ще й колективні форми прояву, невідконтрольні державі. Відкрита ринкова українська економіка втягує в орбіту міжнародних рішень, крім зовнішньополітичних, ще й широке коло загальногосподарських або спеціалізованих відомств, міністерств. Звичайно, за таких умов існує загроза, що економічна дипломатія може бути роздробленою та багатовідомчою. Але, на щастя, щодо відомств і міністерств, які часто просувають власні інтереси, економічна дипломатія залишається скоординованою, оскільки роль координатора державою покладено на Міністерство закордонних справ, і з цією роллю на цьому рівні воно поки що справляється.

У зв'язку з цим, постає

питання про те, чи потрібні сучасній економічній дипломатії кадри, до фаховості та компетенції яких висуваються особливі вимоги, чи, можливо, достатнім є залучення до цього виду діяльності корпусу професійних економістів. Очевидно, що дипломатичний корпус може та повинен підживлюватися фахівцями-економістами, і дипломати повинні оволодівати економічними знаннями. Проте, слід зважати на ту обставину, що протягом усіх років незалежності нашої країни школи економічних кадрів навчали своїх слухачів обстоювати приватні інтереси, тоді як Дипломатична академія України ставить перед собою завдання покладати в основу концепції освіти пріоритетність захисту та просування загальнонаціональних інтересів.

Президент Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація економістів-міжнародників», професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відно-

син Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук А.С. Філіпенко розповів про десятирічний досвід викладання курсу економічної дипломатії, підготовку відповідного підручника та «літні школи», які проводяться Асоціацією економістів-міжнародників, а також зосередив увагу на питанні наукового обґрунтування основ економічної дипломатії.

Не поділяє думки щодо «нульового рівня» підготовки фахівців МЗС із економічних питань також експерт Центру антикризових досліджень С.І. Романенко, однак він погодився з тим, що така діяльність потребує значного покращення. На його думку, відповідну роботу на перших порах можна організувати за прикладом системи внутрішньовиробничого навчання в колишньому СРСР. У 70-80-х рр. заняття в цій системі проходилися 1 раз на місяць по 2 години після закін-

чення робочого дня. У нашому разі заняття з групами молодих спеціалістів, які претендують на роботу в посольствах, доцільно було б проводити за 30-годинною програмою (по 3 години кожну другу суботу протягом 4,5 місяців – 20 тижнів). Цього достатньо для того, щоб навчитися аналізувати митну статистику України, розміщену на сайті Державної митної служби, і статистику зовнішньоекономічної діяльності України, що розміщена на сайті Держкомстату, зводити їх у потоки, придатні для подальшого аналізу та групування, проводити її первісний опис.

На проблеми з рівнем підготовки кадрів вказував також заступник директора департаменту зовнішньоекономічних зв'язків Національного банку України В.Л. Кучин, який зауважив, що робота з фінансово-банківськими колами, зокрема, не є пріоритетом дипломатичних установ України за кордоном унаслідок завантаженості

за іншими напрямками та недостатністю кадрового потенціалу. Заступник директора департаменту боргової та міжнародної фінансової політики – начальник управління співробітництва з міжнародними організаціями та координації міжнародної технічної допомоги Міністерства фінансів України, кандидат економічних наук В.П. Колосова підтримала думку свого колеги з Нацбанку щодо важливості активізації роботи економічних дипломатів у налагодженні відносин із міжнародними фінансовими організаціями. Серед іншого, зверталася увага на важливість покращення роботи з аналізу міжнародних угод, а також більш ефективного використання інформаційних ресурсів МФО, у першу чергу, Міжнародної асоціації розвитку.

Завершуючи обговорення, директор департаменту економічного співробітництва Міністерства закордонних справ України І.В. Ніколайко говорив про необхідність налагодження дієвої координації дій різних державних установ, використання міжнародного досвіду та здійснення певних реформ, запровадженню яких, серед іншого, може сприяти й ця дискусія. Було підкреслено, зокрема, що в роботі торгово-економічних представництв також наступив час змін, обумовлений новою політико-економічною ситуацією, і в організації роботи економічних дипломатів за кордоном необхідно неухильно рухатися уперед.

*За матеріалами
Національного інституту
стратегічних досліджень*

Євразійський Союз: вперед у минуле?

Олексій ПОЛТОРАКОВ,
кандидат політичних наук,
Інститут української політики

Євген МАГДА,
кандидат політичних наук,
доцент, Видавничо-
поліграфічний інститут
НТУУ КПІ

Я вважаю, що ми прийшли після інших для того,
щоб робити краще за них, щоб не впадати
в їхні помилки, у їхні омани та марновірства.
Петро Чаадаєв, «Апологія божевільного», 1837 р.

Розуміння геостратегічного розвитку пострадянського (євразійського) «простору СНД», у контексті розгляду останнього як відносно єдиного цілого, передбачає його одночасне бачення в аспектах стадіальності, багатолінійності та дискретності. Відповідно, розвиток процесів регіонального співробітництва на просторі СНД слід розглядати, передусім, у контексті трьох взаємопов'язаних тенденцій – (1) дезінтеграційної, (2) реінтеграційної та (3) суто інтеграційної¹. Ці загальні тенденції втілюються в конкретні процеси та проекти «різнорівневої та різношвидкісної інтеграції». Похідною розвитку процесів різнорівневої та різношвидкісної інтеграції є значна кількість міжнародних організацій, які різною мірою залучають держави регіону (в окремих випадках – навіть держави-сусіди на кшталт Китаю) та охоплюють практично всі сфери співробітництва (передусім – геополітичні та гео економічні). Прагнення відстояти державну незалежність і суверенітет, модернізувати економіку, не бути осторонь магістральних трендів розвитку міжнародного життя, підвищити міжнародно-політичний авторитет – залишаються основними рушійними силами взаємодії колишніх радянських республік на загально регіональному (СНД), субрегіональному (ОДКБ, ЄвразЕС та ін.) і трансрегіональному (ШОС і т.п.) рівнях діалогу. Природно, що кожна країна пострадянського простору переслідує власні цілі та використовує для цього певний (інколи – достатньо специфічний) інструментарій.

Росія знову зосереджується?

Росії дорікають у тому, що вона ізолюється та мовчить перед обличчям таких фактів, які не гармоніюють ні із правом, ні зі справедливістю. Кажуть, що Росія гнівається. Росія не гнівається, Росія зосереджується.

Князь Олександр Горчаков, серпень 1856 р.²

У січні 2012 р. черговий раз переобраний Президентом РФ В. Путін повторив знамениті слова російського міністра закордонних справ князя О. Горчакова в назві своєї програмної зовнішньополітичної статті «Росія зосереджується – виклики, на які ми повинні відповісти»³. Відзначаючи непростоє становище, у якому перебуває країна в результаті «глибокого спаду, який пішов за крахом тоталітарної моделі соціалізму й розпадом Радянського Союзу», а також у зв'язку з кризовими явищами у світовій економіці, геополітик зазначав: «Росія не та країна, яка відступає перед викликами. Росія зосереджується, збирається із силами й гідно відповідає на будь-які виклики. Долає випробування й завжди перемагає... Тільки від нас залежить, як ми відповімо на сьогоднішні виклики і як використовуємо свій шанс, щоб зміцнити себе й своє положення у світі, який швидко змінюється».

В Указі Президента РФ «Про заходи щодо реалізації зовнішньополітичного курсу Російської Федерації» (7 травня 2012 р.) перераховано основні завдання російської зовнішньої політики. Першим із них названо необхідність «сприяти створенню сприятливих зовнішніх умов для довгострокового розвитку Російської Федерації, модернізації її економіки, зміцненню позицій Росії як рівноправного партнера на світових ринках». Відповідно, прагнення РФ до відновлення та посилення впливу на пострадянському просторі за допомогою низки різноманітних інструментів залишається одним із ключових завдань її зовнішньої політики – поруч із суто європейським вектором.

Варто нагадати, що принаймні з кінця XVII ст. Російська держава торувала собі шлях на європейську міжнародно-політичну арену в різний спосіб. Характерно, що після повалення монархії Романових і приходу до влади більшовиків у 1917 р. магістральний шлях не змінився, проте зазнало коригувань ідеологічне підґрунтя. Період до Другої світової війни був позначений економічною модернізацією та прагненням подолати наслідки руйнівної громадянської війни. Повоєнне врегулювання надало потенціалові СРСР гідне місце у світовій таблиці про ранги держав, зважаючи на його економічну та військову потужність. Але час показав економічну та ідеологічну, воєнно-політичну та моральну неспроможність СРСР. Закономірне руйнування наддержави зали-

шило нелегкий спадок, у тому числі й геополітичний.

Навіть російські експерти давно вказують на високий ступінь непевності в зовнішній політиці Росії⁴, відсутність ясності, куди йде РФ і яку державність розбудовує. Чи вважає вона себе спадкоємицею російської та/чи радянської імперії – або національною державою; де вона починається та де закінчується, хто її союзники та/або партнери, де вона вбачає потенційні загрози та виклики?⁵ У цьому сенсі показовими є «Мюнхенська промова» В. Путіна (2007), ідея «перезавантаження» відносин США та РФ, проект Договору про європейську безпеку, що слабо корелювалися між собою.

Проте, останнім часом регіональна стратегія Росії щодо пострадянського простору набуває все чіткішого та ціліснішого виміру. Яскравим проявом стала акцентуація інтеграційного дискурсу на проекті Євразійського Союзу, концепт якого знаходиться «на перетині» одразу кількох геоekonomічних проектів – ЄврАзЕС, ЄСП, МС.

Ключовий інструмент сьогоdnішнього зовнішньополітичного арсеналу Росії – інституційне оформлення та закріплення впливу РФ у середовищі пострадянських країн та країн азіатсько-тихоокеанського регіону. Маємо на увазі створення регіональних організацій економічного (ЄврАзЕС), військового (ОДКБ) чи універсального характеру (ШОС).

Між ЄврАзЕС і ШОС: євразійська інтеграція в трансрегіональному контексті

Треба зізнатися, що посада російського Бога – не синекура.

Федір Тютчев (1803-1873), російський поет і дипломат

Можна погодитися з російськими експертами, що найуспішнішим геоekonomічним проектом у рамках СНД є створення та розвиток Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС). Разом із тим, варто відзначити, що створення ЄврАзЕС 2001 р. було трохи запізнитим, адже ідея виникла у казахських дипломатів ще 1992 року. Однак на той час головна мета Росії вбачалася президентом Б. Єльциним у зближенні з європейськими країнами, а центральноазійські сусіди Казахстану надавали перевагу моделі «центрально-азійського регіоналізму» (утіленням якої став проект ЦАС). Тож ідея була прийнята нейтрально-негативно⁶.

Пізніше – у контексті відсутності реальних успіхів реалізації означених проектів – ідею ЄврАзЕС було реанімовано та 1995 р. створено Митний союз кількох країн СНД. Цей крок заклав фундамент для ЄврАзЕС. Через кілька місяців після першого обрання на пост Президента РФ В. Путін запропонував перетворити цю «сплячу красуню» на Євразійське економічне співтовариство, що й було зроблено наприкінці 2000 року. В Астані 10 жовтня президенти Білорусі, Казахстану, Киргизії, Росії й Таджикистану підписали відповідний договір.

Низка чинників надають ЄврАзЕС ознак певного трампліну до створення Євразійського Союзу. По-перше, його, як зазначалося вище, визнають найбільш дієвим серед усіх міжнародних організацій на пострадян-

ському просторі. По-друге, реальних конкурентів впливу Кремля там немає і не буде (на відміну від ШОС, де Пекін без надмірного напруження переграє Москву).

Наступним етапом інтеграції вбачається Євразійський економічний союз (ЄаЕС), задуманий як аналог Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) до його перетворення на Євросоюз⁷. Створити ЄаЕС планується до 2015 р.; у порівнянні з ЄврАзЕС та ЄСП він передбачає глибшу інтеграцію, включаючи єдину тарифну політику та банківську систему, гармонізацію трудового та міграційного законодавства, а також спільну політику охорони кордонів. У цьому разі, як і в Євросоюзі, буде створено такі наднаціональні органи, як Рада голів держав і голів урядів – найвищий політичний орган, а також Парламент ЄаЕС – найвищий консультативно-дорадчий орган тощо.

Натомість ШОС розвивається явно не за бажаним для Росії вектором. Ще в середині 2000-х рр. Росія була головним промоутером трансформації ШОС на своєрідний євразійський еквівалент ОБСЄ, а в перспективі – альтернативу НАТО. Проти цього виступив Китай, який натомість вельми успішно лобіював геоekonomічний вимір співпраці. У першу чергу йдеться про постачання енергоносіїв країнами ЦА (Казахстаном, Узбекистаном, Туркменістаном), а також про будівництво трубопроводів до Європи в обхід російської території. Зазначені країни ЦА фактично перетворилися на конкурентів РФ у боротьбі за китайські та європейські інвестиції та ринки. Китай може впливати на ціни на енергоносії всіх регіональних експортерів – причому не тільки Казахстану, Узбекистану або Туркменістану, а й – принаймні опосередковано – навіть Росії. Адже економіки цих країн є вельми залежними від експортних прибутків.

Досвід ШОС унаочнює тенденцію не лише до загострення конкуренції між РФ і Китаєм на євразійському просторі. Росії потрібен китайський ринок енергоносіїв, і бажано без конкурентів, але Китай такий стан справ не влаштовує⁸.

Так, останній саміт ШОС, що відбувся на початку червня 2012 р. в Пекіні, засвідчив: пошук подальших шляхів співпраці пробуксовує. Адже РФ блокує економічно орієнтовані проекти Китаю, а той, відповідно, – політично орієнтовані проекти РФ. В останній день саміту Ху Цзіньтао оголосив про намір Китаю виділити членам ШОС кредит у розмірі 10 млрд. дол. та організувати масштабні освітні проекти з навчання студентів і підвищення кваліфікації. Чи може Москва запропонувати адекватну відповідь подібним ініціативам – питання майже риторичне.

Євразія в пошуках себе: ідеологія регіональної ідентичності

Заперечення Росії в ім'я людства
є пограбування людства.

Микола Бердяєв, «Доля Росії», 1918

У дуже непростому трансрегіональному контексті перспективний Євразійський Союз виглядає адекватною альтернативою ШОС причому не тільки геоekonomічною, оскільки має певні переваги завдяки ідеологічному

забарвленню. «Євразійство» як напрям суспільно-політичної думки в Росії має глибокі корені (сягаючи «слов'янофільства» 1840-х рр.⁹), що відкриває великі можливості для пропаганди Євразійського Союзу як оплоту, альтернативи всьому західному, чужому, як засобу виживання чи кінцевого пункту в пошуках самоідентифікації.

Базоване на напрацюваннях таких мислителів, як М. Данилевський, В. Ламанський, К. Леонтьєв та інші, євразійство вже як не тільки філософсько-історіософська (якою було «слов'янофільство»), а також як ідеологічна течія відкрило новий етап у розвитку концепції «Євразії» як геокультурного феномена та поставило собі за мету вивчення «культурної особистості» Росії в загальному контексті – передусім геокультурному, але також геополітичному і, певним чином, гео економічному.

Євразійство, що набуло особливої популярності в середовищі російської еміграції, остаточно оформилося як цілісна історіософсько-ідеологічна течія після публікації в 1921 р. збірки «Исход к Востоку»¹⁰, воно стало реакцією російської національної самосвідомості на національну катастрофу. Спротив комунізму не має перспектив доти, доки не буде усвідомлено небезпеку європеїзації Росії та необхідність самобутнього шляху розвитку.

Передумовою відродження Росії вважалося відновлення колишніх державних кордонів, збереження культурно-психологічної єдності народів Євразії, захист православ'я як творчого шляху, що поєднує еллінізм і візантійство. Єдність цих трьох постулатів залишало євразійство живим і плідним. Спрощення та систематизація призвели до його розколу та деградації.

Лев Гумільов, радянський етнограф і географ, певною мірою вдихнув нове життя в ідеї євразійства¹¹, завдяки чому вони отримали значну популярність на початку ХХІ століття.

Тож нині існує кілька організацій, які заявляють про те, що є спадкоємцями класичного євразійства. Досить згадати прізвище Дугіна, рух «Молода Євразія», Московський євразійський клуб.

Геоенергетична наддержава: енергетика (для) Євразійського Союзу

Торгувати ресурсами – це торгувати своєю батьківщиною.

Йосип Сталін

Політико-ідеологічна складова сучасного євразійства є доволі потужною. Численні російські експерти впевнено називають Євразійський Союз головною метою зовнішньополітичних зусиль РФ. І хоча нині глибокі форми інтеграції характерні лише для трьох країн – Білорусі, Казахстану та Росії в рамках Митного союзу та ЄЄП, потенційно складовою Євразійського співтовариства можуть стати Україна, Молдова, Таджикистан, Узбекистан та ін. Однак, експерти застерігають – інтеграція Таджикистану чи Киргизії, що балансують на межі failed states, може спричинити більше проблем, ніж преференцій.

Бажання відновити статус наддержави за рахунок ідеології є для РФ не єдиною причиною прагнути до створення повноцінного Євразійського Союзу. Другим

важливим фактором «за» є геоенергетичний чинник – а надто в контексті суперництва Росії та Китаю. Однак переваги, які може отримати РФ від Євразійського енергетичного співробітництва, цим не обмежуються. Геоенергетичний і геополітичний фактори гармонійно поєднуються в уже відомій формулі «енергетичної наддержави»¹².

Утім, необхідних ресурсів для підтримання цього статусу не так і багато. У сучасних умовах видобуток нафти та газу є процесом із постійно зростаючим рівнем складності, у технології інвестуються мільярди доларів. Тому можна з упевненістю стверджувати, що рік за роком видобуток і транзит нафти та газу стають усе більш наукоємними продуктами. Якщо на кожну видобуту тонну нафти західних компаній припадає 1 дол. витрат на наукові розробки, то для російської нафти цей показник – лише 0,2 долара. Саме тому ефективність російських компаній становить третину від ефективності американських.

Будівництво енергетичної наддержави – амбітний проект, який міг би стати каталізатором технологічних інновацій. Насправді ж, термін залишився синонімом російських нереалізованих амбіцій та імперських настроїв. У своїй програмній статті на початку 2012 р. тоді ще кандидат у Президенти РФ В. Путін відзначив кілька пріоритетних напрямів економіки, які, на його думку, потребують кардинального технічного переозброєння та посиленої уваги держави¹³. Ідеться про фармацевтику, високотехнологічну хімію, композитні та неметалеві матеріали, авіаційну промисловість, інформаційно-комунікаційні технології, нанотехнології. Мета – створення галузевих холдингів (на кшталт «Газпрому») в усіх галузях. Нафтогазової промисловості у вищенаведеному переліку немає. Поряд із визнанням сировинного характеру російської економіки, оминається проблема технічної відсталості галузі, яка є основним джерелом надходжень до російського бюджету.

Отже, Євразійський Союз та його потенційна комісія із сировинних ресурсів матиме за основну мету вирішення проблем, насамперед, російського нафтогазового комплексу. Відкриється доступ до родовищ (хоча б каспійських), технологій їх розроблення (в Україні добре розвинена власна газовидобувна галузь та є достатньо спеціалістів), шляхів транзиту (очевидно, модернізувати білоруську та українську ГТС простіше та дешевше, ніж будувати «Південний потік»), зрештою, зовнішніх ринків. Намагання Китаю отримати ресурси дешевше у Казахстані, Узбекистані чи Туркменістані зведуться нанівець завдяки, скажімо, угоді про єдині умови продажу енергоресурсів. Безперечно, до перерозподілу прибутків від експорту вуглеводнів не дійде, але Москва триматиме руку на пульсі всіх союзних держав.

Замість висновків

Ми маємо бути вдячні Богові, що він створив світ так, що все просте – правда, а все хибне – неправда.

Григорій Сковорода

Упродовж двох десятиріч співіснування «простору СНД» його ключові актори випробовували численні

проекти регіональної інтеграції. Більшість із них орієнтовані переважно на короткотермінову чи середньотермінову перспективу. Анонсований проект Євразійського Союзу розрахований на середньо- (у гео економічному вимірі ЄаЕС) та довготермінову (у геополітичному вимірі Євразійського Союзу) перспективу.

Наразі економіко-політичні реалії геоінтеграційних процесів на просторі СНД відстають від їхнього нормативно-правового оформлення. Фактично навіть «серцеві» країни євразійської інтеграції (т.зв. євразійська трійка) тільки закінчили перший етап інтеграції – формування зони вільної торгівлі.

Ідея Євразійського Союзу як найвищого рівня регіональної інтеграції (після ЗВТ і МС), теоретично запропонована Казахстаном ще на початку 1990-х рр., була підтримана та презентована Росією відносно недавно. Відповідно, вона достатньо міцно закріпилася як у владно-політичному, так і експертно-економічному дискурсах – у першу чергу, через те, що не є абсолютно новою і так чи інакше представники пострадянських еліт із нею знайомі. Крім того, проект може розраховувати на досить потужне політико-ідеологічне лобі в тих країнах, де залишаються сильними настрої ностальгії за часами СРСР.

Проте відсутність загального – парадигмального – бачення кінцевого результату реалізації проекту та досить аморфне дефініціювання його місця в системі міжнародних організацій на пострадянському просторі робить перспективу його реалізації доволі примарною.

З одного боку, В. Путін відзначав, що не йдеться про реконструкцію СРСР у новій оболонці. Але більшість експертів побачили саме такий підтекст. Російський президент також наголосив, що не йдеться про дублювання функцій СНД і кожне об'єднання має свою нішу. Зважаючи на низьку ефективність СНД, може йтися лише про його розпуск чи трансформацію в інший міжна-

родний проект. Значна кількість інтеграційних структур породжує цілий спектр проблем – починаючи від дублювання функцій і закінчуючи нормативними протиріччями.

З іншого боку, В. Путін також поставив ще не створений Євразійський Союз на один щабель із ЄС, що свідчить про стратегічне бачення майбутньої організації – із

наднаціональними структурами, єдиною валютою, скоординованою політикою в широкому діапазоні питань, спільним бюджетом. Але такий ступінь інтеграції лякає потенційні країни-учасниці, які лише два десятиріччя тому отримали шанс на побудову суверенної держави. З іншого боку, навіть ключові актори потенційного інтеграційного об'єднання мають системні характеристики, що суттєво різняться – починаючи від геополітичної та гео економічної (за векторами та рівнями політичного й економічного розвитку) і закінчуючи геокультурною (зокрема, етноконфесійною) специфікою.

Відповідно, Україна з обережністю ставиться до проєкту євразійської інтеграції. Адже вітчизняна економіка залишається більш ніж уразливою для російської «енергетичної дипломатії» – і, відповідно, участь у тісній інтеграції з РФ може обернутися не тільки опосередкованими серйозними втратами для бюджету країни, а й для значної частки суверенітету. Крім того, ті преференції, які надає для нас у коротко- та середньостроковій перспективі участь у ЄвразЕС чи ЄаЕС аж ніяк не очевидні у довгостроковій перспективі.

Виходячи з цих посилок, національні інтереси України полягають у тому, щоб зберегти як стратегічні відносини з партнерами – з одного боку, так і диверсифікованість і багатовекторність зовнішньоекономічного співробітництва – з іншого. Відповідно, формат взаємин України з інтеграційними проєктами на просторі СНД повинен мати характер дійсно «особливих відносин».

¹ Див. Полтораков О. Євразійський регіоналізм: неоднозначні перспективи розвитку простору СНД // Зовнішні справи. – 2012. – № 6.

² Див. Лопатников В. «Россия сосредотачивается». К 200-летию со дня рождения А.М. Горчакова // Международная жизнь. – 1998. – № 10.

³ Путин В. Россия сосредотачивается – вызовы, на которые мы должны ответить // «Известия», 16.01.2012.

⁴ Лукин А. Внешняя политика России: необходим курс на сосредоточение // Международная жизнь. – 2012. – № 9.

⁵ Див. Петровский В.Е. Россия и мир: избавляясь от имперской ностальгии. – Lambert Academic Publishing, 2011.; Казанцев А.А. Либеральный подход к внешней политике России. Заметки на полях книги Владимира Петровского // ПОЛИС. Политические исследования. – 2012. – № 2.

⁶ Международные отношения в Центральной Азии: События и документы (Учебное пособие для студентов вузов) / отв. ред.

А.Д. Богатуров. – М.: Аспект Пресс, 2011. – С. 233-235.

⁷ Пор.: Мирзаханян С. «Наднациональное»: из Европы в Евразию // Международная жизнь. – 2012. – № 9.

⁸ Храмчихин А. Евразийский союз даст России больше, чем слишком прагматичный ШОС // РИА-Новости, 14.06.2012.

⁹ Див. Литич Т.И. К характеристике славянофильства // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Сер.: философия, социология, право. – 2008. – Т. 8, № 4.

¹⁰ Исход к Востоку: Предчувствия и свершения: Утверждение евразийцев. Кн. 1. – София, 1921.

¹¹ Див. Пумилев Л.Н. Если Россия будет спасена, то только через евразийство // Начала. – 1992. – № 4.

¹² Пор. Гривач А., Денисов А. Успехи и неудачи «энергетической сверхдержавы» // Россия в глобальной политике. – 2008. – № 2.

¹³ Путин В. Нам нужна новая экономика // «Ведомости», 30.01.2012.

Європейська безпека крізь призму інтеграції

Людмила ЧЕКАЛЕНКО,
доктор політичних наук,
професор

Ольга БУДЬКО,
здобувач Дипломатичної
академії України при МЗС

На сьогодні жодна з провідних держав не візьме на себе відповідальність за іншу країну без інтеграційних об'єднувальних важелів, зокрема й державу так званої сірої зони, що може містити безпосередню загрозу як країні-захисниці, так і її партнерам, із якими вона має відповідні зобов'язання. Єдиний вихід із ситуації, що склалася, тобто ситуації відсутності безпеки, на наш погляд, полягає в активній участі в різноманітних інтеграційних схемах різнопланового спрямування: економічній інтеграції, політичній взаємодії, гуманітарному співробітництві тощо. До того ж сьогодні, якщо прискіпливо подивимося на співпрацю держав, практично неможливо відокремити економічну взаємодію від політичної та гуманітарної. Усі ці складові формують єдиний комплекс цілісного контактування, взаємопроникнення на засадах взаємозалежності – тобто інтеграції.

Зрозуміло, що ця думка не є новою: ще на початку

1950-х рр. провідні європейські інтегратори, такі як Жан Моне, Пол Спаак, навіть обережний Прем'єр Франції Рене Плевен та багато інших схилилися до ідеї творення цілісного інтеграційного простору, який містив би як економічну, так і політико-безпекову складову. Лідери висували цікаві різноманітні об'єднавчі проекти¹, квінтесенція яких витримала десятиріччя і врешті, реалізувавшись, виконала настанови корифеїв інтеграційного процесу.

Ураховуючи те, що проєкт «Європа» практично досягнув своїх кордонів і розширення поза існуючі географічні межі загрожує черговим колапсом або провалом запровадженої інтеграційної моделі, останні інституційні рішення ЄС були скеровані на внутрішню концентрацію зусиль виходу з кризи й економічне зростання через посилення важелів впливу першорядного концентричного кола провідних країн ЄС – Німеччини та Франції (оскільки, пе-

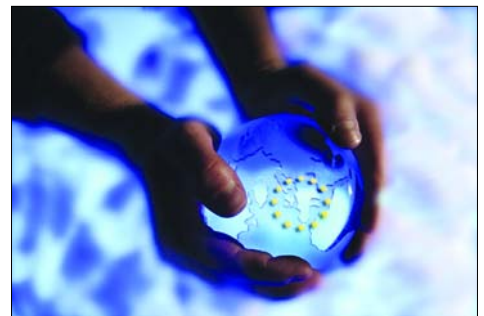
реважно за їх рахунок). Щодо процесів назовні також спостерігаємо зміцнення моделі концентричних кіл – намагання зберегти статус-кво впроваджених диференційних форм співробітництва, що є нижчими (хоча для деяких країн, можливо, перехідними) за рівень повноправного членства.

Така схема нині влаштовує як учасників євроінтеграційного процесу, так і провідних світових потуг, оскільки в умовах хиткого балансу світової рівноваги, політичної невизначеності міжнародна спільнота обирає хоча й крихке, а все ж балансування, яке у вищих горизонтальних площинах інерційно призводить до балансування на нижчих її поверхах. Саме в такі періоди необхідним є згрупування слабких ланок-держав, концентрація внутрішніх ресурсів кожної, зосередження на власних проблемах, зондування оточення, інакше: поглиблення заради майбутнього розвитку.

І наша країна нині не в змозі запропонувати нову інтеграційну модель, тому змушена пристосовуватися до існуючих варіантів. Найприйнятнішою з них для сучасної України й апробованою практикою є європейська система безпеки, що уявляється доволі чіткою та прозорою і спирається на

тріумвірат провідних європейських структур. Однак ситуація, що склалася навколо зазначеного питання, є не такою простою, як здається на перший погляд. І складність ця полягає в першу чергу в амбітних геополітичних інтересах вірогідних гарантів безпеки позostalих поза військовими альянсами країн. Не буде новиною зазначити, що й нині триває протистояння між силовими потугами світу, які намагаються поділити вплив на ті країни, що поки перебувають у невизначеному геополітичному стані.

Інтеграційна модель Європейського Союзу містить політичні, економічні та безпекові складові, а також питання збереження європейської ідентичності. Говорити про сформовану модель безпеки ЄС ще зарано, оскільки вона перебуває в процесі структурного становлення, що запроваджується за рішеннями Лісабонського договору ЄС. Фактично, після делегування Західноєвропейським Союзом власних безпекових функцій, з початку 2000-х рр. відбувається формування та реалізація багатопланової

схеми безпекового простору Європейського Союзу. Стрижнем цієї схеми, поза дотичними й опосередковано причетними до безпекових проблем структурами, є у першу чергу Європейська служба зовнішньої діяльності (ЄСЗД, англ. European External Action Service, EEAS), яку очолила баронеса Кетрін Ештон.

Підкреслимо, що ЄСЗД є новим, ще не апробованим у міжнародній дипломатичній практиці механізмом, так би мовити європейським know-how поєднання зовнішньополітичних функцій із оборонними, що в результаті створює багатофункціональний безпековий загаль. Основними функціями Служби є практичне впровадження спільної зовнішньої та безпекової політики Євросоюзу, через уже напрацьовану систему його двосторонніх відносин із третіми країнами, сприяння виробленню уніфікованої позиції країн-членів з питань зовнішньої політики ЄС, досягнення високих результатів і впровадження їх на практиці, контроль за дотриманням єдиної позиції та виконанням спільних рішень тощо. Визначено принципи, якими керується ЄСЗД, серед них визначальними є забезпечення суворої відповідності положенням Лісабонського договору, запобігання дублюванню сфер

компетенції, послідовність та узгодженість зовнішньополітичних дій. Водночас ЄСЗД надає сприяння Президенту Європейської Ради та Президенту ЄК.

ЄСЗД, повномасштабна діяльність якої, як передбачається, розгорнеться у 2014 р., має доволі розгалужену структуру. Керує нею Високий представник ЄС у закордонних справах та безпекової політики – Віце-президент Європейської Комісії, термін перебування на посаді якого вимірюється терміном повноважень Європейської Комісії. Високий представник не тільки керує роботою свого розгалуженого відомства – зовнішньополітичної служби, а й головує на засіданнях Ради міністрів ЄС із зовнішніх зв'язків та в Політико-безпековому комітеті ЄС. Про роботу Європейської служби зовнішньої діяльності Високий представник на регулярній основі звітує Раді ЄС та Європейському Парламенту.

В якості Віце-президента ЄК, тобто як член Європейської Комісії, Високий представник наділений правом законодавчої ініціативи та контролю за виконанням законодавчих актів. Штаб ЄСЗД складається з генерального секретаря, його заступників; генеральних директорів та їх заступників, які є відповідальними за розроблення стратегії й тактики зовнішньої політики, охоплення увагою всіх географічних напрямів діяльності ЄСЗД; директорів – головних радників, що не дублюють компетенції заступників генерального секретаря та генеральних директорів; керівники відділів – радників і глав представництв ЄС в інших

державках, які фактично стали посольствами Євросоюзу: таких на сьогодні нараховується 136 представництв Єврокомісії в різних країнах світу.

Не виключено, що представництва невеликих країн ЄС ліквідують власні дипломатичні місії та передадуть їхні повноваження посольствам Євросоюзу. Зазначимо, що розгалужену кількість посольств останнього можна порівняти хіба що з дипломатичними установами провідних європейських країн. Так, Велика Британія має посольства та консульства в понад 170 країнах світу. У Німеччині – 226 місій за кордоном, серед яких: 145 посольств, 59 генеральних консульств і консульств у столицях інших країн, 12 постійних місій і 10 інших місій. Франція має 149 посольств, 17 представництв і 113 консульських офісів. Для порівняння, Росія утримує 236 закордонних установ, що на сто одиниць перевищує дипломатичну службу ЄС².

Структура єдиної дипломатичної служби Євросоюзу, як передбачається, нараховуватиме близько 7 тис. осіб, третина з яких працюватиме в Брюсселі у центральному апараті. Однак, наведені цифри ще не охоплюють усіх компонентів ЄСЗД. До Європейської служби зовнішньої діяльності, як було заплановано, переведено весь комплекс безпекових структур і підрозділ військового персоналу ЄС, Управління з питань врегулювання криз і планування та підрозділ з питань планування та реагування на надзвичайні ситуації. До кола питань діяльності Високого представника увійшли

також функції Європейського оборонного агентства, Супутникового центру ЄС, Військового коледжу ЄС, Інституту безпекових досліджень ЄС. Складовою ЄСЗД також став Ситуаційний центр (SITCEN), який взаємодіє з Президентом Європейської Ради, Президентом і членами Єврокомісії. У складі ЄСЗД сформовано юридичну службу, кадровий підрозділ, фінансову установу, аудиторську палату, протокольний відділ, підрозділ, відповідальний за внутрішню безпеку. До того ж функціонуватиме інформаційний центр, комітет зв'язків із громадськістю, які водночас відповідатимуть за формування позитивного іміджу ЄСЗД.

Європейська служба зовнішньої діяльності співпрацює з відповідними службами інших європейських інституцій, а засади такого співробітництва закріплюються в окремих робочих документах між Високим представником, Радою ЄС, Єврокомісією та Європейським Парламентом.

В основу безпеки ЄС покладено Принцип солідарності та оборонної політики, за яким:

- держави зобов'язані надати допомогу країні-члену ЄС у разі територіального нападу чи катастрофи;

- країни повинні укласти спільну оборонну угоду;

- на всі держави розповсюджується процедура посиленого співробітництва, що означає високий рівень інтеграції не менше дев'яти країн.

Хоча в новій редакції Договору про ЄС саме словосполучення «колективна безпека» не закладено, разом з тим принцип ко-

лективної оборони закладений у статті 42 Договору про Євросоюз: у разі збройної агресії щодо однієї з країн ЄС інші повинні виконати свої зобов'язання з надання їй допомоги і сприяння всіма засобами, що мають у своєму розпорядженні.

Позитивні зрушення в цій сфері зазначені оновленою позицією Франції – одного з лідерів європейського ядра, керівництво якої з поверненням до військової складової НАТО активно обстоює посилення власної ролі в Північно-атлантичному Альянсі та, як наслідок, запропонувало створити в рамках Європейської політики безпеки і оборони спеціальну групу з метою розвитку співпраці в галузі оборони з шести провідних держав: Франції, Німеччини, Великої Британії, Іспанії, Італії та Польщі. Привертає увагу й те, що з боку Франції доволі активно пропагується думка про включення ядерної компоненти країн ЄС як складової майбутньої оборонної політики. Однак, можна констатувати, що Євросоюз не виробив єдиної позиції стосовно протиракетної оборони чи інших нагальних питань безпеки, зокрема Договору про звичайні збройні сили в Європі.

Хоча перша спільна декларація про Європейську політику безпеки і оборони (ЄПБО) була прийнята

не так давно (1998 р.), однак ЄПБО розгорнулася доволі стрімко. В активі ЄС діє понад 18 миротворчих місій у різних регіонах сві-

ту: на Балканах, в Африці на південь від Сахари, на Близькому Сході та в Центральній Азії. Країни Євросоюзу досягли консенсусу в одному питанні, а саме: спільна політика є необхідною та ЄПБО залишається сферою міжурядового співробітництва. Успіх цієї політики повністю залежить від виконання настанов Лісабонського договору. На країни ЄС очікує скоординована політика і підхід до керування цивільними кризами, оскільки з 18 місій – 14 заходів були не стільки військовими, скільки з урегулювання цивільних (гуманітарних) криз.

Утворення Європейської служби зовнішньої діяльності та концентрація в одних руках зовнішніх функцій ЄС повинні підвищити ефективність участі інтеграційного об'єднання в міжнародних справах, зняти з порядку денного проблему координації дій, подолати неузгодженість у прийнятті відповідних рішень, що запроваджуються. І найважливіше – зовнішньоекономічні дії підтримуватимуться зовнішньополітичними акціями. Водночас посиляться й інформаційна зовнішня складова діяльності Євросоюзу. Недостатність інформування про діяльність ЄС на зовнішній арені вже далася взнаки. Так, доволі інтенсивно Євросоюз діяв у Афганістані, од-

нак майже ніхто особливо цієї діяльності «не помітив». Відповідно, значні грошові витрати і політична активність не принесли політичних дивідендів.

Іншим позитивом для ЄС із запровадженням Європейської служби зовнішньої діяльності розглядається автономність зовнішніх дій, чому сприяють і домовленості з НАТО, і набутий досвід кризи в Косово та на Балканах у цілому. Хоча успіхи ЄС у гуманітарних операціях не значні, однак поступово цю нішу відповідальності європейці можуть перебрати на себе. Важливим моментом є також і закладені в документах положення про структурування співробітництва, що дасть змогу нароцувати оборонний потенціал, створювати єдині сили, запускати спільні військово-технічні програми. До того ж, така співпраця передбачає виконання певних контрольних функцій.

Учасники структурованого співробітництва взяли на себе зобов'язання надавати для спільних потреб спеціально призначені військові підрозділи на термін від 30 до 120 днів. Питання щодо початку конкретних операцій, визначення типу та параметрів місій, постановки завдань урегулювання криз, як і раніше вирішуються на основі одноголосності.

Комплекс проблем, що стосуються спільної безпеки й оборони, вирішуються європейськими країнами спільними зусиллями з НАТО. Для деяких держав, що входять і в ЄС, і НАТО, передбачається кореляція узятих на себе зобов'язань у рамках ЄПБО. Однак проблема врегулю-

вання збройних конфліктів залишається доволі гострою і результативність розв'язання збройних протистоянь на пряму залежить від того, як ЄС і НАТО домовлятимуться між собою.

Однак світові процеси вносять власні корективи в поточну ситуацію. У відповідь на події в Грузії та намагання Росії форсувати своє бачення з урегулювання карабаської проблеми, Євросоюз реалізував оборонний проект – утворив Європейські сили або Корпус швидкого реагування. Тим не менш, європейці категорично відмовилися брати участь у миротворчій операції в Грузії у зв'язку з подіями серпня 2008 року. Якими чинниками мотивувалася їхня відмова? Відповідь на це запитання лежить у площині суті й мети Європейських збройних сил, мотивах і характері їх утворення, в ідеї та намірах проведення відповідних операцій у регіонах. З одного боку, Євросили створені не в межах Західноєвропейського Союзу, а є втіленням нової ідеї застосування сили в обмежених обсягах у центрах напруження. До того ж і перед Грузією країни ЄС не несуть відповідальності за її безпеку.

Таким чином, Європейські сили покликані брати участь у врегулюванні відносин у зонах конфліктів, у яких уже відсутнє збройне протистояння. Тим самим їх функції зведені до виконання миротворчих операцій. У певному сенсі вони стають альтернативою військам ООН. Європейці зацікавлені в забезпеченні порядку в самій Європі, що пов'язано з проблемою просторової відповідальності. Однак,

на заваді стають об'єктивні проблеми, зокрема, нездатність і неефективність збройних сил цих держав до розв'язання локальних конфліктів. До негативних характеристик європейської військової складової додамо низький рівень координації дій військових контингентів, несумісність основних видів бойової техніки, низький рівень технічної і транспортної мобільності військ, відсутність розуміння тактичних завдань, низька ефективність прийнятих командуванням рішень, а також вузький ринок продажу зброї.

Під час розроблення європейської оборонної ініціативи з'ясувалося, що європейці змушені тісно співпрацювати з НАТО і США, оскільки для проведення операцій в окремих регіонах необхідно користуватися розвідувальними можливостями супутників, авіа- та морськими базами, яких не мають європейські держави. Хоча ці завдання ще не настільки актуальні, щоб їх вирішувати сьогодні, однак необхідні принципи перспективні рішення. Розподілення функцій між НАТО і європейськими силами – проблема ще далеко не розв'язана. Так чи інакше, на Альянс очікують нові неузгодженості, проблеми прийняття політичних рішень, а також військові проблеми. На думку США, створення європейських сил понижує ефективність НАТО і породжує зайву проблематичність. До того ж певних ускладнень до-

дає ще й російський фактор, який в утворенні європейських сил відіграє другорядну роль, однак не враховувати його не можна. На переконання Франції та Німеччини, росіяни мають певний комплекс ворожості щодо НАТО, але успішно ведуть діалог, у тому числі з проблем безпеки. Варто брати до уваги також турецький фактор, що обтяжений участю Туреччини в НАТО: ігнорування її бажання на членство в ЄС може принести всім сторонам безліч ускладнень, що вже й сьогодні дається взнаки.

Процес структуризації Європейського Союзу захопив не тільки безпеково-оборонну сферу його діяльності. Криза диктує нові правила економічної політики. Переглядаються питання формування бюджету, видатків, діяльності допомогових фондів; ускладнюється процедура надання допомоги, змінюється порядок відшкодування, зазнають перетворень і банківські порядки. Так, на засіданні Ради ЄС із загальних питань затверджено проект кошторису Євросоюзу на наступний рік. Міністри узгодили, що обсяги виплат у 2013 р. не повинні перевищувати рівень нинішнього року більш ніж на 2,9%. У результаті бюджет Європейського Союзу на 2013 р. становитиме 132,7 млрд. євро у виплатах та 149,78 млрд. євро – у зобов'язаннях. Вливання Європейським Центробанком трильйона євро в банківську систему ЄС і збільшення

європейських фондів рятування і резервів Міжнародного валютного фонду допомогли попередити стрімке поширення кризи. Пріоритетними статтями бюджету ЄС на 2013 р. є підтримка сталого економічного зростання, політика зближення та політика Євросоюзу у сфері свободи, безпеки й правосуддя.

Усе зазначене доводить про зосередження європейців на внутрішніх проблемах, спричинених кризою.

Європейська модель безпеки регіону не сконцентровується тільки на безпекових схемах ЄС. Вона передбачає і містить широку діяльність Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), головним інструментом якої є раннє попередження та запобігання конфліктам, урегулювання криз і постконфліктне відновлення. Хоча ця структура не має формального правового статусу, однак усі її рішення є політично зобов'язуючими. Місії, у тому числі польові, представництва та представники ОБСЄ – понад 4 тис. осіб у 19 конфліктних точках Європи, Кавказу та Центральної Азії – допомагають утримувати європейський баланс у стані стабільності, стримувати амбіції, проводити вибори, захищати права людини.

Події останнього десятиріччя продемонстрували

вразливість європейської інтеграційної єдності. На фоні європейських негараздів, контрастуючи з іншими міжнародними інститутами, Рада Європи як одна з важливих ланок європейської єдності і стабільності, виявила стійкість і утвердила себе складовою системи регіональної безпеки. РЄ розроблено чимало програм сприяння демократичним і правовим реформам у країнах Центральної та Східної Європи. Механізм європейської безпеки був би неповним без інтеграційної діяльності регіональної структури – Ради Європи. Водночас, зазначимо, що нинішня обмеженість питань, що перебувають під патронатом РЄ, залишають за цією організацією широке поле дій для створення системи адаптування до глобалізаційних явищ сучасності через механізм захисту прав людини.

Уже сьогодні спостерігаємо розгортання процесу спільного вироблення рішень Ради Європи та ЄС, взаємопроникнення у правові норми одне одного, взаємопов'язані кроки Ради Європи, ОБСЄ і ЄС+НАТО. Таким чином, європейська модель безпеки провідних європейських структур діє на користь стабільності Європейського регіону в цілому.

¹ Див.: Л.Д.Чекаленко. *Україна в європейських структурах безпеки і співробітництва* / *Україна в Європі: контекст міжнародних відносин* / за ред. д.і.н., проф. Кудряченка А.І. – К.: Фенікс, 2011. – С. 534-550.

² *Європа обзаведется своим МИДом* // Газета «Коммерсантъ». – 2010. – 28 квіт.

Підсумки зовнішньої політики Б. Обами

44-й Президент США Барак Обама переобраний на другий термін

Максим ЯЛІ,
кандидат політичних наук,
старший науковий
співробітник Інституту
світової економіки і
міжнародних відносин
НАН України

Сорок четвертий Президент Сполучених Штатів Барак Хусейн Обама прийшов до влади у 2009 р. з трьома твердими переконаннями. По-перше, внутрішнє оздоровлення необхідне для будь-якої довгострокової стратегії – цей принцип він підкреслював у всіх виступах із зовнішньої політики. По-друге, США перенапружили зусилля, ведучи дві кампанії проти бойовиків і війну з тероризмом на Близькому Сході, але ігноруючи ситуацію в інших регіонах світу. По-третє, через помилки адміністрації Дж. Буша-молодшого рейтинг Сполучених Штатів у світі знизився до історичного мінімуму.

Тому стисло завдання, що стояли перед новою адміністрацією з точки зору самого президента, можна висловити таким чином: змінити імідж Америки за кордоном – насамперед у мусульманському світі; завершити війни в Афганістані та Іраку; простягнути руку Ірану; «перезавантажити» відносини з Росією та спробувати зробити крок до звільнення світу від ядерної зброї. Обама також мав намір налагодити співпрацю з Китаєм щодо вирішення проблем міжнародної безпеки і стати миротворцем на Близькому Сході. За його ж словами, він замахнувся на те, щоб змінити хід історії в напрямі справедливості, миру та стабільності.

Утім, початок вирішення цих глобальних завдань гальмувала фінансово-економічна криза, пік якої співпав із початком президентства Б. Обами. Це мало істотний вплив на зовнішню політику Сполучених Штатів у 2009-2010 рр. і обумовило необхідність швидких дій щодо вироблення антикризових заходів разом з іншими партнерами по «Великій вісімці», а також залучення до їхнього обговорення найближчих за економічним потенціалом країн, що розвиваються. Тому кількість країн, що беруть участь у регулярних самітах на

In the article «Results of Obama's Foreign Policy», presented by Iali Maksym – a senior research fellow of the Institute of World Economy and International Relations of the National Academy of Sciences of Ukraine, – the successes and failures of Obama's administration on international arena during last four years have been analyzed.

найвищому рівні, було збільшено до двадцяти.

Завдяки цьому вдалося по суті уникнути небезпечної ситуації, коли кожен захищає свою економіку за рахунок інших, а головне – продемонстровано необхідне за умов, що склалися, почуття солідарності в обстоюванні спільних інтересів. Однак, роль Сполучених Штатів, що спровокували кризу шляхом популяризації сумнівних фінансових інструментів, серйозно дискредитувала підтримувану Вашингтоном модель вільної торгівлі, нерегульованих ринків і зниження дефіцитів.

Необхідність покращен-

ня економічної ситуації всередині країни стала головною причиною відносної пасивності міжнародного курсу Б. Обами на перших порах. По суті, півтора року нова адміністрація просто реагувала на події, що відбувалися у світі, а не намагалася впливати на їх перебіг, за що зазнала критики з боку внутрішньої опозиції та зарубіжних партнерів.

Згідно з традицією, що склалася в американській стратегічній культурі, саме в Стратегії національної безпеки (СНБ) закладаються базові принципи інших важливих компонентів міжнародного курсу

Сполучених Штатів – зовнішньополітична та військові стратегії. Однак, до розчарування як партнерів, так і недругів США формування цього доктринального документа новою адміністрацією затягнулося аж до травня 2010 року.

Серед факторів, що спричинили пасивність Сполучених Штатів на зовнішній арені та уповільнили формування нової СНБ, окрім світової економічної кризи, слід відзначити такі: по-перше, недосвідченість як самого президента, так і ключових осіб, відповідальних за міжнародний курс США (держсекретар Х. Клінтон, помічник президента з національної безпеки Джеймс Л. Джонс, директор Національної розвідки Д. Блер, директор ЦРУ Леон Панетта та інші) у питаннях зовнішньої політики. Винятком із правила були віце-президент Джо-зеф Байден, який кілька років очолював комітет із закордонних справ сенату США, а також Роберт Гейтс, який зберіг за собою в новій адміністрації пост Міністра оборони.

По-друге, над командою Б. Обами тяжіла спадщина попередньої адміністрації, якої було важко позбутися. Зокрема, адміністрація Дж. Буша-молодшого встигла втілити в міжнародно-правову форму плани що-

до розміщення елементів американської ПРО в Польщі та Чехії. Це робило непростим завданням відмову від них.

СНБ-2010 стала новою версією міжнародної діяльності, покликаної відновити престиж США та нейтралізувати негативні наслідки політики республіканців. Утім, основні положення цього документа мало в чому відрізняються від «доктрини Клінтона» або «доктрини Буша»: головна мета – реалізація стратегії глобального лідерства, забезпечення найбільш сприятливих, безпечних умов для Сполучених Штатів – залишилися незмінною [1].

Зауважимо, що на відміну від стратегії попередньої адміністрації, в її новому варіанті акцент було зроблено на дипломатичних заходах впливу при вирішенні зовнішньополітичних конфліктів. У документі немає згадувань про односторонні превентивні силові дії, що проводяться без істотних доказів про загрозу та відповідних рішень міжнародних організацій. Навпаки, у стратегії Б. Обами підкреслюється необхідність спільних дій держав у рамках міжнародного права та підвищення у зв'язку з цим ролі дипломатії.

«Арабська весна» – найбільш несподіваний поворот подій, із яким Б. Обами

довелося зіткнутися за час перебування на посту президента. Для керівництва Сполучених Штатів народні повстання проти корумпованих авторитарних режимів у Тунісі та Єгипті виявилися абсолютною несподіванкою. Показовою в цьому сенсі була реакція розвідувальної спільноти США. Представлена Сенату Сполучених Штатів 10 березня 2011 р. доповідь головних розвідувальних відомств про стан загроз національній безпеці вражає обережністю оцінок. Директор національної розвідки Дж. Клепер присвятив близькосхідним подіям лише два абзаци у 34-сторінковому документі. У його версії опису подій часто зустрічаються формулювання «неочікувано», «непередбачено», «стрімко» [2]. Завершується аналіз філософськими роздумами про складність прогнозування міжнародних процесів.

Утім, саме події в Північній Африці (насамперед Лівії) стали відправною точкою повернення Сполучених Штатів до більш активних дій на зовнішній арені. На відміну від протестів після виборів в Ірані в червні 2009 р., коли Обама утримався від критики, (хоча тоді іранський режим придушив продемократичний рух), на цей раз американський президент рішуче підтримував вимоги свободи та демократії в арабському світі. Він також допоміг у поваленні непопулярних диктаторів у Єгипті, Лівії та Ємені, роблячи водночас усе можливе, щоб зберегти стабільність у регіоні Перської затоки, у якій зацікавлені США.

Слід зазначити, що поведінка офіційного Вашинг-

тона в рамках подій, що відбувалися на Арабському Сході різко відрізнялася від агресивної, наступальної поведінки США у 2000-х роках. Ще не було випадку, коли Білий дім відмовився привласнити результати революційного зовнішньополітичного звернення, якщо в них був хоча б натяк на «демократичний зміст». Але 23 лютого, звертаючись здебільшого до міжнародної аудиторії, Б. Обама промовив: «Зміни, що відбуваються в регіоні, спрямовуються виключно народами, які його населяють. Ці зміни не є наслідком політики США або іншої зовнішньої сили» [3].

З цього моменту політика Америки вступила у звичне глобальне зовнішньополітичне русло і питання міжнародної діяльності знову посіли провідне місце в американського керівництва.

Переходячи до аналізу підсумків боротьби США з тероризмом протягом останніх чотирьох років, слід зазначити, що Обама завжди висловлював цей намір, але не приймав концепцію Буша про «глобальну війну з терором». Замість цього він спробував покласти край безперервним війнам в Іраку та Афганістані, зосередивши увагу на тому, щоб атакувати бойовиків «Аль-Каїди» в Афганістані, Пакистані та інших місцях, а також повністю усунути загрозу, що надходить від цієї організації для Сполучених Штатів і світу.

Зважаючи на результати, така стратегія виявилася достатньо ефективною. Одним із головних досягнень у цьому напрямі стало узгодження виконання Б. Обамою передвиборчої

обіцянки щодо виведення американських військ із Іраку з існуючими реаліями. Він істотно уповільнив цей процес, що завершився лише наприкінці 2011 р. за графіком, узгодженим і затвердженим ще президентом Дж. Бушем-молодшим та іракським прем'єр-міністром Нурі аль-Малікі у 2008 році. Важко уявити, як президент, залишаючись у правовому полі, міг би тримати американські війська в країні, яка не бажає їх присутності. Проте, торжество Обама з приводу остаточного виведення військ було недоречним, якщо врахувати, що адміністрація намагалася досягти згоди з іракцями з приводу розміщення контингенту на більш тривалий час. Але враховуючи можливість майбутніх військових інтервенцій за кордоном, стратегічно розумніше було відновити репутацію Америки вивівши війська, коли її про це попросили, замість того, щоб залишатися там, де її присутність була небажаною.

Утім найголовнішим досягненням Б. Обама в боротьбі з тероризмом у контексті перемоги на майбутніх президентських виборах стала ліквідація в ході

спеціальної операції на території Пакистану невідомого протягом десятиріччя головного ворога США – лідера «Аль-Каїди» Усама бен Ладена.

На сьогодні стратегічна мета Сполучених Штатів у Афганістані – зберегти політичний контроль над країною після передачі відповідальності за забезпечення безпеки громадян збройним силам та поліції Афганістану. Більше того, США не можуть допустити поразки НАТО в цій країні, адже це поставить під сумнів існування блоку та залишить Сполучені Штати без союзників, якими можна керувати в межах договірних та організаційних можливостей.

Як зазначалося, Б. Обама вступив на посаду президента з твердим наміром «прагнути до миру та безпеки у світі без ядерної зброї», як він заявив у своїй відомій Празькій промові у квітні 2009 р [4]. Але Обама розумів, що без Росії не зможе реалізувати свій план, а тому спробував «перезавантажити» відносини з нею і зняти напруженість, спричинену наближенням НАТО до кордонів РФ і бажанням Буша-молодшого розмістити елементи протира-

кетної оборони в Чехії та Польщі.

Уперше про необхідність «перезавантаження» американсько-російських взаємин заявив у своїй промові на 45-й конференції з безпеки в Мюнхені 7 лютого 2009 р. Віце-президент США Джо Байден. А вже під час першої зустрічі на найвищому рівні, що відбулася 1 квітня 2009 р. у Лондоні, Президент США Б. Обама і Президент РФ Д. Медведев домовилися про негайний початок двосторонніх переговорів для досягнення нової угоди про скорочення стратегічних наступальних озброєнь.

Піковою точкою й одночасно найбільшим досягненням у «перезавантаженні» двосторонніх відносин стало підписання в Празі 8 квітня 2010 р. нової угоди між США та РФ про стратегічні наступальні озброєння та скорочення ракетно-ядерних арсеналів (СНО-3). Президенти Б. Обама та Д. Медведев домовилися за сім років скоротити кількість розгорнутих стратегічних носіїв – міжконтинентальних балістичних ракет (МБР), балістичних ракет із підводних човнів, а також важких стратегічних бомбардувальників до 700 одиниць. Сумарна кількість розгорнутих і нерозгорнутих носіїв боезарядів у кожній зі сторін не повинна перевищувати 800 одиниць, а максимальна загальна кількість – 1550 одиниць. При цьому, слід підкреслити, що з огляду на стан російської економіки в умовах кризи 2008-2009 рр. та військово-промислового комплексу, об'єктивна реальність змушувала РФ невідворотно скоротити свої арсенали

принаймні на третину – з новим договором чи без нього.

Активізувався економічний діалог Росія – США, у тому числі з питань високих технологій, інновацій і модернізації. Були підписані угоди про науково-технічне співробітництво, хоча слід визнати, що розмови про використання Сполучених Штатів як зовнішнього джерела російської модернізації й досі мають переважно формальний і показовий характер. Про це, зокрема, свідчить останній «шпигунський» скандал, що й досі триває, про передачу Росії вихідцями з колишнього СРСР, а нині громадянами США, новітніх розробок у галузі електроніки. У ньому, до речі, замінена й колишня громадянка України Світлана Загон, яку разом з іншими обвинуваченими працівниками фірми Arc Electronics узяли під варту.

Восени 2010 р. США та РФ завершили двосторонні перемовини про СОТ, знявши таким чином один із головних бар'єрів вступу Росії до цієї організації, що був значним подразником у двосторонніх відносинах. Адміністрація Б. Обама також відмінила односторонні санкції проти низки російських компаній, введені раніше через їх співпрацю з Іраном.

Росія, у свою чергу, в рамках перемовин по СНО-3 зняла вимогу про обмеження політики США у сфері ПРО. Завдяки цьому документ вдалося підписати до початку організованого Вашингтоном саміту з ядерної безпеки у квітні 2010 р. і початку Оглядової конференції ДНЯЗ у травні 2010 року. Це сприяло просуванню

нової ядерної стратегії Б. Обами.

На додаток Росія підтримала введення санкцій ООН проти Ірану та добровільно відмовилася від постачань йому ракетних комплексів С-300. РФ також інтенсифікувала співробітництво щодо Афганістану (наземний і повітряний транзитні коридори, підготовка поліцейських і антинаркотичних кадрів для Афганістану, постачання озброєнь).

Ще одним символічним показником покращення відносин двох країн стало повернення до заморожених проектів у атомній сфері. Набрала чинності Угода про співробітництво в галузі мирного використання атомної енергії (Угода 123).

Утім зазначені успіхи стали, по суті, або розчисткою завалів 1990-2000-х рр., або реалізацією (з певними додатками) того, що не було втілено в життя тоді. А вже всередині 2010 р. в політиці «перезавантаження» намітилися проблеми, а головним каменем спотикання стали елементи американської ПРО в Європі.

Також не повністю подолано старі геополітичні протиріччя. Багато з них відкладено на потім або набули прихованого характе-

ру. Так, зокрема, принципово негативне ставлення США до посилення Росії на пострадянському просторі та побудови інтеграційних проектів з нею на чолі не змінилося. Знизився лише тактичний вплив цього на практичний порядок денний. Накопичення Росією критичної маси успіхів у регіоні або нова дестабілізація на Закавказзі чи Центральній Азії може знову поставити суперництво в регіоні на вістрях відносин.

З боку РФ логіка геополітичного протистояння із США проявляється в її політиці щодо низки антиамериканських держав, таких як: Іран, Венесуела, Сирія – що проводиться багато в чому як відповідь на підтримку Вашингтоном антиросійських режимів і сил на пострадянському просторі.

Росія до останнього не підтримувала ініціативи США та її союзників по НАТО в РБ ООН щодо Лівії. І лише коли стало цілком зрозуміло, що режим Каддафі був приречений, а Китай не мав наміру блокувати резолюцію стосовно цієї країни, Москва була змушена дати згоду на неї.

Крім того, позиції РФ та США істотно відрізняють-

ся щодо проблеми нерозповсюдження ядерної зброї. Адміністрація Обами наполягає на згортанні іранської програми збагачення урану та ліквідації ядерних об'єктів Північної Кореї під контролем МАГАТЕ. Але, на думку росіян, це суперечить духові та букві Договору про нерозповсюдження ядерних озброєнь (ДНЯЗ), який дозволяє всім неядерним державам мати технології ядерного паливного циклу, а тому вони до останнього не давали згоди на введення більш суворих санкцій проти Ірану в Раді Безпеки ООН, що також дратувало Вашингтон.

Зауважимо, що відмова України від власних запасів збагаченого урану, про яку Президент України В. Янукович оголосив на саміті з ядерної безпеки у 2010 р., досить влучно вписалась у русло зовнішньополітичних ініціатив президента Б. Обами в галузі ядерного роззброєння та зміцнення ядерної безпеки. Тоді ж Сполучені Штати пообіцяли надати всю необхідну технічну й фінансову допомогу для цього, а також у будівництві до березня 2012 р. і запуску до 2014 р. нового джерела нейтронів. На додачу до нових дослідницьких можливостей воно вироблятиме близько 50 видів медичних ізотопів, які можуть бути використані для лікування раку та інших захворювань. Обсяг фінансової та технічної допомоги, як очікується, перевищить 60 млн. доларів.

Напередодні нових президентських виборів адміністрації Б. Обами також було необхідно продемонструвати дипломатичні успіхи в іншому ключовому регіоні світу – АТР, а

заодно й заспокоїти своїх азіатських союзників, які відчували брак уваги з боку держави-патрона в роки активної глобальної кампанії по боротьбі з тероризмом на фоні зростання економічної та військової могутності Китаю.

Команда Обами була змушена визнати, що відносна вага Китаю у світі зростає і Сполучені Штати вже не можуть використовувати методи політичного тиску на цю державу. Протягом 2009 р. в процесі вироблення стратегії виходу світової економіки з кризи у форматі «Великої двадцятки», як і під час двосторонніх самітів, Обама неодноразово закликав Пекін до більш тісної співпраці та участі у вирішенні глобальних проблем як економічного, так і політичного характеру.

Однак, незважаючи на підвищену увагу до Китаю, спроби налагодити тіснішу співпрацю з ним не дали бажаних результатів. Одна з головних цілей адміністрації Обами полягала в тому, щоб Пекін став більш відповідальним гравцем у ліберальному світовому порядку, прийняв його основоположні цілі та правила і робив більший внесок у загальний успіх. Але виявилось, що швидке зростання значущості КНР у світі спричинило завищені очікування як із боку США, так і міжнародної спільноти в цілому, яким Пекіну важко відповідати. Хоча Китай – серйозний чинник міжнародної політики, він як і раніше бачить себе країною, що розвивається, головна мета якої – удосконалювати національну економіку, а не брати на себе якісь зобов'язання перед світовою спільнотою.

Поступово відносини з Китаєм у Вашингтоні почали все більше розглядати через призму політики стратегічного суперництва.

На початку січня 2011 р. відбувся візит китайського лідера Ху Цзіньтао до Сполучених Штатів, на якому китайське керівництво спробувало зробити певні кроки назустріч і виправити непросту для Вашингтона ситуацію в економічній площині. Адже до цього моменту республіканці постійно критикували Обаму за те, що він допускає подальше зростання зовнішньоторговельного дефіциту Америки у взаєминах із КНР, а також не примушує Пекін посилити курс юаня відносно американського долара, що завдає істотних втрат американським експортерам.

У ході візиту було проголошено про розміщення значних китайських контрактів у США на загальну суму понад 45 млрд. дол., що відображало прагнення КНР покращити ситуацію в цьому питанні. Серед них – знакова «мегаугода» (19 млрд. дол.) на виробництво американських «Боїнгів», замовлення на високотехнологічне обладнання «чистої енергетики» (ще одна ключова мета Обами в зовнішній політиці), технології зв'язку,

транспортну техніку. Китайська делегація також дала зрозуміти, що до американських корпорацій, які ведуть справи в КНР, будуть ставитися з більшою передбачуваністю, а їх інтелектуальна власність захищатиметься ефективніше.

Великі контракти, реалізація яких є справою майбутнього, одночасно задумувалися і як компенсаційний захід, спрямований на запобігання військових поставок на Тайвань. Разом з тим, у підсумковому комюніке візиту не містилося пункту про визнання США «базових інтересів» КНР щодо Тайваню та Тибету. Ця теза була присутня в документах саміту 2009 р., і тепер, на думку американської сторони, цю помилку було виправлено. Президент США знову підтвердив свою відданість закону «Про відносини з Тайванем» як правовій засаді відносин Сполучених Штатів з островом.

Таким чином, саміт дещо стабілізував відносини після їх загострення у 2010 році. Разом з тим, він продемонстрував делікатність політичної ситуації, що присутня у двосторонніх відносинах на сучасному етапі, а також прагнення обох лідерів зберегти певний статус-кво у спірних питаннях.

Можливо, найбільшою політичною невдачею для обох країн під час президентства Б. Обами стала їхня нездатність пом'якшити недовіру до довгострокових намірів одного. Пекін вважає майже всі американські політичні ініціативи частиною витонченої змови, спрямованої на гальмування подальшого посилення Китаю. Подібні погляди все більше засмучують Вашингтон, який, у свою чергу, стурбований тим, що Пекін прагне використати свою економічну і військову міць в Азії для отримання дипломатичних і військових переваг за рахунок Сполучених Штатів. Вашингтон також добре розуміє, що майже всі країни в Азії хочуть, щоб США врівноважували зростаючий тиск Китаю, але при цьому не змушували їх робити вибір між двома гігантами.

Оголошений Б. Обамою в листопаді 2011 р. «стратегічний поворот» до Азії був спробою вселити в держави регіону впевненість у тому, що Америка не має наміру відмовлятися від лідерства в АТР, у чому багато хто вже почав сумніватися. У ході приуроченого до 60-ї річниці створення військово-політичного пакту ANZUS (Австралія, Нова Зеландія та США) візиту Б. Обами до Канберри він домовився з Прем'єр-міністром Австралії Дж. Гіллард про помітне посилення військово-технічної співпраці з цією країною та про різке зростання американської військової присутності на австралійській території (з 200 до 2500 осіб). Крім того, помітно посилиться і його технічна складова. Ідеться про базування на

австралійській території стратегічних бомбарвальників В-52, винишувачів F/A-18, військово-транспортних літаків С-17 та літаків-заправників. Усі вони будуть дислокуватися на військово-повітряній базі ВПС Австралії «Тиндал», що знаходиться на півночі країни. Таким чином, американська військова присутність на Зеленому континенті стане найбільшою з часу завершення Другої світової війни.

Обама не приховував, що ці заходи спрямовані на стримування Китаю. На прес-конференції після підписання документа він визнав стурбованість Вашингтона з приводу зростаючого впливу КНР у регіоні. За його словами, він вітає посилення Пекіна, нагадуючи при цьому, що «зі збільшенням присутності Китаю зростає відповідальність. Важливо, щоб вони грали за правилами» [5].

В опублікованому 5 січня 2012 р. документі Міністерства оборони США під назвою «Підтримка глобального лідерства США: пріоритети для ХХІ століття», який експерти охрестили новою військовою стратегією Б. Обами, підкреслюється, що поряд із продовженням діалогу з КНР США зроблять усе необхідне, щоб забезпечити собі доступ до своєї військової інфраструктури в АТР і зберегти можливості для безперешкодного виконання місій у рамках військових зобов'язань перед союзниками. Цей документ визначає Китай як державу, що здатна створити численні загрози військовій безпеці США та їх союзникам [6].

На думку експертів, головним розчаруванням та

невдачею зовнішньої політики Б. Обама стала його близькосхідна дипломатія. Саме в цьому регіоні ми побачили найбільшу розбіжність між обіцянками та реальними справами. Адже з першого ж дня свого президентства Обама урочисто обіцяв зробити мир на Близькому Сході своїм пріоритетом. Критики одностайно вважають головною помилкою нерéalістичну вимогу повністю заморозити будівництво ізраїльських поселень на окупованих територіях. Наполягаючи на цьому, Обама фактично усунув палестинського президента Махмуда Аббаса від переговорів, оскільки від нього не можна було очікувати, що він погодиться на щось менше, аніж те, що зажадав від ізраїльтян сам Президент США. Не досягши поставлених цілей у цьому регіоні, Обама тим самим підірвав довіру до Вашингтона як посередника у врегулюванні палестинсько-ізраїльського конфлікту.

Його проривна промова 2009 р. в Каїрі [7] явно призначалася для арабів. Водночас не було відповідних візитів до Ізраїлю або слів, призначених для ізраїльтян. Обама ще на ранньому етапі свого президентства втратив можливість впливати на ізраїльську громадську думку. У свою чергу, це призвело до провалу мирної дипломатії, оскільки Президент США не міг впливати на позицію Нетаньяху, який завзято слідував опитуванням громадської думки і розумів, що він більше отримає ніж втратить у себе на батьківщині, якщо відкине пропозиції Обама, якого його співгромадяни вважають недружнім.

Головна помилка останнього полягала в тому, що, даючи власному спецпредставнику на Близькому Сході Дж. Мітчеллу зелене світло на те, щоб домовлятися про щось менше, ніж повне заморожування будівництва на окупованих землях, не скорегував декларовані раніше цілі. Через це виникла розбіжність між публічними вимогами адміністрації та її фактичними досягненнями. Та ж проблема з промовою Обама на сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2011 р. [8], у якій він заявив, що палестинська держава повинна буде приєднатися до ООН – згодом адміністрація дезавувала ці слова. У результаті відносини з Ізраїлем зіпсувалися, а введення лише тимчасового мораторію на нові поселення розчарувало арабів.

Усе могло бути інакше, якби американський президент зміг переконати лідерів арабських країн зайняти більш конструктивну та обнадійливу дипломатичну позицію. Але коли Обама виявився нездатним виконати свої обіцянки щодо вирішення палестинської проблеми та закриття бази в Гуантанамо, розчарувалися й вони. Зрештою араби повернулися до нього спиною після того, як він зайняв сторону ізраїльтян напередодні президентських виборів у США. Як наслідок, Обама позбувся підтримки як ізраїльтян, так і палестинців.

Отже, підбиваючи підсумки досягнень та невдач зовнішньої політики Б. Обама, слід зазначити таке. До безперечних успіхів сорок четвертого Президента США належить суттєве послаблення «Аль-Каїди» та ліквідація її лідерів,

налагодування відносин у межах можливого з Китаєм, покращення міжнародної репутації США (насамперед серед європейських партнерів по НАТО), «перезавантаження» відносин із Росією та ратифікація нового Договору про скорочення стратегічних озброєнь. Крім того, Обама домогся ухвалення резолюції РБ ООН, що вводить жорсткі санкції проти Ірану та вивів американські війська з Іраку.

Серед невдач – відсутність прогресу у вирішенні ізраїльсько-палестинського конфлікту, непереконливі результати в боротьбі зі зміною клімату, подальша втрата авторитету в мусульманському світі, уперте прагнення Ірану до отримання засобів виробництва та доправлення ядерних озброєнь, а також нарощування Північною Кореєю власного ядерного арсеналу.

Список використаних джерел

1) *National Security Strategy of the United States of America*. The White House. Washington. D.C. May 2010 – <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2010>.

2) Clapper J.R., Jr. *Statement for the Record on the Worldwide Threat Assessment of the U.S. Intelligence Community for the Senate Committee on Armed*

Services. March 10, 2011 – http://www.fas.org/irp/congress/2011_hr/031011clapper.pdf.

3) *Remarks by President Barack Obama on the Turmoil in Libya*. The White House. Washington, DC. February 23, 2011. – <http://www.whitehouse.gov/blog/2011/02/23/president-obama-speaksturmoil-libya-violence-must-stop>.

4) *Remarks by President Barack Obama*. Prague, Czech Republic. 5 April 2009 – <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/Remarks-By-President-Barack-Obama-In-Prague-As-Delivered>.

5) *Remarks by President Obama and Prime Minister Gillard of Australia in Joint Press Conference*

6) *Sustaining Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*. Washington: Department of Defense. 2012. January // *The New York Times* – 01.06.2012 – <http://graphics8.nytimes.com/packages/pdf/us/20120106-PENTAGON.PDF>.

7) Полный текст выступления Барака Обамы в Каире. Русский перевод. – http://www.newsru.co.il/mideast/05jun2009/obama_text_103.html.

8) Обращение президента Барака Обамы к Генеральной Ассамблее ООН 21 сентября 2011 г. // Официальный сайт посольства США в Москве – <http://iipdigital.usembassy.gov/st/russian/texttrans/2011/09/20110922004459x0.1083905.html#ixzz29HyA1xKH>.

Політика США у сфері безпеки в регіоні нових незалежних держав

Юрій МАКАР,
доктор історичних наук,
професор, завідувач
кафедри міжнародних
відносин Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича

Сергій ФЕДУНЯК
доктор політичних наук,
професор, професор
кафедри міжнародних
відносин Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича

The articles analyzes the main US security policy approaches in the newly independent states of the former USSR in the context of political and security processes in Europe and Eurasia. The authors argue that the most efficient US security activity in the region will be support of the existing balance of power with simultaneous limitation of influence of the outside actors capable to post threat to the US national interests.

Понад два десятиріччя після завершення «холодної війни» Сполучені Штати Америки продовжують утримувати статус єдиної наддержави, здійснюючи домінування у глобальних економічних і політичних процесах. Досить часто провідна роль США у світі розглядається майже виключно крізь призму імперського дискурсу, проте такий підхід насправді є спрощенням складних процесів.

За вдалим визначенням співробітника Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України О. Оборського, «американський гегемонізм на сучасному етапі – це не продукт імперського всеохоплюючого домінування США..., а скоріше результат триваючого консенсусу міжнародно-політичної еліти»¹. Сучасному постбіполярному світові насправді потрібен лідер, здатний взяти на себе відповідальність в умовах від-

сутності надійних механізмів підтримання миру й безпеки. З іншого боку, міс'янська традиція не дозволяє Сполученим Штатам відмовлятися від ролі головного стабілізатора міжнародних відносин. При цьому слід мати на увазі, що вплив США на глобальні процеси з часом об'єктивно знижується внаслідок зростання інших центрів сили.

Найбільш показово лідерська спроможність проявляється на регіональному та субрегіональному рівнях, особливо в транзитивних регіонах, які дійсно є краш-тестом для американської потуги, її здатності реагувати на мінливу реальність сучасних загроз і викликів. Вона проектується у вигляді безпекових інтересів і відповідних стратегій, зважаючи на те, що американська еліта традиційно сприймає зовнішню політику крізь призму власної національної безпеки².

Ідеться, перш за все, про регіон нових незалежних держав (далі – ННД) на теренах колишнього Радянського Союзу, де характер і напрям внутрішніх процесів трансформації все ще до кінця не зрозумілі та необхідність адаптації до них створює додаткові виклики для американської зовнішньої та безпекової політики, вимагаючи внесення коректив якщо не у формулювання загальних інтересів США в регіоні, то принаймні в інструментарій їхньої підтримки. Таким чином, для визначення й аналізу американської політики в регіоні слід насамперед сформулювати сутність безпекових інтересів Сполучених Штатів у контексті політико-безпекових процесів на пострадянському просторі.

Найбільш коротко, інтереси США полягають у створенні довготривалих передумов для забезпечення американського домінування на регіональному та субрегіональному рівнях як частини глобального проекту гегемонії за умов відносного послаблення впливу. Це здійснюється через підтримання певного статус-кво, що передбачає, з одного боку, замороження силових потенціалів провідних держав регіону (перш за все,

Росії), з іншого – відвернення нарощування сили акторами з-поза його меж.

Помітний вплив, насамперед, на інструменти впровадження американської політики справляє розвиток геополітичних процесів у регіоні. Можна констатувати, що на рубежі ХХ і ХХІ століть на терені колишнього СРСР виникла нова ситуація, що характеризується, за визначенням деяких дослідників, «кінцем пострадянського простору»³. Вона знаходила прояв у кількох тенденціях. Відбувалася геополітична переорієнтація пострадянських країн на близькоспоріднені в культурно-цивілізаційному сенсі держави та міждержавні союзи. Так, західні нові незалежні держави, за винятком Білорусі, а також держави Південного Кавказу все чіткіше орієнтувалися на США, країни Європи та європейські структури. Країни Центральної Азії обрали курс на зближення з Росією та Китаєм, а також політику балансування між вказаними силами та країнами Заходу, зокрема, Сполученими Штатами і Євросоюзом. За останнє десятиріччя процес геополітичного самовизначення новоутворених держав дещо призупинився у зв'язку з певним зниженням гравітаційного потен-

ціалу західних центрів сили, викликаним гальмуванням зростання світової економіки та глобальною економічною кризою.

Водночас, Росія намагається проводити політику, спрямовану на відродження статусу регіональної наддержави, ґрунтуючись на частковому відновленні економічного та військового потенціалу завдяки підвищенню контролю держави над політико-економічними процесами, а також сприятливій світовій кон'юктурі цін на енергоносії. Останнім часом Москва активізувала спроби відродження неоліберального простору через використання різноманітних інтеграційних проєктів на кшталт «Русского мира», Євразійського Союзу, Митного союзу тощо.

Соціально-економічні та

політичні процеси у Європі та Євразії справляють помітний вплив на рівень стабільності і безпеки, сприяючи їх адекватному інституційному наповненню. Нині існують дві підсистеми безпеки – Європейська та Євро-Азійська. Їх поява та функціонування стали виявом важливої тенденції багатопольного світу до диверсифікації інституційної бази безпеки на основі конкуренції та взаємодоповнюваності. З одного боку, відбулося закріплення цивілізаційно-територіальної експансії Заходу в Центральній Європі та перехід до співтовариства безпеки шляхом розширення ЄС і НАТО. З іншого боку – виник і зміцнів своєрідний «Євразійський блок» у вигляді Шанхайської організації співпраці (ШОС),

Вашингтон, США. Зміна почесної варті на Арлінгтонському кладовищі

що спирався на Росію і Китай. При цьому спостерігалось поступове формування ліній поділу на межі колишнього СРСР і призупинення інтеграції західних ННД до європейських та євроатлантичних інститутів. За цих обставин низка держав (зокрема, й Україна) виявилася поза межами обох структур безпеки, що вносить додаткові ускладнення у формування інфраструктури безпеки на терені колишнього СРСР.

Адміністрація Б. Обама разом із союзниками має можливість суттєво впливати на безпекові процеси в ННД. Це може відбуватися двоюко: через зміцнення та продовження експансії євроатлантичних структур (НАТО) на схід шляхом поступового розширення зони впливу Заходу, або ж через спробу створення інтегрованої системи безпеки в Європі та Євразії на основі виробленого й узгодженого балансу інтересів усіх впливових зацікавлених гравців. Перший шлях містить у собі конфронтаційні моменти, оскільки викликає опір Росії, котра не має

достатніх ресурсів повністю зупинити цей процес. Проте очевидно, що західна експансія на пострадянському просторі загальмована і в найближчій та середньостроковій перспективі жодна з новоутворених держав не стане членом ані Євросоюзу, ані НАТО.

Другий напрям може видаватися більш перспективним, оскільки спирається на узгоджені позиції сторін. Проте існують серйозні розбіжності в розумінні концептуальних засад безпеки між країнами Заходу та РФ. Хоча обидві сторони виступають за модель кооперативної безпеки, однак Росія домагається у будь-якому вигляді здобути важіль, здатний впливати на процес прийняття рішень у західному союзі. У практичному плані його втілення також зіткнеться із серйозними проблемами, пов'язаними з неготовністю Росії відмовитися від політики створення й розширення «сфери впливу» на пострадянському просторі.

Таким чином, перед адміністрацією США та країнами Європи стоїть склад-

**Зустріч у Посольстві України в США.
Зліва праворуч: Юрій Макар, Надзвичайний і Повноважний
Посол України Олександр Моцик, Сергій Федуняк**

не завдання створити та впровадити стратегію безпеки, що сприяла б підтриманню стабільності на пострадянському просторі. При цьому виникає суперечність. З одного боку, очевидно, що Сполучені Штати та їхні союзники не мають наміру повернутися до формули початку 90-х, згідно з якою Росія признається відповідальною за безпеку та стабільність у пострадянському регіоні. Виходячи з ускладнення загроз і викликів ХХІ ст., а також деградації силового потенціалу, РФ вже не здатна виконати цю місію. З іншого боку, Захід не проявляє особливого бажання залучати власні ресурси для довготривалого підтримання миру й безпеки. Інтеграція цього регіону до європейських і євроатлантичних структур призупинена на невизначений термін.

Сприятиме активізації діяльності країн Заходу у сфері безпеки чітке визначення власних геополітичних інтересів у регіоні. Для цього необхідно на концептуальному рівні звести до спільного знаменника розуміння загроз і викликів та особливо інтересів. Важливо зберегти баланс між просуванням цінностей і захистом геополітичних інтересів у цьому важливому регіоні. Це передбачає перегляд трансатлантичних відносин у бік рівноправності та високого рівня довіри між союзниками. Сполученим Штатам і країнам Європи необхідно досягти консенсусу стосовно базових позицій у політиці в регіоні ННД. Вони не повинні заради задоволення власних специфічних потреб у відносинах із країнами регіону, зокрема, Російською

Федерацією, ставити під загрозу безпеку союзників.

Головним чинником посилення безпеки в ННД з боку Заходу буде прискорення завершення формування співтовариства безпеки в Європі. Помітною складовою стратегії безпеки стане нейтралізація неоімперської політики Росії щодо країн регіону шляхом підтримки конкуруючих держав та інститутів. У цьому контексті виняткове місце займає Україна. США та країни Європи повинні допомагати зміцнювати внутрішню стабільність країни. Вони також не повинні перетворювати Україну на предмет торгу з іншими впливовими гравцями.

Повертаючись до стратегії Сполучених Штатів Америки, слід зазначити, що вона впливає з цілей, що ставляться перед країною на середньо- і довготерміновий період, а саме – забезпечення глобального домінування США, при цьому гнучко реагуючи на загрози та виклики. Ще однією особливістю американської стратегії стало формування механізмів «керованого і контрольованого послаблення» функцій лідера, зважаючи на усвідомлення Вашингтоном невідворотності послаблення своєї глобальної ролі. Процес відходу від явного одностороннього гегемонізму повинен відбуватися поступово, щоб не підірвати в очах світу легітимність у якості світового лідера.

З цією метою необхідно створити базу для нового зближення із союзниками та механізми нейтралізації країн, від яких може йти загроза інтересам США. Це передбачає відмову від односторонніх акцій і пе-

резавантаження механізму досягнення узгоджених рішень із найважливіших питань у рамках НАТО та на рівні інших інститутів. Загалом діяльність адміністрації Б. Обама засвідчила, що новий президент уміє слухати європейців. Водночас у трансатлантичних відносинах виникають нові труднощі, спричинені світовою економічною кризою. Вони полягають у зростанні торговельного протекціонізму США і відповідних страхах Європи з цього приводу, що неминуче позначиться на політичних відносинах і здатності виробити спільну стратегію стосовно ключових міжнародних проблем.

Нейтралізація передбачає ізоляцію або зближення з потенційними джерелами загроз і викликів. Зближення допоможе сформулювати такий спільний порядок денний і механізми його реалізації, які до певної міри «зв'яжуть» партнера та нейтралізують його потенційну агресивність стосовно політики Сполучених Штатів. До держав, що потребують такого зближення, відносяться Китай і Росія. Починає проявлятися стратегія щодо Китаю, що полягає в поступовому формуванні «великої двійки» та обережному зондуванні стосовно можливості розподілу сфер впливу. Цьому сприятиме економічна криза, яка, за визнанням більшості американських експертів, зміцнить Китай⁴. Можна сказати, що

Вашингтон. Загальний вигляд Конгресу США

такі двосторонні «блокуючі» зв'язки вже існують: США є найбільшим імпортером китайської економіки, даючи роботу десяткам мільйонів людей, тим самим, сприяючи уникненню соціального напруження в цій азіатській державі. З іншого боку, Китай має найбільші запаси американської валюти та суттєво впливає на економічні процеси в Сполучених Штатах.

Позиція американської адміністрації щодо Росії була сформульована президентом Б. Обамою на початку його каденції у вигляді так званого перезавантаження (reset), що мало на увазі оновлення двосторонніх відносин, перш за все за рахунок відмови від політики Дж. Буша-молодшого, що так драгувала Москву⁵. Російське керівництво також поклало великі надії на американського президента-демократа, сподіваючись закріпити у м'якій формі розподіл «сфер впливу» на пострадянському просторі⁶.

Проте чіткої та продуманої безпекової стратегії з боку США так і не було

запропоновано, і їхня політика по суті зводилася до традиційної комбінації «батога» та «пряника». Перше полягало в інституційному залученні російського керівництва до вирішення глобальних проблем на рівні групи провідних держав (G-20). Також на початку 2011 р. обидві держави ввели у дію «Договір про стратегічні наступальні озброєння»⁷, який дозволяє оновити механізм взаємного контролю над ядерним потенціалом обох держав в умовах постбіполярного світу. Останнім і досить приємним бонусом для Росії стало зняття американських перепон на шляху вступу країни до Світової організації торгівлі.

З інших питань ситуація є складнішою. Поки що не видно перспектив вирішення суперечностей стосовно країн колишнього СРСР. Американська адміністрація чітко заявила

про своє неприйняття спроб Росії закріпити власну «сферу впливу» на пострадянському просторі, про що, зокрема, заявив у липні 2009 р. віце-президент Дж. Байден під час візитів до України та Грузії, а також у інтерв'ю газеті «Wall Street Journal»⁸. Сполучені Штати та Росія так і не стали надійними союзниками в ході вирішення регіональних конфліктів, про що свідчать неодноразові спроби Москви використовувати свій реальний чи міфічний вплив як засіб торгу і шантажу західних партнерів, зокрема, у подіях навколо Ірану та Сирії. Додаткових складностей двостороннім відносинам додає проблема створення США системи протиракетної оборони, яку російське керівництво сприймає як пряму загрозу національній безпеці.

На жаль, проголошена Сполученими Штатами політика перезавантажен-

ня відносин із Росією не змогла переламати існуючу тенденцію, що проявляється у хронічній недовірі між партнерами, спричиненою неприйняттям РФ як рівноправного партнера, з одного боку, і великодержавними комплексами російського правлячого класу, з іншого.

Аналізуючи політику США в регіоні, не варто перебільшувати ступінь її впливу. Перш за все, у Вашингтона немає реальних механізмів тиску на Росію. Це пояснюється тим, що Сполучені Штати мають занадто мало спільних точок співпраці, які створювали б реальну залежність Росії: рівень економічної співпраці незначний, крім того Вашингтон у ході вирішення багатьох проблем може обійтися без російської допомоги взагалі, оскільки вона має несуттєвий вплив. Також Сполучені Штати мають обмежені можливості впливати на структуру інститутів безпеки в регіоні у власних інтересах, про що засвідчила маргіналізація ГУАМ.

Іншою причиною неможливості суттєвого впливу на безпекову ситуацію в ННД є гетерогенність європейських союзників, частина з яких (зокрема, Німеччина та Франція) після завершення «холодної війни» стала занадто залежною від російських енергоносіїв і сировини. Спрацьовує також традиційний антиамериканізм частини європейських еліт особливо лівого спрямування, підсилений поведінкою попередньої адміністрації Дж. Буша-молодшого. Складності додає й чинник Євросоюзу, який часто змушує традиційних союзників Вашингтона дотримуватися європейської солідарності з питань трансатлантичних відносин і безпеки на континенті, включаючи й розвиток ситуації на пострадянському просторі.

Отже, вироблення Сполученими Штатами Америки безпекової стратегії та проведення відповідної політики в регіоні нових незалежних держав залежить від довгострокових

інтересів американської еліти. Цей процес також ускладнюється різноспрямованим вектором соціально-економічних і політичних течій не лише на регіональному, а й на глобальному рівнях у Європі та Євразії. За таких умов найбільш ефективна безпекова діяльність США в регіоні полягатиме у підтриманні існуючого балансу сил та обмеженні впливу авторів з-поза меж регіону, здатних створити загрозу американським національним інтересам.

¹ Оборський О. Концептуальні інтерпретації американського глобального лідерства // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Вип. 36 / Відп. ред. Є.Є. Камінський / К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2005. – С. 87.

² Див.: Камінський Є. Дашкевич А. Політика США щодо України: Витоки. Концептуальні основи. Практична еволюція. – К.: Політична думка, 1998. – С. 324.

³ Див.: Тренін Д. Россия и конец Евразии // Pro et Contra. – 2005. – Июль-Август. – С. 6-17; Nikitin. A. The End of the 'Post-Soviet Space'. The Changing Geopolitical Orientations of the Newly Independent States. Russia and Eurasia Briefing Paper. Rep BP 07/01. February 2007. – London: The Royal Institute of International affairs, 2007.

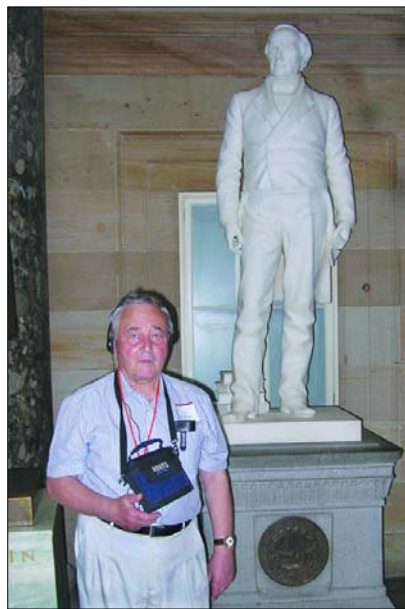
⁴ Див.: Global Trends 2025: A Transformed World. – Washington DC: National Intelligence Council, 2008. – P. 29-30 [Електронний ресурс] http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf

⁵ Див.: U.S.-Russia Relations: «Reset» Fact Sheet [Електронний ресурс] <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/us-russia-relations-reset-fact-sheet>

⁶ Див.: Проект Договора о европейской безопасности. 29 ноября 2009 года [Електронний ресурс] <http://kremlin.ru/news/6152>

⁷ U.S.-Russia Relations: «Reset» Fact Sheet [Електронний ресурс] <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/us-russia-relations-reset-fact-sheet>

⁸ Peter Spiegel. Biden Faults Ukraine Over Energy Failings // Wall Street Journal. – 2009. – July 25; Biden Says Weakened Russia Will Bend to US // Wall Street Journal. – 2009. – July 25.

Юрій Макар під час візиту до Конгресу США

Виграш...

За гральним столом – США та КНР

Ірина ВИШНЕВСЬКА,
аспірант Інституту світової
економіки і міжнародних
відносин НАНУ

Частина 1

Від чого залежить виграш держави? Упродовж віків виграш оцінювався військовою перемогою. Та досягнувши критичної точки, коли зброя могла ліквідувати саме людство, відбувся еволюційний стрибок, до ери ВВП і БВП, де виграш набуває нової ціннісної категорії. Попередній досвід дав змогу Homo sapiens семимильними кроками знову підійти до критичної відмітки, про що писали Річард Розенкранц та Гу Гоулінг у книзі «Power and restraint: a shared vision for the U.S.–China relationship»: економічне гарантоване взаємознищення стає в один ряд із ядерним. У який бік поведе наступна еволюційна спіраль та в якому еквіваленті оцінюватиметься її виграш? У серпні цього

року на 32-й конференції Асоціації дослідження доходів і добробуту (США) серйозно обговорювалося питання переходу з ВВП – до «індексу щастя». Усе це добре, оскільки нарешті визнали важливими потреби Людини, а не певної країни, однак із переходом до нової парадигми виникають нові небезпеки. Щоб не трапилося, як зі спінозівським падаючим каменем: якби він міг мислити, то думав би, що це він за власною волею падає, і від того був би щасливий. Мірилом виграшу може стати ілюзія щастя, а лігандизм, ефект «перевернутих окулярів», режисування майбутнього та багато інших секретних фокусів – ефективними методами для реалізації мети.

Для початку варто з'ясувати, що є виграшем і для кого? Для держави чи для окремих громадян? Отожнювати ці виграші не завжди варто. У Хуліо Кортасара символом виграшу окремих індивідів став корабель дурнів, вояж яких перетворився на подорож у глибину власної душі. Якщо ж говорити про виграш держави, то й тут виникають варіації, у тому числі виграш окремих громадян за втрати державою своїх позицій. Проголошений курс США в Азійсько-Тихоокеанський регіон – закономірне явище з огляду насамперед демографічної проблеми та економіч-

ного зсуву в цей регіон. Проте, як записано в Біблії, «усе повертається на кола свої»: із приватними інтересами британців, ірландців, італійців та інших народів поступово розквітла могутність США, а історична батьківщина кожного з них набула меншої ваги. У перспективі виграш отримає американський приватний бізнес, який, оцінивши ситуацію та прогнози, своєчасно здійснив передислокацію в АТР, тим самим сприяючи розквіту цього регіону і, відповідно, зменшуючи роль США.

Наразі можливий програв «національної держави» за рахунок одноосібного виграшу. Наприклад, після чемпіонату світу з футболу в ПАР бідне населення країни стало значно біднішим унаслідок корумпованості та «розумного індивідуалізму» керівництва ФІФА. Сучасні тенденції починають нагадувати байку англійського філософа Б. Мандевіля

«Ремствуючий вулик, або Шахраї, котрі стали чесними», де бджоли шахраювали найпотворнішим чином і обурювалися поведінкою одна одної. Кожен мешканець вулика був закінченим егоїстом, думав тільки про себе та свої інтереси. Пороки розпустилися – але сам вулик процвітав. Тоді Юпітер вирішив зробити всіх бджіл чесними, однак суспільство чесних бджіл прийшло в занепад, оскільки у них не було приватних інтересів. Та нинішня ситуація кардинально відрізняється від мандевільської моралі, оскільки глобалізація перетворює світ на єдиний ремствуючий вулик, і небезпечним стає розкручування в ньому «спіралі хаосу», бездумне спустошення природних ресурсів заради прибутку, а не для реальних потреб тощо. Одноосібні виграші можуть стати відліком глобального програву. Нобелівський лауреат Томас Шеллінг у «Стратегії конфлікту» заз-

начав, що слова «виграти» і «програти» не зовсім точні, тому що обидва гравці можуть втратити в порівнянні з тим, про що вони могли б домовитися. Та шеллінгова «координатія» – це ще не вершина досконалості. Виграш є можливим навіть у разі розкоординованих дій за наявності, скажімо, якоїсь надійної невидимої субстанції, що скріплює систему. Простий приклад можна вловити в сюжеті новели О'Тенрі «Дари волхвів». У родини Джеймс Діллінгем Юнг було два скарби, що становили предмет їхньої гордості – волосся Делли та золотий годинник Джима, який належав його батькові й діду. Щоб зробити подарунок на Різдво, закохані пожертвували один для одного своїм найдорожчим: він продав свій годинник – щоб купити гребінь для прекрасного волосся Делли, а вона відрізала своє волосся – щоб купити ланцюжок для кишенькового годинника коханого. Це є програш? У традиційному «споживацькому» тлумаченні – так, однак у сенсі взаємовідносин – це є найвищий рівень виграшу, котрий дає змогу перейти від традиційного «win-win» – до «highest level win-win». На сьогодні здаються шокуючими пропозиції деяких країн щодо утворення «енергетичного НАТО» зі справедливим розподілом енергоресурсів, які є загальносвітовим надбанням, а не власністю окремої країни. Однак це може стати реальністю. Усе відбувається у свій час.

За Беком, стара гра під назвами «національна держава», «національний капіталізм» приречена на програш; виграш отриму-

ють ті країни, що «змінити національний погляд на космополітичний» [Бек У. Влада і контрвлада у добу глобалізації: Нова світова політична економія. – К.: Ніка-Центр, 2011 – 408 с., стор. 40]. Наразі США роблять ставку на нову гру, врешті-решт для них іншого вибору не залишається, бо індивідуалізм усе більше і більше розмиває національний фундамент держави; американські бізнесмени люблять китайські інтереси задля власних прибутків. Оскільки національні інтереси США девальвуються, то на їхньому місці виникає космополітизм, що стає потужною еволюційною силою та подібно вихру затягує у свою вирву людство. Однак свідомість китайців ще не повністю розмита індивідуалізмом, а колективізм стає важливою складовою комплексної сили держави (КСД), що в поєднанні з використанням усіх переваг глобалізації та грошей дає змогу Китаю набирати потуги.

Що ж американці пропонують світові в якості виграшу? Безпеку, покладаючись на найпотужніший інстинкт самозбереження. Однак, за відсутності потреби в ній безпека стає «дрібничковим» виграшем. А тероризм, із яким американці закликають світ боротися для досягнення безпеки, – усюдисущий. Він як пандемія грипу: сьогодні подолали в одному місці – завтра спалахне десь в іншому. Утім, це дає можливість гегемону рухатися, що є необхідністю для збереження статусу «наддержави», адже де з'являються терористи – там і бетмени. Проте суть справи полягає в кінцевому результаті – вигра-

ші, а не в цікавих методах чи тактиках, які не ведуть до виграшу.

Китайці ж розглядають гроші і як виграш, і як засіб досягнення мети, і як ідеологію. У цьому криється секрет фокусу, що нагадує танцюристок східних танців, які стоять на сцені одна за іншою, створюючи ілюзію однієї людини; та коли від неї розходяться в різні боки численні руки, починаєш усвідомлювати наявність прихованого. Відомий російський експерт М. Хазін вважає, що Китай не стане гегемоном, оскільки не має моделі управління світом. Однак саме в цій відсутності й криється сила китайців, про що писав Гуй Гу-цзи в «Мистецтві управління»: «Шлях мудрого скритий, шлях дурня видно всім». Оскільки Китай не висуває світові об'єднуючу ідеологію, то її не можна піддати сумніву і, відповідно, не можна їй протидіяти. У цьому невразливість КНР, тоді як американців можна звинувачувати в численних протиріччях і проблемах, які виникають у процесі реалізації демократичних засад, що і відбудеться у разі втрати Сполученими Штатами своєї гегемонії. Ска-

жімо, можливі докори на адресу демократії, яка дозволяє екстремістам прийти до влади; чи коли виграш (потрапляння до влади шляхом демократичних виборів) – це, перш за все, результат дії фінансових потоків і маніпуляції людською свідомістю за допомогою мас-медіа.

Китайці ж узяли за озброєння фінанси як ідеологію, яку не назвеш новою, оскільки людство сповідує її давно. Однак, як у більярдній грі, кожен удар містить у собі два: києм по битку і битком по прицільних кулях. Доктрина «Великого Китаю» стала одним із цих двох ударів, що сприяє влучанню кулі в лузу. Хоча навіть без ідеологічної бівалентності, маючи лише одну доктрину, Пекін переграє Вашингтон. Американська «демократизація світу» спрямована «від себе» – до зовнішнього простору, що аж ніяк не стимулює корисний рух американців і не об'єднує їх, тоді як доктрина «Великого Китаю» спрямована «на себе» й обіцяє кожному китайцю виграш, що виражається у видимих матеріальних благах. Демократичні принципи дають невидимий

виграш (свободу, рівність тощо), що в епоху «розумного індивідуалізму» (а де межа переходу до «нерозумного»?) знецінюється видимими матеріальними благами.

Аналіз схем політичних ігор американців і китайців дає можливість визначити стратегічний почерк держав і виявити їхні сильні чи слабкі тактичні ходи, що впливають на виграш. Зобразимо графічно відмінність поведінкових моделей США та КНР у декартовій системі координат. Нехай позначимо США як полюс – точкою O , КНР – точкою M із координатами x та y , де $OA = x$, а $AM = y$. Американці ставлять китайську систему координат у власну зону – полюс O , повертаючи курс Китаю у запланованому напрямі – до демократичних цінностей. Нова вісь Ox' утворює зі старою віссю Ox (так само, як і вісь Oy' із віссю Oy) кут повороту α , який направлений у напрямі, протилежному рухові годинникової стрілки.

Точка M потрапляє в нову систему координат із вісями x' та y' ($OB = x'$; $MB = y'$), тоді як центр O не знає змін (див. рис. 1).

КНР обирає власну модель, згідно з якою китайці переносять західну систе-

му координат із вісями x' , y' та центром O' у площину власної системи координат із вісями x , y та центром O (див. рис. 2).

Китай не бореться із США, як це робив СРСР. Навпаки, Китай рухається в тому ж напрямі, що й світова система на чолі з Америкою. Він використовує здобутки Заходу, за рахунок чого значно просувається вперед. КНР має багато переваг унаслідок виробленої стратегії. Сполучені Штати ж мають лише свою систему координат, тобто:

$$x' = x - a$$

$$y' = y - b.$$

Переваги КНР можна виразити такою формулою:

$$x = a + x'$$

$$y = b + y'.$$

КНР використовує як капіталістичні форми ведення господарства, так і соціалістичні, як стару гру під назвою «національна держава», так і нову, наповнену надпотужною силою глобалізації.

Зобразимо графічно, як формується сила КНР із використанням сили глобалізації. Нехай F -вектор

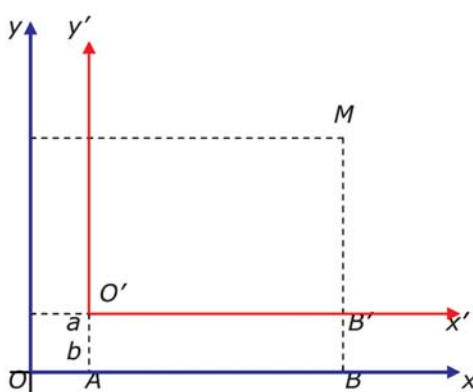

Рисунок 2

просування «національної держави» (КНР), G -вектор глобалізації, R -вектор міжнародного регулювання на чолі із США, які внаслідок статусу гегемона мають чинити опір Китаю, коли він відходить від установлених норм міжнародної системи і який гіпотетично може стати конкурентом для лідерства США у світовому чи регіональному масштабі. Однак, для КНР не вигідно знищувати R -вектор, оскільки він також задіяний у просуванні Піднебесної вперед і який власне створює сприятливе середовище для її розвитку.

Проте, західні структурні й ідейні компоненти різняться з китайськими, західне домінування можна виразити таким співвідношенням: $P < P'$. Унаслідок такої різниці формується рушійна сила китайців F' -China (зовнішня політика), яка не дає їм змоги розслабитися і примушує рухатися вперед, обстоюючи національні інтереси КНР. Позиція вектора F' має велике значення для вектора руху F ; $\max F$ -користі досягається за умови, коли F' максимально наближається і до G -вектора, і до F -век-

тора, розділяючи їх гострим кутом.

КНР досягає $\max F$ -користі, діючи подібно до вправного плавця, котрий повністю занурюється в стихію глобалізації, використовує силу вітру, однак не забуває про дим. Китайці не сидять на березі, не відгороджуються від глобалізації, яка вважається силою творення Заходу, вони використовують її. Якби китайці відгородилися, як колись це робили дворянські гнізда, не розуміючи закону еволюційних змін, то їхній рух уперед був би мінімальним. Зобразимо це графічно (див. рис. 3). Вектори F' і F направлені перпендикулярно до вектора G , сила дії якого не змінилася. А ось вектор сили опору R став зворотно протилежним вектору F' . Проекція результуючої сили на F дорівнює нулю. Це означає, що дії сили F' повністю витрачаються на поперечний зсув, а не на рух уперед. Китайці ж ставлять вектор F' таким чином, щоб був баланс між G та F , тому вони просуваються вперед.

Замінивши силу дії глобалізації (G) та F' на вектор Q , отримуємо можливість розкласти його на дві сили: D -вектор, перпендикулярний до F , та S -вектор, спрямований уздовж нього. Рух Китаю в іншому напрямку (D), що гіпотетично призвів би до розба-

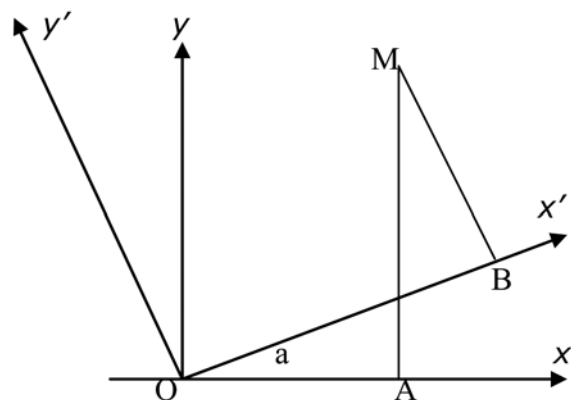

Рисунок 1

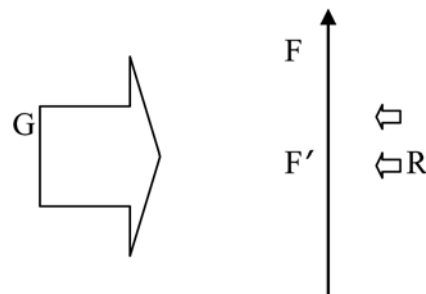

Рисунок 3

лансованості сил, зустрічає великий опір сили R , тому залишається сила S , котра й рухає КНР уперед (див. рис. 4). Ця схема – лише один із блоків, котрий повинен працювати в унісон з іншими для забезпечення виграшу.

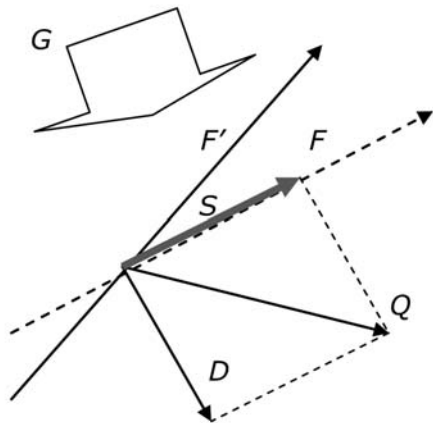

Рисунок 4

Американці також ефективно використовують потужну силу глобалізації, однак унаслідок витрат на корегування світової спільноти, вони залишаються з меншим результатом, ніж китайці.

Активізація процесу демократизації світу по-американськи пов'язана з передчуттям згасання світового лідерства США, і гегемон, як відповідальний гравець, намагається діяти подібно римським консулам, які йшли у відставку, промовляючи: «Я зробив усе що міг, хто може, нехай зробить ліпше». Сполучені Штати прагнуть удосконалити запущений ними «мирний реактор» глобалізації – не маючи можливості його зупинити – адже існує ймовірність збою в системі та потрапляння людства в «подвійний безлад», який іноді називають новим середньовіччям (Czermy). Демократичні принципи здаються найбільш ефективними для поліпшення суспільства та

уникнення катастрофи. Тому ж бо американці й пропонують демократизацію світу як виграш. Однак, на них чекає доля Ксандри, яку не розуміли. Теорія демократичного миру (ТДМ), яку ідейно сформулював у 1983 р.

М. Дойл, а згодом Дж. Леві, Ф. Фукуяма та інші, що була канонізована, як найважливіший постулат доктрини ліберального інтервенціонізму Сполучених Штатів, обіцяє найбажаніший виграш для всіх – подолання війни. Однак

який до того перебував у пасивному стані, і військові зіткнення посткомуністичних держав стали прямим наслідком поширення демократичних рухів після демонтажу авторитарного режиму.

Для реалістів головним є не система політичного режиму – авторитаризм або демократія – а зовнішні умови безпеки, у яких держава існує. Раціоналісти, як реалісти, так і ліберали, схильні недооцінювати роль культури, історії, тоді як конструктивісти називають знання про демократію та її миролюбність теж культурно, історично та політично обумовленими. Демократія з позицій конструктивізму не володіє універсальністю

ТДМ зазнала серйозної критики. Наприклад, Е. Тодд переконаний, що передові демократії поступово трансформуються в олігархічні системи. «Визнаючи, що ліберальна демократія веде до миру, ми також визнаємо, що її відмирання може призвести до війни. Навіть якщо закон Дойла і правильний, вічного миру в кантівському дусі не буде». Ніл МакФлейн та Джек Снайдер стверджують, що демократизація на теренах колишнього СРСР створила умови для загострення етнонаціоналізму,

форм. Нині навіть представникам лібералізму видається сумнівним можливість подолання воєн, у тому числі й за допомогою розповсюдження демокра-

тії. Жак Атталі пише, що деякі нації можуть перестати бути демократіями, щоб розв'язати війну, а П'єр Аснер відзначає, що навіть якби всі держави стали демократичними та миролюбними, то все одно війна була б можливою. Боротьба на ідейній, у тому числі релігійній основі, знову і знову викликає конфронтації. Для подолання цієї проблеми першочерговим є розкриття механізму накопичення протиріч між расами, національними меншинами, конфесіями тощо, тільки після цього можливі заходи з їх усунення. Щоб не бути касандрами – необхідно обрати зрозумілий і бажаний для кожного індивіда виграш. Чим біль-

ше дискусій і сумнівів спричиняє парадигма виграшу – тим менш раціональною є політика держави, що пропонує цю парадигму. Відсутність у китайців об'єднуючої ідеології для світової спільноти є ефективнішою стратегією, ніж наявна американська. Мається на увазі ефективність для просування національних інтересів держави, а не як загальне благо для людства.

Завершення статті у наступному номері «З.С.»

Out of crisis with another Europe: Italian case

Victoria VDOVYCHENKO,
PHD Candidate, Diplomatic
Academy of Ukraine

Abstract

The creation of the European Union is one of the most important events of the twentieth century, which led to a radical change of political system in Europe. Having started to take shape long with the creation of the Community and the Union it is still essential to study integration process at the present stage when the crisis is shaping all its layers. As a result, the contemporary process determining political and economic stability is going through major changes as well. This paper is presenting the view of the Italian nation-state raising the question of Italy's future, its interests as a nation as well as of its strategic and diplomatic 'relative place in the world'. Will Europeanism continue to be a priority of the Italian foreign policy paradigms in the times of the post-economic crisis period?

Introduction

Over the last decade Europe has changed enormously.

**Вихід із кризи в «іншій Європі»
на прикладі Італії**
У статті висвітлено діалектику формування позицій Італії щодо свого посткризового майбутнього, показано особливості формування та реалізації італійських національних інтересів на міжнародній арені в умовах європейської інтеграції та глобалізації.
Ключові слова: Італія, ЄС, зовнішня політика, європейська інтеграція

**Выход из кризиса в «другой Европе»
на примере Италии**
В данной статье проанализирована диалектика формирования позиций Италии для своего посткризисного будущего, показаны особенности формирования и реализации итальянских национальных интересов на международной арене в условиях европейской интеграции и глобализации.
Ключевые слова: Италия, ЕС, внешняя политика, европейская интеграция

usly. The process of integration of the European Union at the beginning of the XXI century changed the borders of the polity. The inclusion of many new countries to the EU raised the question of common European framework of the way of life. Both "old" and "new" Europeans are experiencing economic crisis generating the question of further European integration support.

The international financial crisis became to be a destructive channel challenging public policy, international trade and investment, migration flows and even holiday habits of European countries citizens. In mere months it managed to transform the landscape of Europe with such a depth and strength that scholars and analysts are debating its true effect on multiple aspects of social and political life.

The history of Italy is characterized by a considerable influence on global processes and its fundamental transformation. Italy has always been considered as Euro-enthusiastic country. Since the beginning of the European integration process the Italian membership of

the Community seems to have been perceived by masses and elites as a kind of higher political good pointed out as a 'collective myth' for the Italian society¹. Both geopolitical interests and benefits from participation in the EU officially explained the support of the EU project. Italian society has broadly shared basically positive attitudes towards the European integration process and its outcomes in the pre- and post-Maastricht years². The support for European integration is based on the full access to the participation in the European institutions. However, Italy always needed a long period of time in order to get socialized to the various stages of the European integration. Italian citizens were holding low opinions of their national elites and were instead bearing more on support for European institutions³. The funds access possibility from European Commission budget increased Italian support for Europe.

Due to the political changes in Italy at the beginning of the 1990s major political forces began to elaborate new positions towards European

integration⁴, EU and its institutions. Italian political scientists devote their articles to the role of Italian nation-state after the collapse of the bipolar system (Andreatta⁵, Bonvincini⁶, Noel⁷, Neri Guardesi⁸, Dassu, Misiroli⁹, Ignazi¹⁰), changes in the world politics¹¹ and changes of the international situation¹².

At the beginning of the XXI century Italy has had a low influence on European polity and was perceived as a 'weakly' influential member¹³. The EU Eastern enlargement, the single currency introduction as well as the austerity policy imposed in order to meet the Maastricht criteria for entering the European Monetary Union have contributed to breaking the permissive consensus around European integration for the Italian nation.

From Berlusconi to Monti or from promises to policies

The political tensions shaping Italy for decades might be described as 'opera buffa' ('comic opera'). Saturated by the corruption and inefficient public administration,

Italians ensured to be anchored into the European integration perceived as a way of normalization of these Italian pathologies¹⁴. However, the last three years can be marked as a crisis push moment for Italy. Despite EU capacity building, it was unable to influence on the striking lack of coordinated political leadership in the country. The current economic and especially political crisis in Italy might be rooted to the thesis presented by historian and political theorist M. Salvatori¹⁵. He claims that Italian political dialectics are based on the state and anti-state concepts beneficially used by the previous governments. It means that Italy is circled around political forces who regard the state as something belonging to them and therefore taking measure to 'save it' and those forces who pretend to inherit the state and replace it with the state of their own¹⁶.

Analyzing the policy of Berlusconi's governing it is essential name it "lo stato, siamo noi" ('we are the state') policy. Portraying the need to 'save' the state, all means were legitimate: to tame the opposition with dreams of power (process of trasformismo), spending public budget and claiming that current economic crisis stands to be American flu virus reached Italian economy for a short period of time (2009)¹⁷. In this respect political crisis becomes "spicy" due to the fact that Berlusconi is almost found guilty in a number of cases and that he recently claimed to run for prime minister position for the seventh time on the next election in spring 2013¹⁸.

For this and a number of other reasons Italian scho-

lars characterized Berlusconi's government having 'toxic' tendencies that produced polarization and division in the country¹⁹. When the political battles started to tackle Italy the political crisis reached its peak in 2009. The reasons of it were rooted to the economic and financial situation of the country and to the political disputes between Berlusconi and his allied members (G. Fini claimed that Berlusconi's policy was to be called 'an absolute monarchy'²⁰). The fact that 35 members left Berlusconi's party lately couldn't but influence negatively on the Berlusconi's image in Europe and soon after that he resigned in 2011.

The new technocratic government being formed with the EU was to help the country to regain its lost international credibility and to return to be among leaders of the European project. Officially claimed to support the climate change and green economy issues before the European Commission, M. Monti immediately changed his direction during the first months of his governance. He lowered down welfare, social services and pensions, ignored tax evasion cutting public sector jobs and other public services that have long underpinned Italian society.

The austerity package was passed by a decree which M. Monti named the "Save Italy" decree, and while the

union leaders denounced the package, the main business lobby in Italy, Confindustria, praised the package as vital for the salvation of "Italy and the euro"²¹. M. Monti was undertaking various steps such as liberalizing major professions and sectors, such as pharmacies, taxis, and notaries. To handle Italy's unemployment, he was seeking to introduce new measures aimed at making it easier for companies to hire and fire workers at the same time meaning that it will allow for cheaper and more easily-exploited labour by corporations. As a result, by late April 2012 unemployment in Italy had reached nearly 10%, according to official statistics in Sardinia, one in two young people were out of work.

M. Monti is certainly a key player on the European stage; he has brought about severe spending cuts which most Italians have accepted and is seeking to restore growth and confidence in the future. In June 2012 during G 20 meeting M. Monti proposed a road map with concrete interventions to make the euro more stable which was agreed by Italy, Germany, France and Spain as a "growth pact" for Europe with the total value of 130 billion euros.

According to European Council report (June 2012), Italy undoubtedly constituted the most urgent short-term challenge affected by the macroeconomic imbalances²². However, on 30 April 2012 Italy submitted its stability program covering the period 2012-2015 and its 2012 national reform program to European Commission where M. Monti once

more claimed to continue the same reforms and methods being introduced by him before. He argued with the European opinion over the Italy's inability to tackle its high debt level and carry out long-term structural changes to its economy²³. As a result, M. Monti officially informed in September 2012 that his country is presenting no more danger to the eurozone stability. He predicts that 2013 will become a year of economic growth²⁴.

The need for 'governability' to Italy might help M. Monti to be supported during the spring elections in 2013. A poll by ISPO polling agency published in the Corriere della Sera newspaper (9 September 2012) found that 37% of Italian voters hope the country has a "technical" government after next April's general election. At the same time 46% want to see a classic "political" government, that pool of voters is split among the country's right, left and center political forces²⁵.

Still more and more Italians are approaching to so-called "anti-politics", characterized by Euro-scepticism and political distrust (the recent scandal with Governor of Lazio province R. Polverini). As a result, a number of votes are supposed to be given to a new figure – Beppe Grillo, journalist, TV comedian turned into the leader of the populist movement "Movimento 5 Stelle" ("Five Star Movement"). The civil activist and blogger is debating around key topics for the country and the world, along with comments written by experts in energy, healthcare and transport. Hundreds of thousands of clicks on Grillo's website demonstrate that those posts generate

common interest and controversies that people are keen to discuss.

Another Europe for Italy or another Italy for Europe?

Throughout the history of European integration one can observe a tendency that Italians were in favor of European integration. The beneficial promotion of European integration was perceived by Italians as a result of being European with historically Christian democracy, its values and ideals. Italian identity, its form of institutional division of power and political interactions within the parties cause the difficulties in support for EU institutional governance.

The fundamental significance of Europe for Italy and Italy for Europe led to the unification of the North and the South of Italy in order to become a single country linked to a corresponding willingness to cede sovereignty across a broad front and to be a founding European Community member. As a result the political circles formed a consensus towards European integration promotion in order to become a pioneer in this process.

According to G. Marks and M. Steengerber in order to analyze the process of the EU policy implementation in the domestic politics it is essential to evaluate how the national policies are framing "official Brussels" issues in order to map them on the national cleavage²⁶. Analy-

zing Italian political and administrative system, it is essential to mark its weakness to fulfill the governance at an appropriate level. Italian politicians used European integration only as a political tool to justify internal reforms or unpopular decisions – such as cuts in pension and health systems – with demands from the European level necessary for keeping Italy in the 'heart of Europe'²⁷. Therefore, EU was portrayed to the Italians as foreign and artificial phenomenon essential for governmental institutions but additional to the Italian society.

The explanation of such a combination of a strong commitment to integration and its poor fulfillment on domestic level lies in the aspects of the Italian political system: Italian political management is performed by the fragmented coalition-based multiparty system with the poor cross-departmental coordination that characterizes the public administration²⁸.

Over the last years, different visions of Italy's place in the worlds have been articulated. In many ways, today, Italy is a 'new Italy' with its new challenges and transformations: a change in political elite, newly introduced reforms, processes of

decentralization and federalization etc. European Union stands as one major factor behind all of these processes. From one side, a lot of reforms were 'inspired' by the European model, from the other, the current constraints set by EU favored to many of these transformations²⁹.

D. Hine explains that sometimes Italian politicians were reluctant to see the European Community working unfavorably on the Italy's fundamental interests. The current economic crisis showed that Italians at the beginning of it had a predisposition to think of 'Brussels policy' benevolently. Hence the task of the government should have been based in less to defend Italian interests against European than to ensure that the various parts of state machinery understands what is required to do by EU³⁰.

However, even for the Italian politicians the European level of governance tends to be 'pure' technical mechanism (the introduction of Fiscal Pact for Italy, M. Monti reforms)³¹. Now, it is essential to see whether the road map presented during the European Council (28 June, 2012) which Italy signed would be benevolent and beneficial for the country.

Taking together all the facts and arguments articulated in this reflection, there seems to be an urgent need for a more rational, balanced and considered view of the complexity of layers that constitute the present Italian situation.

On one hand, the growing complexity of the challenging issues to be tackled required from the government greater expertise. On the other, there is pressure from more and more individuals or lobby groups to be involved in the process of Italian decision-making. From this point of view, it casts light on the public policy development in the country: the more public policy tries to elaborate means of regulation for the society, the more enlarges the gap between society and government.

In more recent years, Italians have been said to have shifted their attitudes from steady faith in Europe to Euro-realism being defined as separateness feeling from the euro seen as a true and prompt necessity³². ISPO poll in 2012 showed that 52 percent of Italians are unsure about whom to support or plan to abstain or cast a blank vote during spring elections in 2013. Unemployment, economic recession and poverty have encouraged voters to shift support to protest groups as traditional parties have become widely seen as symbols of privilege, waste and corruption in the face of repeated financing scandals towards which EU is unhelpful. Therefore, during the last three years the number of those who supported European project lowered down drastically. EU institutions are blamed for the evident inability to avoid importing a crisis from the US. This has led to a new anti-EU political divide requesting even to leave eurozone.

Conclusion

The historical process of the EU shows that crisis often leads to increased integ-

ration. Facing a risk of collapse, Europe's policies need to change course and find appropriate alliance between nation-states and civil society. Greater European integration is needed occur-

ring together with the reforms on national level.

Going into more depth it is necessary to confirm that differences do not emerge so much in terms of levels of support for Europe, but mo-

re in terms of positions regarding the content of European decisions and their fulfillment domestically. The need to build a supranational level of governance is recognized in all member-states but the absence of transparency and accountability of the European institutions is denounced along with the weakness of social policies. Italy would like Europe to be more strengthened at all levels tracing further European integration as its trump card.

Italian society needs more time to estimate correctly the steps being taken by the EU and especially by M. Monti's technocratic government. Started with the reforms of Italy and Italian nation, M. Monti is viewed

as a true realist and strategic actor showing its nation how inefficient it is to have pure political vector without well-analyzed economic one. It is a litmus paper for the Italians portraying that they have to change everything is their country. And the first step is to start with themselves. Such range of change can't be performed immediately and might occur in the future – near of far – depending on the citizen's choice. Therefore, the dream of building the European Union increasingly cohesive and united by common policies might seem not to break against the barriers of the economic crisis and the prevalence of the national intergovernmental line.

¹ Romano S. *Guida alla politica estera Italiana*. – Milano: Rizzolini, 1993. – P. 192.

² Agostini M.A. *Italy and its Community Policy* // *The International Spectator*. – No. 4, 1990. – P. 351.

³ Sanchez-Cuenca. *The political basis of support for European integration* // *European Union Politics*. – Vol. 1, No. 2. – P. 154.

⁴ Silvestrini S. *L'Italia nel nuovo sistema internazionale: un bilancio critico e alcune tesi dell'Istituto Affari Internazionali*. – Documenti IAI 0306. – P. 3-4.

⁵ Andreatta F. *Italy at the crossroads: the foreign policy of a medium power after the end of bipolarism*, Daedalus, 2001. – P. 45-65.

⁶ Bonvincini G., Cecchini P., Padoan P.C., Ronzitti N. *La politica estera dell'Europa. - Italia senza Europa? Il costo della non partecipazione alle politiche dell'Unione Europea*. – Milano: Angeli, - 236 p.

⁷ Noel E. *Italia/CEE – Vizi e virtù di un membro fondatore*. // *Relazioni Internazionali*, LIV., 1990. No. 2. – P. 15-21.

⁸ Neri Gualdesi M. *L'Italia e la CE. La partecipazione italiana alla politica d'integrazione europea: 1980-1991*. – Pisa: ETS, 1992.

⁹ Dassu M., Missiroli A. *L'Italia in Europa: i primi cinquant'anni: rassegna di sociologia*. – XL, 1996. – No. 2, P. 18-36.

¹⁰ Ignazi P. *Piero Ignazi: Italian foreign policy since 2001: a preliminary assessment*, in: *Newsletter No. 1* (University of Bologna, June 2005), http://www.foreignpolicy.it/file_adon/ignazi_edit_2.doc.

¹¹ Jean C. *Geopolitica del XXI secolo*. – Roma; Bari: Laterza, 2004.

¹² Andreatta N. *Una nuova architettura europea*, *Affari Esteri* 25, No. 10 (1993): 659-663.

¹³ Ferrara M. *Un'Italia salvata dall'Europa ma ancora libeta di dan-negigare se stessa in 'L'europeizzazione dell'Italia'*, ed. Fabbrini S. – Roma: Laterza, 2003. – Pp. 243-254.

¹⁴ Giuliani M. *Europeanization and Italy: a bottom-up process* // *South European Society and Politics*. – Vol. 5. – Pp. 47-72.

¹⁵ Salvatori. *Storia d'Italia e la crisi del regime*. – Bologna: Il Mulino, 1997. – 450 p.

¹⁶ Salvatori. *Storia d'Italia e la crisi del regime*. – Bologna: Il Mulino, 1997. – P. 12.

¹⁷ <http://www.diariodelweb.it/Agenzia/Economia/?d=20090320&id=75942>

¹⁸ <http://www.economist.com/node/21559371?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07>

¹⁹ Allum F. *Silvio Berlusconi and his toxic touch* // *Representation*. – Vol. 47, No. 3, 2011. – P. 281-294.

²⁰ <http://video.repubblica.it/dossier/processo-breve/fini-fuorion-da-su-berlusconi-integrale/39739/39824>

²¹ <http://roarmag.org/2012/07/italy-in-crisis-monti-and-the-dictatorship-of-austerity/>

²² http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/csr2012_italy_en.pdf

²³ <http://iis-db.stanford.edu/pubs/23795/Mario-Montis-Italy-KRIS-2012-printversion.pdf>

²⁴ <http://www.uaindex.net/ru/news/21307>

²⁵ <http://www.youtrend.it/sondaggio-ispo-23-settembre-corriere/#more-12544>

²⁶ Marks G., Steenbergen M. *European integration and Political conflict*. – Cambridge University Press, 2009. – P. 236.

²⁷ Santoro C.M. *Dove va la politica estera italiana? Cinque ipotesi su una media Potenza* // *Relazioni Internazionali*. – No. 1, 1989. – P. 97.

²⁸ Hine D. *European Policy-Making and the Machinery of Italian Government* // *South European Society and Politics*. – No. 5, 2000. – P. 24.

²⁹ Giuliani M. *Europeanization and Italy: A Bottom-up Process?* // *South European Society and Politics*. – No. 5, 2000. – P. 51.

³⁰ Hine D. *European Policy-Making and the Machinery of Italian Government* // *South European Society and Politics*. – No. 5, 2000. – P. 26.

³¹ <http://www.partitodemocratico.it/doc/240085/la-nostra-idea-di-europa-e-dellitalia-che-ci-vogliamo-dentro.htm>

³² Diamanti I., Bordignon F. *Gli italiani si riscoprono euroentusiasti?* // *Times*, No. 1, 2002. – Pp. 53-62.

Публічна та культурна дипломатія Республіки Польща ХХІ століття: інституційний аспект

УДК 327.94

Вячеслав ЦІВАТИЙ,
перший проректор
Дипломатичної академії
України при МЗС,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри
дипломатичної та
консульської служби,
заслужений працівник
освіти України

Публічна дипломатія є новою формою міжнародних відносин і дієвим засобом формування позитивного іміджу держави за кордоном. Саме на початку ХХІ ст. вона поповнила інструментарій дипломатії та стала результативно впроваджуватися на практиці провідними державами світу. На сьогодні, коли інформація поширюється набагато швидше, ніж будь-коли раніше, реалізація форм і методів дипломатії традиційним шляхом – через секретні угоди між урядами або дії з позиції сили, має все менше сенсу, оскільки вага оцінки міжнародної спільноти є набагато важливішою, ніж пе-

реваги, що може отримати держава з класичної або таємної дипломатії. Публічна дипломатія передбачає, крім іншого, налагодження довготривалих взаємин, що створюють сприятливі умови для державної політики.

Термін «публічна дипломатія», запропонований у 1965 р. американським дипломатом Е. Джуліоном, визначає відносини між державами, за яких не використовують традиційні урядові зв'язки, метою публічної дипломатії є інформування міжнародної громадськості, підтримання контактів з іншими країнами у сфері освіти, культури та спорту, спрямованих на створення привабливого образу своєї держави.

Зокрема, спортивні досягнення поляків (підготовка та проведення чемпіонату світу з футболу Євро-2012) і впізнавані у світі імена польських діячів мистецтва та культури є зразками публічної дипломатії. Завдяки радіо, телебаченню й Інтернету обмін інформацією відчутно спростився, що дає великі переваги, але й, водночас, вимагає більшої виваженості та ретельності в міждержавних відносинах. На сьогодні не достатньо лише підлаштувати методи та інструментарій здійснення дипломатії до загроз і викликів

ХХІ століття. Ефективна комунікація зі спільнотами інших країн вимагає прийняття нової парадигми публічної дипломатії.

Вклад безпосередньої урядової інформації в довготривалі культурні відносини залежить від трьох вимірів або етапів публічної дипломатії, причому важливими є всі три виміри. Перший і найбільш значущий – це щоденне спілкування, до якого належить роз'яснення суті рішень у внутрішній і зовнішній політиці.

Другий вимір – це стратегічне спілкування, що розвиває серію простих тем, багато в чому схоже на політичну або рекламну кампанію. Якщо перший вимір виражається в годинах і днях, то другий займає тижні, місяці та навіть роки.

Третій вимір публічної дипломатії є розвитком міцних взаємин із ключовими особами упродовж довгих років чи десятиріч за допомогою стипендій, програм обміну, навчання, семінарів, конференцій,

круглих столів і доступу до каналів засобів інформації. Ці програми розвивають особисте спілкування з підвищеною довірою, яке створюється тісними взаєминами.

На відміну від традиційної дипломатії, публічна не передбачає взаємодії між урядами окремих держав, а лише між урядом однієї країни та громадськістю іншої. Власне в цьому полягає різниця між традиційною дипломатією і публічною, які, однак, повинні існувати пліч-о-пліч, бо інколи уряди є більш переконливими в обстоюванні своїх позицій з окремих питань, ніж у формуванні іміджу своєї держави в цілому.

Публічна дипломатія охоплює аспекти міжнародних відносин, що виходять за межі традиційної дипломатії. Вона включає в себе аспекти культурної, інформаційної, освітньої співпраці, спрямованої на досягнення політичних та економічних цілей і формування позитивного іміджу держави за кордоном. Власне завдяки поєднанню цих видів діяльності запускається механізм, який у британському зовнішньополітичному відомстві називається «тематичним програмним менеджментом».

Реалії ХХІ ст. по-

ставили нові вимоги до працівників дипломатичної служби Республіки Польща, а також усіх осіб, які представляють державу за кордоном. Дипломати, перебуваючи тривалий час на території іноземної держави, знають, які там панують звичаї, які зміни відбуваються в настроях суспільства та в якому напрямі слід продовжувати діяльність у цій країні, щоб якнайкраще захищати державні інтереси. Отже, роль закордонних установ повинна розвиватися в напрямі заохочення та спрощення взаємних контактів на рівні міжлюдських відносин, а також співпраці з неурядовими організаціями.

Для сучасних розвинених країн переваги застосування принципів публічної дипломатії здаються очевидними, але ще тридцять років тому, коли у Європі відчувався вплив «холодної війни», а кордони між Сходом і Заходом закривала «залізна завіса», принципи контактів Польщі з іноземними партнерами визначалися лише рамками традиційної (класичної) дипломатії.

Соціальні, політичні й економічні зміни, що відбулися в Республіці Польща після 1989 р., зумовили необхідність створення в рамках Міністерства закордонних справ структурного підрозділу, відповідального за формування образу країни у світі. Тоді ж було сформульовано власну позицію, згідно з якою публічна дипломатія – це всі дії держави за кордоном, спрямовані на формування громадської думки в інших країнах. Роль, яку виконувало МЗС Республіки Польща в реалізації цього завдання, вклю-

чала в себе як координацію діяльності закордонних установ, так і програмно-аналітичне та методично-інформаційне забезпечення цієї діяльності.

Ураховуючи унікальний історичний досвід Польщі, держава повинна була виробити власну модель публічної дипломатії з урахуванням своїх фінансових можливостей. Необхідно було визначити стратегічні, довгострокові пріоритети діяльності в цій галузі, а також баланс між великою кількістю дрібних проєктів і невеликою кількістю потужних заходів, які привернули б до себе увагу засобів масової інформації.

Польща не може презентувати себе на підставі популярності мови, як це має місце у випадку Великої Британії, Франції, Італії, Іспанії чи Німеччини, куди багато людей приїжджає для того, щоб вивчити мову, одночасно пізнаючи культуру, економіку, людей і формуючи особисте ставлення до країни. Вона мусить привертати до себе увагу по-іншому, адже невдалі іміджеві проєкти насправді є гіршими, ніж відсутність пропаганди. Аби виділитися з маси заходів, їх концепція повинна базуватися на цікавих ідеях і неординарному підході. Це, наприклад, може бути, залежно від специфіки конкретної країни, показ мод або футбольний матч.

Польща розуміє, що позитивний образ держави є цінним активом, який приносить дивіденди в майбутньому та допомагатиме в розбудові сучасної держави. І власне тому вона вважає публічну дипломатію одним із найефективніших засобів формування позитивного іміджу країни

у світі. Сильною стороною іміджевої політики є багатство та різноманітність польської культури, яка на багатьох напрямках відповідає світовим тенденціям. Загальні принципи популяризації Польщі збігаються з напрямками зовнішньої політики, які проголошені Міністром закордонних справ.

Культурна дипломатія є основним інструментом публічної, що сприяє формуванню позитивного іміджу держави у світі. Нездаремно в американській дипломатії її називають « новою інтелегентною силою » (англ. smart power).

За останні десятиріччя інтерес до сфери культури у світі значно зріс, можливо, у відповідь на глобалізаційні процеси. Новий вимір культури, яка розглядається нині як ринковий продукт, є важливим чинником, що береться до уваги при оцінці привабливості країни для іноземних інвесторів. Досягнення у сфері культури та творчості сприяють інноваціям в інших галузях економіки, розвитку інформаційних і комунікаційних технологій. Отже, інвестиції в культуру є одночасно важливими « прискорювачами » розвитку

країни взагалі.

Головною урядовою інституцією, що займається формуванням позитивного іміджу Республіки Польща за кордоном через культуру, є Міністерство закордонних справ. Головним департаментом міністерства, який відповідає за іміджеву політику країни шляхом культурної дипломатії, є Департамент публічної та культурної дипломатії. Виконавцем політичного завдання в галузі культури є польські інститути, культурні аташати, а також усі інші закордонні установи, де немає окремої посади, відповідальної за популяризацію культури.

До повноважень департаменту в питаннях пропаганди (у рамках культурної дипломатії) передусім належать: стратегія, планування та координація іміджевої політики Польщі згідно з такими напрямками:

- розроблення іміджевої стратегії Польщі через культуру (а також освіту та науку), включаючи визначення адресатів, основних цілей, форм і засобів пропаганди та її політичного обґрунтування;

- формулювання цілей культурної (та наукової) пропаганди для закордон-

них установ на основі пріоритетів польської зовнішньої політики та специфіки культурних і політичних умов у країнах перебування;

- підготовка іміджевих програм за кордоном на основі національних культурних пропозицій;

- підготовка програм та координація заходів і проєктів у галузі культурної пропаганди в окремих країнах та регіонах і в рамках таких важливих заходів, як постійні ярмарки, фестивалі тощо.

Діяльність департаменту підпорядкована пріоритетам зовнішньої політики уряду, що реалізується міністерством. Департамент, як і всі державні структури Польщі, у період з 1989 р. до сьогодні зазнавав внутрішніх реформ, змінювались і його назви. Певною мірою вони ілюстрували еволюцію концепції просування польської культури.

Реорганізація Міністерства закордонних справ, яка розпочалась у 2009 р., включає також зміни і розширення сфери завдань, що реалізуються Департаментом публічної та культурної дипломатії, особливо стратегічних, концептуальних і аналітичних. Уперше після майже двох десятиріч термін «культурна дипломатія» відображено в назві департаменту.

Філософія діяльності польських інститутів є частиною головних завдань МЗС. Інститути служать формуванню пози-

тивного іміджу країни, але цю основну мету вони реалізують через презентабельність культури. Аналіз документів департаменту, а також інших досліджень із цих питань свідчить, що приблизно десять років тому змінилася концепція форми функціонування інститутів. Почався повільний відхід від концепції будинків культури, які доти лише доповнювали культурне життя Полонії. Нова формула функціонування польських інститутів полягала в перетворенні їх в осередки популяризації культури та інформації. Модель менеджерського бюро, у якому основним робочим інструментом є знання, а не власна виставкова площа чи глядацька зала, зумовила те, що це були структури невеликі та економічно раціональні. Брак власного простору ефективно мотивував до виходу назовні, щоб вписатися в культурне життя міста і середовища, в якому цей інститут працює.

Особлива роль інститутів полягає у виявленні місцевих культурних реа-

лій і отриманні унікальних знань про ключових операторів з тим, щоб із цього знання могли отримувати користь зацікавлені міністерства (Міністерство культури, Міністерство закордонних справ), національні культурні установи, місцеві органи влади та неурядові організації.

Культурні аташати є істотним елементом інституційного, організаційного та виконавчого потенціалу в галузі культурної дипломатії. Їхнє завдання останніми роками полягає в проведенні заходів, спрямованих на поширення знань про Польщу.

Дипломатичні установи здійснюють культурну дипломатію через:

- самостійні ініціативи за участю місцевих партнерів;
- співпрацю з місцевими промоутерами культури, які зацікавлені польськими пропозиціями;
- підтримку культурних проєктів за участю польських митців та установ.

Польські закордонні установи повинні забезпечувати надання повної інформації про культурне та мистецьке життя, беручи до уваги польські інтереси в регіоні та країні.

Роль польських інститутів є ширшою, оскільки полягає не лише в налагодженні зв'язків між зацікав-

леними культурними чи науковими установами, або окремими митцями в Польщі та країні перебування, а передбачає, що інститути будуть співорганізаторами (або організаторами) конкретних культурних проєктів. Їхнє головне завдання – поширення польської культури, знань з історії та національної спадщини у світі, а також пропаганда співпраці в галузі культури, освіти, науки та громадського життя. У багатьох випадках вказані інститути виконують також функції відділів у справах культури і науки посольств Республіки Польща.

Пріоритетом діяльності польських інститутів є налагодження дружніх, тісних контактів із представниками місцевих засобів масової інформації, ефективний вплив на якнайширші місцеві творчі й експертні кола країни перебування, що формують громадську думку. Своєю діяльністю ці інститути сприяють розширенню кола майбутніх союзників у справі популяризації польських надбань працівників і студентів вузівських відділень полоністики та славістики. Метою роботи інститутів є популяризація польського наукового та культурного життя, презентація найцікавіших і найрізноманітніших подій та явищ, що відбуваються у Польщі. Інститути є компетентними центрами промоції завдяки освітньо-інформаційній діяльності. Вони забезпечують польську присутність у культурному житті окремих держав. Головним завданням цих представництв є впровадження польської культури до найвпливовіших центрів країн, їхнього

Роки	Назва департаменту
1992-1996	Департамент культурної та наукової політики
1996-1998	Департамент пропаганди та інформації
1998-2002	Департамент культурно-наукової політики, окремо – Департамент пропаганди
2002-2008	Департамент пропаганди
після 2008	Департамент публічної та культурної дипломатії

функціонування, а також дії, спрямовані на відчутну польську присутність у міжнародних проектах. Найбільш корисною формою організації промоційних культурних заходів є співпраця з місцевими осередками культури, що, з одного боку, зменшує витрати, а з іншого – гарантує контакт із місцевою аудиторією.

Як правило, штат польських інститутів складається з шести-восьми осіб: директор та один працівник, відряджений із Польщі, два або три місцевих експерти, які досконало володіють мовою, знають специфіку країни перебування і мають налагоджені контакти в місцевих культурних середовищах, а також два технічних працівники. Цей склад може дещо видозмінюватися, ураховуючи особливості країни перебування. У 1998 р. існувало 16 інститутів, трьома роками пізніше – уже 20. Наразі у структурі МЗС діє 24 інститути культури та 36 культурних аташатів.

Після виходу з політичної ізоляції в 1989 р. питання формування позитивного іміджу Польщі за кордоном залежало лише від інфраструктури, кадрових можливостей, рівня сучасності інструментів і методів діяльності. Усі ці елементи, яким раніше не надавали значення, показали слабкість культурної дипломатії. До середини дев'яностих років стагнація в питаннях іміджевої політики своєї держави не була предметом серйозного занепокоєння та перебувала в кінці списку пріоритетів. У 1997 р. провідний департамент дійшов висновку, що координація політики пропаганди Польщі

поза її кордонами залишає бажати кращого.

Спочатку іміджева діяльність МЗС зводилась до адміністрування, загальноінформаційної діяльності, з часом – до підготовки ознайомчих матеріалів, інформаційних брошур, історично-культурних довідників тощо. У рамках пропаганди вступу до НАТО були ініційовані програми ознайомлювальних поїздок, в основному для журналістів.

Інтенсифікація пропагандистської діяльності відбулася в кінці дев'яностих. Спочатку це були неузгоджені дії, що реалізувалися в першу чергу за рахунок ентузіазму та креативності окремих керівників закордонних установ.

Початком формування нової якості культурної дипломатії став 2000 р.:

- розбудова мережі закордонних установ, підвищилась їх активність і мобільність. Було скликано конференцію культурної дипломатії, де головну увагу приділено питанням тренінгу та вдосконалення роботи директорів польських інститутів і працівників культурної дипломатії;

- створено Інститут Адама Міцкевича;

- збільшено бюджети закордонних установ і мініс-

терства на культурно-наукову діяльність;

- затверджено Стратегію, яка регулювала питання пропаганди Польщі – «Рамкова Програма закордонної пропаганди процесу вступу Польщі до ЄС на 2000-2002 роки»;

- поява перших великих мультидисциплінарних проектів (Європаля, Польські сезони);

- опрацьовано систему візуалізації закордонних програм пропаганди Польщі;

- підготовлено серію іміджевих публікацій з єдиною видавничою та комунікативною концепцією;

- створено багатомовні веб-сайти (www.poland.gov.pl, www.pologne.gov.pl, www.polonia.gov.pl, www.polen.gov.pl);

- реалізовано кілька десятків навчальних візитів тощо.

У 2000-2002 роках опрацьовані також важливі документи з питань пропаганди. До них відносяться вже згадана «Рамкова програма закордонної пропаганди процесу вступу Польщі до ЄС на період 2000-2002 років», «Інформація про реформу польської культурної дипломатії», «Закордонна культурна політика Польщі та її пріоритети на 2001-2003 роки», а також «Програма

пропаганди Польщі в державах-членах Європейського Союзу в період ратифікації Договору про приєднання». Ці документи містять підхід і стратегію дій, опис інструментарію та конкретних завдань, що стоять перед культурною дипломатією у сфері реалізації пріоритетів польської зовнішньої політики, пов'язаних з іміджевою політикою країни взагалі та членства в ЄС зокрема.

У 2000 р. уряд, відповідаючи на рекомендацію Комісії з питань культури і засобів масової інформації Сейму РП щодо посилення пропаганди польської культури та науки за кордоном, презентував дворічну програму реформи публічної дипломатії.

У 2000-2003 роках було також підготовлено конкретні вказівки щодо узгодження основних візуальних і методичних сторін пропаганди. Здійснено аналіз іміджевих переваг Польщі в порівнянні з іншими державами та визначено, що культура буде першим іміджевим продуктом і ключовою ланкою, яка формує образ країни у світі. Зокрема, підкреслювалася суть іміджевих заходів, які повинні в першу чергу базуватися на виявленні потреб держави перебування і включати такі теми, як польська історія, мистецтво та наука, підкреслюючи їхній внесок і міцні зв'язки з основними напрямками європейської культури, і широкий спектр сучасних пропозицій з урахуванням участі в міжнародних і місцевих фестивалях. Підкреслювалася також роль польської мови та освіти, визначались основні інструменти і методи діяльності. Адресатами повинні

були стати середовища, що формують громадську думку, і представники наукових кіл.

Особливу роль було відведено засобам масової інформації. Основний акцент зроблено на:

- використанні потенціалу країни, в якій презентує себе Польща, через участь у міжнародних проектах;
- співпраці з місцевими партнерами в організації іміджевих проектів;
- двосторонніх і багатосторонніх заходах;
- використанні місцевих засобів масової інформації;
- ініціюванні сучасних форм пропаганди (у тому числі Інтернету);
- пошукові нестандартних форм зацікавлення, наприклад, конкурси;
- організації навчальних і ознайомчих поїздок.

З метою координації дій міністерств у справі пропаганди польської культури у 2004 р. було створено Раду з питань пропаганди Польщі.

Рада формалізувала співпрацю між міністерствами та відомствами, вона є консультативним органом, позиція якого направляється до Ради Міністрів. Рада складається з Міністра закордонних справ (голова), заступників державних секретарів з економічних питань (заступники голови), інших членів (зі сфери охорони культурної та національної спадщини, науки, вищої освіти, освіти та виховання, державних фінансів, туризму, регіонального розвитку, національної оборони, сільського господарства). Діяльність здійснюється в рамках робочих груп (директори департаментів), одна з яких працює під керівництвом директора Департаменту

публічної та культурної дипломатії.

Основною перевагою Ради повинна була стати можливість міжвідомчого планування, координації з іншими програмами та довгострокове фінансове планування. Проте більшість рішень щодо нових проектів, як і раніше, приймається лише на рівні окремих міністерств і підпорядкованих їм виконавчих органів.

Не завжди ефективним було співробітництво між Міністерством культури і Міністерством закордонних справ. Усі ці фактори знижували ефективність діяльності Ради та не сприяли покращенню координації роботи установ, задіяних у реалізації цього важливого завдання.

Починаючи з 1989 р. закордонна пропаганда охоплювала в першу чергу заходи, пов'язані з інформацією та пропагандою підтримки членства Польщі в європейських і євроатлантичних структурах. У 2004 р. відбувся помітний поворот у напрямі діяльності, реалізованої на Сході.

У дев'яності роки географічний вибір робився з огляду на організаційні, фінансові та змістові причини. Із підвищенням професійної кваліфікації та засобів комунікації вибір робився також на підставі звітів чи досліджень, що проводились у вибраних країнах, щоб потім приймати рішення про скерування пропагандистських зусиль там, де це було необхідно для поліпшення іміджу Польщі та поляків.

Поширення позитивного іміджу Республіки Польща, хоч і значно меншою мірою, ніж у Західній Європі, відбувалося також і в країни Балтії (у тому

числі – у рамках діяльності Ради держав Балтійського моря), південних і східних сусідів, а також Словаччини й Угорщини. Співпраця з останніми мала особливий вимір у рамках Вишеградської групи (з 1991 р.), а потім – через створений Групою Вишеградський фонд (з 2000 р.), одним із основних цілей і завдань якого була підтримка культурного співробітництва між державами та їх спільне представництво в третіх країнах.

Після вступу Польщі до Європейського Союзу почалась інтенсифікація проектів на Сході, особливо з такими партнерами, як Литва, Україна, Білорусь і Росія. Активізація інформаційно-пропагандистської діяльності в Україні пов'язана також зі спільною організацією Польщею й Україною чемпіонату Європи з футболу у 2012 році.

Цьогоріч також реалізуються багатосторонні проекти у Європі. Співробітництво з Німеччиною, що поглибилось у 2005-2006 роках завдяки реалізації Року Польщі, продовжується через різнопланові проекти та безпосереднє співробітництво культурних середовищ та інститу-

цій обох країн. У рамках Веймарського трикутника реалізуються різноманітні ініціативи, як, наприклад, співпраця на Близькому Сході та Кавказі.

З цілої низки причин (політичних, економічних, дипломатичних, соціальних, навіть психологічних і моральних) особливо важливого значення для Польщі набуває проект «Східне партнерство». Він був ініційований Польщею та Швецією в червні 2008 р. і передбачає зміцнення співпраці між 27 країнами ЄС і 6 східними партнерами в рамках Європейської політики сусідства: Україною, Молдовою, Азербайджаном, Вірменією, Грузією та Білоруссю.

Усе частіше з'являються проекти, що реалізуються в Південній і Центральній Америці або на Близькому Сході та в Азії (наприклад, у рамках програми «Польська культура у світі», ініційованої Інститутом Адама Міцкевича). Пропаганда пов'язана, у першу чергу, з такими проектами, як рік Шопена, а також виставка ЕХРО в Шанхаї. Діяльність на Близькому Сході, пов'язана, зокрема, з проектами, що здійснюються в рамках «Європейсько-Середземноморсько-

го партнерства». Співпраця з Ізраїлем активізувалась у зв'язку з проведенням Року Польщі в цій країні (2008-2009 роки). У 2008 р. активність на Близькому Сході та в Африці була зміцнена завдяки співпраці з Фондом ім. А. Лінд тощо.

Аналізуючи досвід діяльності польських інститутів, Міністерства закордонних справ і Міністерства культури, можна зробити висновок, що найбільш ефективними інструментами формування позитивного іміджу Польщі у світі є: сезони/дні польської культури; ознайомчі поїздки; участь польських митців у міжнародних культурних заходах; спільне міжнародне виробництво та починання; а також – політика стипендій; молодіжний обмін; науково-культурне співробітництво, засноване на співпраці установ (тренінги, семінари тощо); ефективне та привабливе викладання польської мови як іноземної тощо.

Принагідно варто зазначити, що однією з важливих складових публічної дипломатії Республіки Польща у 2010-2012 роках є спеціальні програми, що реалізуються за сприяння Міністерства закордонних

справ і спрямовані на формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені, а саме: програми «Польська допомога», «Ближче праці – ближче Польщі», а також програма співпраці з Полонією та поляками за кордоном. Аналіз згаданих вище програм свідчить про те, що вони є ефективним інструментом публічної дипломатії, який дає змогу з переконливою послідовністю забезпечувати виконання поставлених завдань, спрямованих на утвердження позитивного іміджу держави у світі.

Конструктивний діалог польської публічної дипломатії та польського суспільства під час підготовки і проведення Євро-2012 дав очікувані позитивні результати та перспективи подальшої реалізації набутого досвіду публічної та культурної дипломатії країни у 2013-2015 роках.

Важливим для Польщі днем є 16 листопада, адже 1918 р. цього дня Юзеф Пілсудський відправив першу закордонну (дипломатичну) телеграму до лідерів держав світу, інформуючи про створення незалежної Польської держави. З метою відзначення цієї події у 2009 р. Міністр закордонних справ

Польщі Радослав Сікорський встановив День дипломатичної (закордонної) служби як данину поваги до досягнень останніх двох десятиріч і ролі дипломатії у створенні польської позиції на міжнародній арені.

Щороку у цей день гостинно відчиняє свої двері для відвідувачів резиденція Міністерства закордонних справ Республіки Польща, усі охочі мають нагоду побачити, як працює міністерство. Плануються численні заходи, зокрема, презентується культурна та дипломатична діяльність польських інститутів, які від імені МЗС організовують за кордоном заходи, що відображають сучасний портрет поляків використовуючи найкращий польський експортний продукт – культуру.

Отже, незважаючи на політичні та економічні проблеми, сьогоденна польська дипломатія досить успішно реалізує поставлені перед нею зовнішньополітичні цілі початку ХХІ

століття. Ідеться, насамперед, про зміцнення позицій країни в Європі, дієве просування східної політики ЄС, зміцнення союзу в рамках НАТО, представлення Польщі як держави успіху, яка любить свободу, надання підтримки діаспорі та модернізацію й інституційну розбудову дипломатичної служби.

Нині перед Україною стоять ті ж виклики, як свого часу перед Польщею. Тому, на наш погляд, для української дипломатичної служби може бути корисним досвід публічної та культурної дипломатії цієї країни та інституційні зміни в організації її дипломатичної служби. На особливу увагу заслуговує діяльність, спрямована на формування позитивного іміджу держави за кордоном. Як свідчить досвід Республіки Польща, найкращим способом для цього є використання механізмів публічної дипломатії, зокрема такого важливого її аспекту, як культурна дипломатія.

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано основні напрями зовнішньої культурної політики Республіки Польща та етапи формування її дипломатичної служби в умовах глобалізації. Особливу увагу приділено інституційному розвитку публічної та культурної дипломатії країни.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, публічна дипломатія, культурна дипломатія, інституціоналізація, дипломатична служба, модель дипломатії, Республіка Польща, Україна.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы основные направления внешней культурной политики Республики Польша и этапы формирования её дипломатической службы в условиях глобализации. Особое внимание уделяется институциональному развитию публичной и культурной дипломатии страны.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, публичная дипломатия, культурная дипломатия, институционализация, дипломатическая служба, модель дипломатии, Республика Польша, Украина.

ANNOTATION

Public and Cultural Diplomacy of the Republic of Poland of the XXIst century: Institutional Aspect.

The article deals with the analysis of main directions of foreign cultural policy of the Republic of Poland as well as of stages of development of the diplomatic service in the context of globalization. Particular attention is given to the institutional development of public and cultural diplomacy of the Republic of Poland.

Key words: foreign policy, diplomacy, public diplomacy, cultural diplomacy, institutionalization, diplomatic service, model of diplomacy, the Republic of Poland, Ukraine.

Українські акценти у створенні Держави Ізраїль

Олег МАШЕВСЬКИЙ,
доктор історичних наук

Ольга СУХОБОКОВА,
кандидат історичних наук

Мета конференції полягала в обговоренні багатовимірних теоретичних і практичних аспектів актуальних проблем новітньої історії зарубіжних країн, міжнародних відносин у їх історичному, історіософському, політичному та дипломатичному вимірах, а також вшануванні пам'яті видатного українського дипломата і вченого Василя Якимовича Тарасенка, який мав безпосереднє відношення до створення Держави Ізраїль. Організатори наукового форуму намагалися охопити всі найважливіші напрями новітньої історії зарубіжних країн і залучити до участі як знаних авторитетних фахівців із всесвітньої історії та міжнародних відносин, так і молодих перспективних науковців з України та зарубіжжя.

У Червоному корпусі Київського національного університету імені Тараса Шевченка 18 жовтня відбулося пленарне засідання конференції. Її роботу та саме засідання відкрили проректор з наукової робо-

ти КНУ імені Тараса Шевченка доктор геологічних наук, професор С.А. Вижва, Надзвичайний і Повноважний Посол Держави Ізраїль в Україні Реувен Дін Ель, декан історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка член-кореспондент НАН України, професор В.Ф. Колесник і завідувач кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн професор Б.М. Гончар.

На пленарне засідання було винесено узагальнюючі доповіді провідних науковців і дипломатів, у яких сформульовано мету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка спільно з Дипломатичною академією при МЗС України та Посольством Держави Ізраїль в Україні 18-19 жовтня цього року провели на базі кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету КНУ Міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн» (до 105-ї річниці з дня народження доктора історичних наук, професора В.Я. Тарасенка та 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Державою Ізраїль).

та завдання форуму, озвучено теоретично-методологічні міркування стосовно дослідження новітньої історії зарубіжних країн і міжнародних відносин, оцінки перспектив їх подальшого вивчення та переосмислення, розкрито внесок В.Я. Тарасенка у створення Держави Ізраїль і розвиток української науки.

Так, професор С.В. Вижва у своєму виступі зазначив, що Василь Якимович Тарасенко (1907-2001 рр.) – яскрава постать в українській дипломатії, вітчизняній науці та педагогіці,

один із тих, хто закладав фундамент української дипломатичної служби у повоєнні роки, коли УРСР стала членом ООН та інших міжнародних організацій. Саме він очолив українську делегацію на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН із палестинської проблеми, де вирішувалось питання про створення Ізраїлю.

Розвиваючи останню тезу, Надзвичайний і Повноважний Посол Держави Ізраїль в Україні Реувен Дін Ель наголосив, що завдяки своїй рішучості та наполегливості саме В.Я. Тара-

сенко на засіданні Генеральної Асамблеї 14 травня 1948 р. вніс вирішальний вклад у створення єврейської держави. Тому, як зазначив доповідач, цілком природно, що відзначення річниці з дня народження В.Я. Тарасенка поєднується з відзначенням 20-річчя налагодження дипломатичних відносин між Україною та Державою Ізраїль, і символічно, що цей захід відбувається в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Справді, місце проведення конференції було обране не випадково. Після завершення кар'єри дипломата В.Я. Тарасенко на 36 років пов'язав своє життя з КНУ, тоді – Київським державним університетом імені Тараса Григоровича Шевченка (КДУ). Василь Якимович плідно працював завідувачем кафедри новітньої історії та міжнародних відносин (1956-1961 рр.), формуючи школу підготовки українських фахових дипломатів, а також завідувачем кафедри нової та новітньої історії (1961-1975 рр.), яка є попередницею нинішньої кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн.

Прикметно, що роки роботи В.Я. Тарасенка в університеті стали не лише важливою віхою біографії та реалізації його наукового і педагогічного потенціалу, а й важливим етапом у становленні української американістики. Саме на цьому акцентував увагу професор В.Ф. Колесник, наголосивши, що вже кандидатська дисертація В.Я. Тарасенка (1951 р.), присвячена діяльності радянської дипломатії в атомній комісії ООН у другій половині 1940-х років стала

значною науковою подією. Адже Василь Якимович особисто працював у цій комісії як представник УРСР (1948-1950 рр.), відтак на основі нових першоджерел і власного досвіду проаналізував її роботу. У 1959 р. В.Я. Тарасенко блискуче захистив докторську дисертацію «Атомна проблема в зовнішній політиці США 1945-1949 рр.». Його монографія, присвячена цій темі, досі залишається однією з найгрунтовніших праць цієї проблематики, до неї звертаються як українські, так і зарубіжні фахівці. Тарасенко як ніхто інший з істориків-американістів глибоко знав проблему, про яку писав, оскільки працював радником радянського Посла в США (1946-1947 рр.) і навіть виконував обов'язки Посла СРСР у Сполучених Штатах. Поряд із плідною науковою працею Василь Якимович залишився у пам'яті своїх колег та учнів талановитим викладачем і лектором. Це засвідчують і його неодноразові поїздки до європейських країн і США, де він виступав із розповідями про буремні дипломатичні події, активним учасником яких довелося бути.

На висвітленні дипломатичної діяльності В.Я. Тарасенка, його ролі у створенні Держави Ізраїль детально зупинився у своєму виступі «Василь Якимович Тарасенко: дипломат, учений, педагог» професор Б.М. Гончар. Один лише перелік сфер діяльності та посад В.Я. Тарасенка вражає: учасник Великої Вітчизняної війни; у 1944-1950 рр. на дипломатичній роботі, отримав ранг Надзвичайного і Повноважного Посланника 2-го класу; помічник Народного комі-

сара закордонних справ УРСР Д. Мануїльського; радник Посольства СРСР у США (1946-1948 рр.); керівник Постійного представництва УРСР при ООН (1948-1950 рр.); заступник представника УРСР у Раді Безпеки ООН (1948-1949 рр.); учасник низки міжнародних нарад і конференцій. Але відомим у світових дипломатичних, державних і громадських колах він став як голова делегації УРСР на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН з палестинського питання, що працювала у квітні-травні 1948 р., адже саме українському дипломатові судилося внести вирішальний вклад у створення єврейської держави.

Тут видається доречним нагадати про перебіг і значення цих без перебільшення знакових для всього світу подій. Незважаючи на непримиренну ідеологічну боротьбу, що розгорталася між Вашингтоном і Москвою від початку «холодної війни», вони разом зі своїми союзниками проголосували на Генасамблеї ООН 29 листопада 1947 р. за резолюцію №188 про створення в Палестині двох окремих держав – єврейської та арабської. Згадана резолюція передбача-

ла набрання нею чинності за умови, що до 18:00 14 травня 1948 р. не буде прийнято інше рішення. Однак із посиленням протистояння між двома державами та підтримкою СРСР палестинських євреїв Вашингтон спільно з Лондоном домоглися скликання навесні 1948 р. Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї з палестинського питання для перегляду вищезгаданої резолюції. Заручившись підтримкою 80% делегацій, вони запропонували прийняти проєкт резолюції про створення в Палестині спільної арабсько-єврейської держави, проти чого виступав СРСР.

Вирішальні події розгорнулися 14 травня. Здавалося, ніщо не завадить прийняттю американсько-британської резолюції, і вже о 17:30 головуючий на засіданні представник Аргентини доктор Арсе заявив про початок голосування. Проте сталися цілком непередбачувані події. Несподівано для всіх голова делегації УРСР В. Тарасенко, порушуючи регламентні норми, вийшов за трибуну й експромтом проголосив розлогу промову, відверто затягуючи час. Головуючий залишив залу засідань, щоб привес-

ти поліцію та змусити В.Я. Тарасенка дотримуватися регламенту. Коли доктор Арсе повернувся в супроводі поліції, стрілка годинника вже перетнула 18:00, а отже, резолюція від 29 листопада 1947 р. набрала чинності та єврейський народ отримав свою державу – Ізраїль.

Великий інтерес викликала доповідь Надзвичайного і Повноважного Посла України в Арабській Республіці Єгипет (1996-1997), Йорданському Хашимітському Королівстві (2003-2006), доцента кафедри регіональних систем та європейської інтеграції Дипломатичної академії при МЗС України кандидата історичних наук В.І. Нагайчука «Характерні риси й особливості масових протестних рухів у форматі «арабської весни». У ній проаналізовано кардинальні зміни ситуації на Близькому Сході, спричинені вищезгаданими подіями, та спрогнозовано їх геополітичні наслідки, зокрема для зовнішньої політики України. Так само актуальні для сучасної науки та дипломатії проблеми було порушено в доповідях доктора політичних наук, професора кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Інституту міжна-

родних відносин КНУ імені Тараса Шевченка Ю.С. Скорохода «Рада Безпеки ООН і врегулювання конфліктів на Близькому Сході в XXI ст.» та віцепрезидента Всеукраїнської громадської організації «Український центр ісламознавства», провідного наукового співробітника Інституту світової економіки та міжнародних відносин кандидата історичних наук, доцента В.О. Шведа «Перспективи ізраїльсько-арабських відносин у контексті сучасних трансформаційних процесів на Близькому Сході».

До участі у конференції було залучено сина В.Я. Тарасенка доктора технічних наук Олега Васильовича Тарасенка, який поділився з аудиторією своїми спогадами про батька. Таким чином, образ видатного вченого та дипломата доповнився новими, раніше не відомими для нас деталями.

Повертаючись до постаті В.Я. Тарасенка, заступник голови оргкомітету конференції доктор історичних наук, доцент О.П. Машевський зауважив, що й після завершення своєї викладацької роботи він продовжував громадську діяльність, зокрема виступив одним з ініціаторів

створення та керівників Товариства «Україна – Ізраїль». Відвідуючи Ізраїль в 1990-х рр., Василь Якимович дивувався та захоплювався, що за неповні півстоліття її мешканці перетворили пустелю та каміння на квітучий сад. У своїх спогадах він ставив запитання, актуальне для всіх нас: «Чому ж Україна, яка має все необхідне, щоб бути заможною, квітучою державою, ще не досягнула такого розвитку?» Але попри риторичність цього запитання, В. Тарасенко був оптимістом і вважав, що в недалекому майбутньому Українська держава теж посіде гідне місце поміж найсучасніших країн світу. «І наша наукова конференція – це ще один крок до розвитку науки, освіти, міжнародних зв'язків, – зазначив О.П. Машевський. – Таким чином, ми й реалізуємо те, на що сподівався Василь Якимович».

Як зазначив у своєму виступі О.П. Машевський, резонанс, який викликала конференція, підтвердив, що історичний факультет, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн, якою 25 років керував В.Я. Тарасенко, є потужним центром дослідження всесвітньої історії. Це засвідчила чисельність та географія учасників наукового зібрання. Так, у роботі конференції взяли участь понад 170 учасників із різних міст України та зарубіжжя. Зокрема з інших країн прибули 19 учасників: 9 учених із різних міст Росії – Курська, Кірова,

Білгорода, Волгограда; з Білорусі – Бреста, Мінська та Гродно; з Ізраїлю, у тому числі Надзвичайний і Повноважний Посол Держави Ізраїль в Україні; з Йорданського Хашимітського Королівства; Сирію представляв консул Сирійської Арабської Республіки в Києві.

У Червоному корпусі Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Науковій бібліотеці імені М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка 18 жовтня також плідно працювали секції конференції, виокремлені за проблемним принципом відповідно до основних напрямів вивчення новітньої історії зарубіжних країн і міжнародних відносин: «Актуальні проблеми історії країн Західної Європи XX – початку XXI ст.», «Суспільно-політичний, соціально-економічний розвиток США та Канади у XX – на початку XXI ст.», «Історія Латинської Америки XX – початку XXI ст.», «Особливості розвитку країн Близького Сходу XX – початку XXI ст.», «Історія країн Азійсько-Тихоокеанського регіону XX – початку XXI ст.», «Проблеми міжнародних відносин XX – початку XXI ст.», «Україна в міжнародних відносинах», «Українська діаспора в країнах Європи та Америки», «Історіографія, джерелознавство та бібліографія новітньої історії зарубіжних країн і міжнародних відносин».

У секційних засіданнях взяли участь відомі вчені та керівники наукових, навчальних, дипломатичних і громадських установ: перший проректор Дипломатичної академії при МЗС України доцент В.Г. Ціва-

тий, заступник директора Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка професор В.М. Матвієнко, декан факультету політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили професор О.В. Шевчук (Миколаїв), професор Курського державного університету Т.В. Алєнтьєва, професор Білгородського державного університету В.В. Малай, завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка проф. В.А. Манжол, завідувач кафедри історії слов'ян КНУ імені Тараса Шевченка професор В.І. Яровий, завідувач кафедри історії Росії Київського національного університету імені Тараса Шевченка професор В.М. Мордвінцев, завідувач відділу Далекого Сходу Інституту сходознавства імені А. Кримського НАН України В.О. Кіктенко, голова Міжнародної громадської організації Платформа «Діалог Євразії» професор В.І. Сергійчук, завідувач кафедри політичної історії Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана проф. І.Д. Дудко, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України доцент С.В. Толстов, завідувач кафедри нової та новітньої історії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова професор О.Б. Дюмін та інші. Від Дипломатичної академії при МЗС України з доповідями на конференції виступили також доцент М.В. Бессонова, доцент І.В. Горобець;

аспіранти – О.З. Клочак, Ю.А. Ладний, Н.Ф. Устаєв, Т.Р. Алєєв, А.О. Фурса. У роботі форуму участь узяли аспіранти та студенти історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка.

Круглий стіл на тему «Історичний досвід держави Ізраїль: утворення та розвиток, зовнішня політика, українсько-ізраїльські відносини» проведено 19 жовтня, його модераторами були заступник Посла Держави Ізраїль в Україні Іцхак Кармель Каган і кандидат історичних наук, доцент М.А. Таран. У роботі круглого столу взяли участь Надзвичайний і Повноважний Посол України в Державі Ізраїль (2002-2004 рр.) О.С. Сліпченко, Посол Держави Ізраїль в Україні (1993-1998 рр.) Цві Маген, провідні фахівці з означеної проблематики – завідувач кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ імені Тараса Шевченка професор Б.М. Гончар, заступник директора Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України О.О. Хамрай, виконавчий директор Центру близькосхідних досліджень І.М. Семиволос, професори кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка О.А. Коппель та Ю.С. Скороход, віцепрезидент Всеукраїнської громадської організації «Український центр ісламознавства» доцент В.О. Швед, старший науковий співробітник відділу Азії й Африки Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України М.Д. Несук та інші.

У наукових доповідях учасники «круглого сто-

лу» проаналізували генезу та розвиток сіонізму, вплив міжнародних відносин на переселення євреїв до Палестини, політичну та дипломатичну боротьбу в ході створення Держави Ізраїль, основні етапи її політичного, соціально-економічного, культурного становлення та проблеми її зовнішньої політики, зокрема арабсько-ізраїльські відносини, ситуацію на Близькому Сході в цілому, перспективи розв'язання існуючих конфліктів. Одним із ключових аспектів наукової дискусії стала сформульована професором Б.М. Гончаром теза, що сучасний Ізраїль багато в чому сформувався з допомогою вихідців з України, які стали важливою частиною єврейського соціуму та політикуму зокрема.

У рамках роботи конференції Науковою бібліотекою імені М. Максимовича було організовано виставку наукових праць В.Я. Тарасенка та нових надходжень літератури з новітньої історії зарубіжних країн і міжнародних відносин до фондів бібліотеки (організатори виставки – Л.А. Река та Н.П. Голубенко). Для всіх охочих 19 жовтня було проведено екскурсії містом та до му-

зею історії КНУ імені Тараса Шевченка.

Організатори конференції сподіваються, що її результати стануть помітним внеском у наукове обговорення актуальних проблем новітньої історії зарубіжних країн і міжнародних відносин, а увага, яку вдалося привернути до поста-ті В.Я. Тарасенка, незабаром набуде обрисів окремої наукової проблеми в дослідженнях фахівців із всесвітньої історії та української дипломатії.

Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн Київського національного університету імені Тараса Шевченка від імені історичного факультету та університету висловлює щирі вдячність співорганізаторам конференції – Дипломатичній академії при МЗС України та Посольству Держави Ізраїль в Україні. Особливу подяку за плідну роботу в складі оргкомітету висловлюємо першому проректору Дипломатичної академії при МЗС України кандидату історичних наук, доценту Вячеславу Григоровичу Ціватому та заступнику Посла Держави Ізраїль в Україні Іцхаку Кармелю Кагану.

Українській дипломатії – 95 років

Таке гасло чергового тому наукового щорічника «Україна дипломатична». Засідання редакційної колегії відбулося 7 листопада цього року, на ньому виступили в.о. ректора Дипломатичної академії України при МЗС Наталія Татаренко, голова Українського інституту національної пам'яті, член-кореспондент НАН України Валерій Солдатенко, перший проректор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова Володимир Бех, голова Міжнародної громадської організації Платформа «Діалог Євразії», професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимир Сергійчук, доктори історичних наук Олег Машевський, Ірина Матяш, генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павло Кривонос, головний редактор щорічника, кандидат історичних наук Анатолій Дени-

сенко, керівник міжнародної громадської організації «Ми українці», кандидат юридичних наук Лідія Горбунова, головний редактор журналу «Зовнішні справи» Ольга Таукач. Ішлося про зміст тринадцятого випуску, де під рубрикою «Трибуна дипломата» вміщено понад 30 виступів представників українського дипломатичного корпусу за кордоном і зарубіжних дипломатів, акредитованих в Україні. До щорічника увійшли матеріали про історію зародження дипломатичних відносин різних держав з Україною, перебування Надзвичайних і Повноважних Послів в Україні, їхні враження від нашої держави в науковому та публіцистичному стилях. У рубриках «Дослідження. Розвідки» та «Духовна дипломатія» виступили імениті автори, дослідники, науковці з ґрунтовними статтями з історії та сьогодення України і світу.

ГДІП виступила Генеральним спонсором 20-го Різдвяного благодійного ярмарку

У виставковому центрі «КиївЕкспоПлаза» з ініціативи Міжнародного жіночого клубу Києва 1 грудня відбудеться традиційний Різдвяний благодійний ярмарок.

Напередодні в інформаційному агентстві УНІАН пройшла прес-конференція, присвячена цій особливій події, адже Різдвяний ярмарок – ювілейний. Уже 20 років до нього залучаються посольства та іноземні представництва, акредитовані в Україні.

У прес-конференції взяли участь Віце-президент Міжнародного жіночого клубу Києва Марина Музиченко, Президент Клубу дружин послів, дружина Посла Італії Ненсі Романо, заступник директора дирекції «Колцентр» ГДІПу Олексій Кийков.

Як розповіла Марина Музиченко, цього року в заході беруть участь 36 посольств, що якнайповніше представляють культурні та кулінарні традиції своїх країн.

На прес-конференції йшлося про те, що з року в рік кількість відвідувачів ярмарку та спонсорів збільшується. Так, минулоріч завітало 5 тисяч гостей, крім того, на святі працювало 2,5 тисячі організаторів. Такі цифри стали орієнтиром цього річного свята.

Ураховуючи зростаючу увагу до проведення ярмарку, його площа значно розшириться і становитиме 3,5 тис. квадратних метрів.

Це пов'язано з тим, що посольства запланували особливим чином відзначи-

ти 20-річчя встановлення дипломатичних зв'язків своїх країн з Україною.

Ненсі Романо висловила задоволення з приводу того, що всі члени Клубу дружин послів взяли активну участь у підготовці та проведенні ярмарку. За її словами, кожна країна-учасниця чимало доклала зусиль, щоб гідно представити себе на виставковому подіумі, зробивши власні унікальні експозиції.

Зокрема, цього річ Посольство Італії співпрацювало з низкою своїх співвітчизників-підприємців, які забезпечили високий рівень представлених на ярмарку товарів.

Пані Романо відзначила, що дружини послів відповідають за координацію, наповнення та загальну організацію роботи ярмаркового розділу своєї країни. Деякі з них пригощатимуть відвідувачів національними стравами, які приготували власноруч. У планах на майбутнє дружини італійського посла – випікання ярмаркової піци.

В Україні Ненсі Романо вперше бере участь у подібному заході. Хоча це вже третій посольський новорічний ярмарок у її біографії. Два попередніх проходили у Грузії та на батьківщині, в Італії.

Олексій Кийков відзначив, що Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв не може залишатися осторонь, адже ярмарок є вагомою міжнародною акцією

зі збирання коштів для благодійної діяльності, спрямованої на допомогу хворим дітям, інвалідам, малозабезпеченим верствам населення тощо. Усвідомлюючи, без перебільшення, міжнародний масштаб події, ГДІП виступила

Генеральним спонсором 20-го Різдвяного ярмарку. Підготовлено великий розділ, у якому якнайповніше представлена українська кухня. Тож, гості мають можливість не лише побачити, а й поласувати фірмовими українськими стравами та напоями, відчутти широкий спектр і потенціал українських товарів.

До участі в ярмарку залучені провідні вітчизняні виробники товарів народного вжитку. Тут демонструватимуться вишиванки на будь-які смаки. Організовано майстер-класи з ліплення, виробництва ляльок-мотанок тощо. Це є підтвердженням того, що ярмарок – сімейне свято, де діти мають широкий простір для розваг і навчання.

ГДІП відповідально підійшла до організації чергування медиків під час роботи ярмарку. Серед нововведень – забезпечення якомога ефективнішого механізму проходження відвідувачів до павільйону.

Цікаво, що консульства, які працюють в Одесі, проводять власний захід за прикладом київського.

Наприкінці прес-конференції слово взяла Президент Міжнародного жіно-

чого клубу Ольга Терехова, яка нагадала, що минулого року в результаті благодійних заходів було зібрано 2 млн. грн. за 7 годин роботи ярмарку. Спеціально створений комітет розглянув заявки на матеріальну допомогу, розподілив зібрані кошти та проконтролював, як саме вони витрачалися.

З 11 грантів минулого року більшість пішло на допомогу хворим дітям. Зокрема, до ракового центру; центру нейрохірургії мозку, де 20 років не ремонтувалися операційні приміщення. Було також профінансовано придбання медичного обладнання тощо.

Матеріальну допомогу було надано «Армії рятування» – клубу пенсіонерів, де літні люди мають змогу навчатися працювати з комп'ютерами та спілкуватися по скайпу.

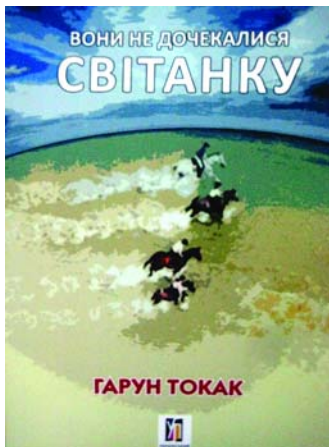
Орієнтир цього року – підтримати двомільйонний минулорічний фінансовий рівень, ураховуючи непросту економічну ситуацію.

Як завжди, великою популярністю на ярмарку користуються лотереї. Зокрема, безпрограшна та гранд-лотерея з призами від 6000 гривень. Організатори також запропонували скласти подарункові кошики для переможців лотереї тим посольствам, які з різних причин не взяли участі в цьому річному ярмарку.

Докладний репортаж із Різдвяного ярмарку читайте у наступному номері нашого журналу.

Інформація «З.С.»

Чорне море об'єднує Туреччину й Україну

У рамках українсько-турецької літературної зустрічі «Сила письменницького слова», організованої Платформою «Діалог Євразії», у Національній спілці письменників України відбулася презентація перекладу нової книги знаного турецького педагога, журналіста та громадського діяча Гаруна Токака «Вони не дочекалися світанку».

Запрошені на зустріч відомі українські та турецькі літератори, громадські діячі, учені в ході обговорення твору виділили визначальну роль «людей слова» – письменників, журналістів, літературознавців, дипломатів – у вирі-

шенні актуальних цивілізаційних проблем, налагодженні та розвитку загальнолюдського діалогу між нашими народами на інтелектуальному, історичному рівнях. Зокрема, ролі дипломатії, побудові плідних відносин між нашими державами було присвячено виступи кандидата філологічних наук, сходовознавця, Надзвичайного і Повноважного Посла України Юрія Кочубея, письменника, Надзвичайного і Повноважного Посла України Юрія Щербака, першого Посла України в Туреччині Ігоря Турянського.

У своєму виступі Юрій Кочубей відзначив, що подібні зустрічі яскраво демонструють можливості міжцивілізаційного діалогу. Говорячи про творчість Гаруна Токака, дипломат наголосив на її імпресіоністичності, миттєвому реагуванні на події у світі та глибокому соціальному змісті. На переконання Ю. Кочубея, письменницька енергетика об'єднує людей. Саме заради цього написано твори, які мають вплив як на турецького, так і українського читача.

Дипломат зазначив, що Туреччина була серед ініціаторів започаткування діалогу цивілізацій. В Україні, на його думку, цей діалог не набув ще такого розповсюдження. І у цьому контексті вимальовується особливе значення українсько-турецької літературної зустрічі.

Юрій Щербак сказав, що нинішню зустріч сприйняв як продовження тієї, що відбулася свого часу в Туреччині і була присвячена перекладові твору українського письменника Павла

Вольвача, а називали її першим кроком діалогу. Тож, на думку дипломата, дуже важливо, що вона мала продовження. Щодо самого євразійського діалогу, Юрій Щербак вважає його вираженням сили, яку демонструє культура й історія цивілізаційних зв'язків.

Виступаючий наголосив, що на сьогодні Туреччина є могутньою державою, яка має валовий продукт на душу населення – 10 тис. доларів. Це удвічі більше, ніж в Україні. Турецька економіка, за словами дипломата, – шоста у Європі та шістнадцята у світі. Тут здійснено багато важливих реформ, поважаються права людини. У країні величезне значення надається освіті, національній культурі. І цей дивовижний феномен варто вивчати, пам'ятаючи на його прикладі, що на європейський рівень Україні варто виходити не за рахунок руйнації власної культури.

Високо оцінюючи книгу Токака, Юрій Щербак виділив у ній тему «Туреччина і світ». Твір розповідає про героїв-подвижників, які йдуть по всіх усядах навчати турецькому слову. Тож, на думку дипломата, маємо не забувати, що для України це гарний приклад для наслідування.

Ігор Турянський у своєму виступі зробив наголос на тому, що обговорюване питання про силу письменницького слова знаходиться серед найважливіших. Як людина, яка 37 років пропрацювала на дипломатичній службі, з них 14 – за кордоном, він висловив захоплення книгою, а найбільше – її професій-

ним перекладом. За його словами, перекладач знає душу і серце турецького народу.

Дипломат навів цікаву паралель між сьогоденням та ситуацією 20-річної давнини, коли, збираючись до Туреччини, не міг знайти в Україні людину, яка знала б досконало турецьку мову. Зараз, за словами І. Турянського, в нашій країні пройшла вже 10-та олімпіада знавців турецької мови. На думку виступаючого, Туреччина дуже багато зробила для пропаганди своєї культури та мови у світі. Натомість, Україна, на його думку, недостатньо пропагує себе за кордоном, зокрема, у Туреччині.

Із цією країною у І. Турянського пов'язано багато приємних спогадів, які назбиралися за 5 років перебування на чолі українського посольства. Для нього, як і низки інших виступаючих, ця держава починалася з прізвища прозаїка Назима Хікмета, що зайвий раз свідчить про вагу особистості письменника як повпреда своєї країни.

На думку Турянського, книга Гаруна Токака розвиває та продовжує ці традиції, її автор глибоко і делікатно показує взаємини людей у гострих ситуаціях. Посол висловив упевненість у тому, що Чорне море, яке простяглося між нашими країнами, не розділяє, а об'єднує народи.

Гарун Токак висловив щире подяку всім, хто взяв участь у створенні книги та її обговоренні, висловив власні погляди на майбутнє світу та роль у його подальшому становленні майстрів слова.

